

Petra Rautiainen

”Juuri sellainen, jollaisia toivoisimme kaikkien poikiemme ja tyttöjemme olevan.”

Suomalaisen ihmisen ihannekuvan rakentuminen
Kotiliesi-lehdessä 1920-luvulla

Pro gradu tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Historia
Kevät 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Petra Rautiainen	
Työn nimi – Title ”Juuri sellainen, jollaisia toivoisimme kaikkien poikiemme ja tyttöjemme olevan.” Suomalaisen ihmisen ihannekuvan rakentuminen Kotiliesi-lehdessä 1920-luvulla.	
Oppiaine – Subject Historia	Työn laji – Level Pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 84
Tiivistelmä – Abstract <p>Pro gradu-tutkielmassani tarkastelen ihanteellisen suomalaisen ihmisen määrittelyä 1920-luvulla. Ennen kaikkea tutkin kuinka äitejä ohjeistettiin kasvattamaan lapsensa.</p> <p>Suomi oli juuri itsenäistynyt ja etsi omaa identiteettiään. Vaikka Suomi tahtoi kiinnittyä moderniin Eurooppaan, pohjaa identiteetille haettiin kuitenkin maaseudulta, sen perinteistä, arvoista ja ihanteista. Lapsista tuli tärkeä valistuksen ja ihanteiden välittämisen kohde matkalla kohti modernia kansakuntaa.</p> <p>Päälähteenäni käytän 1922–1929 vuosien Kotiliesi-lehtiä. Kotiliesi toimii muiden viestintävälineiden tavoin välillisenä kasvattajana. Lehti välittää kasvatusneuvot äideille ja niiden takana olevat ihanteet äitien kautta lapsille. Vaikka lehti oli suunnattu kodin naisille, kirjoitukset koskivat hyvin usein lapsia. Tarkastelun kohteenani on paitsi hyväksytyt suomalaisen ihmisen ihanne, myös kasvatus, jolla siihen pyrittiin.</p> <p>Metodeinani käytän retoriikkaa, diskurssianalyysiä sekä kuva-analyysiä. Retorisessa analyysissä ollaan kiinnostuneita kielellisistä prosesseista. Siinä analysoidaan, miten todellisuuden versioita pyritään saamaan yleisölle vakuuttaviksi. Diskurssianalyysi on monitahoinen analyysimenetelmä. Esimerkiksi kriittinen diskurssianalyysi on kiinnostunut siitä, miten kielenkäyttö otetaan vastaan ja miten se vaikuttaa todellisuuteen. Suuntaus on kiinnostunut kielenkäytön seurauksellisuudesta ja siitä mitä tekstissä tuotetaan. Tarkastelen myös mitä visuaaliset kertomukset viestittävät ihanteista.</p>	
Asiasanat – Keywords: Kotiliesi-lehti, 1920-luku, kasvatus, lapset, yhteiskunnallinen äitiys, ihanteet, suomalaisuus, kansakunta, diskurssianalyysi, retoriikka, kuva-analyysi.	
Säilytyspaikka – Depository: Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisälllys

1. Johdanto	1
1.1 Lehdistö, kasvattaminen ja teoreettinen lähtökohta	1
1.2 Tutkimustehtävä	5
1.3 Kotiliesi luomassa aikansa ihmiskuvaa	7
1.3.1 Vaikutusvaltainen toimituskunta edistämässä kotikulttuuria	7
1.3.2 Järjestölehtimäinen ote puolueettomasti	10
1.4 Menetelmät	11
1.4.1 Diskurssianalyysi	11
1.4.2 Yhteiskunnallinen ja kriittinen diskurssintutkimus	13
1.4.3 Kuvan tulkintaa yhteydessä kontekstiin	14
1.4.4 Kaupallinen kuvalehti välittämässä aikansa ihanteita	16
2. Suomalaisuuden ihanteiksi koti, uskonto ja talonpoikainen isänmaa	18
2.1 Itsenäisen Suomen ensimmäinen vuosikymmen	18
2.2 Lapset ja nuoret kontrollin alaisiksi – kasvatuksen kautta uhkakuvista kohti modernia kansalaista	20
2.3 Lasten ja äidin rooli perheessä muuttumassa: ”Koti tarvitsee kipeästi ainakin yhden naisen elämäntyön.”	24
3. Kuinka kasvatetaan suomalainen ihminen?	27
3.1 Idyllinen maaseutu parantaa lomalaisen epäsiiveellisen käytöksen	27
3.2 Koti- ja koulukasvatuksen yhdistämisen tavoitteena ”-- elämäniloinen, terve ja toimintahaluinen” lapsi	31
3.3 Oikeaoppisen lukemiston ja sivistyksen kautta sopivaan ammattiin	35
4. Ruoka ja terveellisyys	40
4.1 Ravinto rakentamassa kansalaista: ”Sopimaton ravinto on useimmiten suurimpana syynä pikkulastemme ennenaikaiseen kuolemaan.”	40
4.2 ”Suomi on urheilumaa – senhän koko maailma tietää.”	45
4.3 Voimailu kasvattamassa elinvoimaista ja tervettä tyttö ja poika-ihannetta	50

5. Käytöstavat, olemus ja puhtaus sivistyneen kansalaisen ihanteina	53
5.1 Ihanteena sivistyksen ja huolitellun ulkonäön symbioosi	53
5.2 Kansainvälisiä käytöstapoja oppimassa: ”-- koska nyt olemme myöskin julkisen ulkovaltojen taholta kohdistuvan kritiikin alaisena.”	58
5.3 Puhtaus osa kaunista ulkonäköä: ”-- sivistynyt nainen pesee koko ruumiinsa joka päivä.”	62
6. Lopuksi	68
Lähteet	75

1. Johdanto

1.1 Lehdistö, kasvattaminen ja teoreettinen lähtökohta

Tutkielmassani tarkastelen ihanteellisen suomalaisen ihmisen määrittelyä vasta itsenäistyneessä Suomessa. Erityisesti pureudun siihen, miten äidit valjastettiin ihannesuomalaisten kasvattamistehtävää ja miten kotien emäntiä varten perustettu Kotiliesi-lehti ohjeisti äitejä.

Kotiliesi toimii muiden viestintävälineiden tavoin välillisenä kasvattajana. Lehti välittää kasvatuseuvot äideille ja niiden takan olevat ihanteet äitien kautta lapsille. *Kasvatus* on käsitteenä monitahoinen. Kasvatus on tarkoituksellinen vuorovaikutusprosessiksi, jossa välitetään kasvatuksen kohteelle eli *kasvatille* yhteiskunnan arvoja ja normeja. Välttämättömiin osatekijöihin luetaan yleisesti kasvatuksen tavoitteet ja inhimillinen vuorovaikutus kasvattajan ja kasvatin välillä. Se on välitöntä henkilökohtaista vuorovaikutusta, mutta se voi tapahtua myös välillisesti, kuten viestintävälineiden kautta. *Sosiaalistuminen* on taas prosessi, jossa lapsia pyritään mukauttamaan yhteisössä vallitseviin arvo- ja normijärjestelmiin. Kasvatuksella pyritään usein sisäistämään yhteisön arvot. Kasvatus pyrkii todentamaan ihmisihanteita ja on siten sidoksissa ympärillä olevaan yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Kotikasvatuksessa on löydettävissä erilaisia näkemyksiä, jotka heijastavat yhteiskunnan arvomaailmoja.¹

1920-luku on erittäin mielenkiintoinen aika juuri suomalaisen ihmiskuvan muotoutumisen kannalta. 1900-lukua määrittäi vahva modernisaation kehittyminen. Suomalaisen modernin ihmisen määrittäminen nousi avainasemaan, kun vastaitsenäistynyt valtio etsi paikkaansa osana sivistynyttä Eurooppaa. Pohjaa identiteetille haettiin maaseudulta, sen arvoista ja ihanteista. Suurin osa Suomen väestöstä asuikin maalla. Kodin, isänmaan ja uskonnon kolmiyhteydestä tuli lähtemätön osa suomalaisten arvoja. Muutoksia tapahtui paitsi vallitsevassa kansalaisen ihannekuvassa, myös kasvatuksessa. 1920-luvulla lääketieteen määrittelemä fyysinen ja henkinen hyvinvointi muokkasivat myös kasvatuskäsityksiä ja niiden motiiveja.

---

¹ Tähtinen 1992, 4, 7, Burr 1995, 2-5; Koski 2011, 159.

Oppivelvollisuuden astuttua voimaan 1921 valtion ihanteet koskettivat ensimmäistä kertaa koko perhettä. Lapsista tuli tärkeä valistuksen ja ihanteiden välittämisen kohde matkalla kohti modernia kansakuntaa. Näin ollen naisten rooli äiteinä ja kasvattajina korostui entisestään. Äitien velvollisuus oli kasvattaa terveitä, sivistyneistä ja hyväkäyttöksiä lapsia. Heitä pyrittiin valistamaan oikeaoppiseen kasvattamiseen monin tavoin. Valistustehtävissä toimivat muun muassa erilaiset oppaat ja monet lehdet. Varsinkin Kotiliesi-lehti oli erinomainen foorumi aikansa ihanteiden välittämisessä.²

Kotiliesi-lehteä on tutkittu runsaasti monella eri tieteenalalla. Sitä on kuitenkin lähestytty hyvin usein muotiin tai naistenhistoriaan liittyvissä teemoissa, ei niinkään kansalaisen ihanteiden välittämisen ja sisäistämisen näkökulmasta. Tutkielmani sivuaa monia Suomen historiantutkimuksen kenttiä, kuten kulttuurihistoriaa, mikro- ja arjenhistoriaa sekä kasvatuksen- ja lasten historiaa. Mikrohistoriassa on vallalla kaksi pääteoriaa, jotka tarjoavat kulttuurisen sekä sosiaalisen näkökulman tutkittavaan kohteeseen. Kulttuurinen näkökulma ulottuu traditioiden tärkeyteen, sosiaalisiin arvoihin ja muihin yksilöiden käyttäytymiseen liittyviin tekijöihin. Sosiaalinen näkökulma keskittyy yksilön ja erilaisten tekijöiden väliseen suhteeseen yrittäen ymmärtää niiden maailmankuvaa.³

Turun yliopiston Tiina Männistön teos *Haluathan tulla todelliseksi naiseksi? Naisruumiin tuottaminen Suomessa ilmestyneissä nuoren naisen oppaissa 1890–1972* (2003) käsittelee naiskuvan tuottamista ja ihannekuvan muotoutumista. Jyväskylän yliopistossa vuonna 2011 ilmestyi etnologian puolelta Arja Turusen väitöskirja *Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme? Naisen päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohteet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889–1945*. Yksi Turusen lähteistä on myös Kotiliesi-lehti. Hän tutkii naiseuden ihanteita diskurssianalyysin keinoin ja toimii myös metodin puolella vahvana suunnannäyttäjänä.

Suomen kotikasvatuksesta kiinnostuttiin eri tieteenaloilla laajemmin vasta toisen

---

² Tuomaala 2003, 90–91; Tähtinen 2011, 191.

³ Clark 2004, 77.

maailmansodan jälkeen. Kuitenkaan historiallisella kentällä sitä ei ollut Tähtisen mukaan vielä 1990-luvulle tultaessa tutkittu juuri ollenkaan. Suomessa mikrotason ilmiöiden historian tutkiminen on nuorta, vasta 1980-luvulla muotoutunutta, jolloin alettiin tutkia naisten-, perheen- ja arjen historiaa. Kiinnostus alkoi laajentua myös lapsiin ja kasvatukseen.⁴ Tilanne on muuttunut 2010-luvulle tultaessa. Lapsuuden- ja kasvatuksen historiaa on käsitellyt professori Leena Koski, joka toimii Joensuun yliopistolla yhteiskuntatieteiden laitoksen varajohtajana ja Saara Tuomaala, joka on Helsingin yliopiston tutkijatohtori. Myös Suomen historian professori Mervi Kaarninen on tutkinut paljon kasvatuksen, koulutuksen sekä nuoruuden ja lapsuuden historiaa ja on ollut tuottamassa ja kirjoittamassa muun muassa teoksia *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia* (toim. Mervi Kaarninen & Sinikka Aapola), sekä *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930- luvun Suomessa*.

Tutkimusaiheeni käsittelee vahvasti myös sukupuolisuutta ja siksi sukupuolihistoria toimii oleellisena viitekehyksenä. Suomen historian professori Irma Sulkunen on tutkinut naisten asemaa historiallisesta näkökulmasta muun muassa teoksissa *Naisen kutsumus, Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen, Suomalaisten naisten äänioikeus kansainvälisessä vertailussa* (1989) sekä teoksessa *Retki naishistoriaan* (1991). Hän myös on johtanut Koneen säätiön rahoittamaa hanketta *Kirjoitettu kansakunta*, jossa analysoidaan Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla julkaistua historia-alan tietokirjallisuutta. Siinä puretaan aikanansa rakennettua kansallista identiteettiä, sukupuolta ja kristillisyyttä sekä niiden kytköksiä toisiinsa. Projektissa on julkaistu teos *Kirjoitettu kansakunta Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa* (2013). Mukana projektissa ovat olleet myös Suomen historian professorit Mervi Kaarninen, sekä Tiina Kinnunen. Kinnusen tutkimusalaan kuuluvat muun muassa eurooppalaisen ensimmäisen aallon feminismien poliittinen historia ja kulttuurihistoria.

Suomen historian professori Pirjo Markkola on tutkinut sukupuolihistoriaa muun muassa teoksessaan *Emännäksi, piiaksi vai tehtaaseen: Tampereen ympäristössä syntyneiden naisten elämänvaiheita 1830-luvulta 1930-luvulle* (1986), sekä *Synti ja*

---

⁴ Tähtinen 1992, 14–16.

siveys. *Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920* (2002). Heli Valtonen taas on tutkinut minäkuvaa ja mentaliteettia muun muassa teoksessaan *Minäkuvat, arvot ja mentaliteetit: tutkimus 1900-luvun alussa syntyneiden toimihenkilönaisten omaelämäkerroista* (2004). Teoksessaan hän käyttää diskurssianalyysia ja tutkii sekä sukupuolen, että kansallisuuden kytkeytymisestä yhteen. Ann-Catrin Östman taas on tutkinut paikallisuuden merkitystä historian ja etnologian tutkimuksessa 1900-luvun alussa. Muun muassa Helsingin yliopiston sukupuolentutkimuksen professorina toiminut Leena-Maija Rossi on kirjoittanut median ja mainonnan vaikutuksesta hyväksytyyn ruumiinkuvaan ja sukupuolirooleihin teoksessa *Koolla on väliä! Lihavuus, ruumisnormit ja sukupuoli* (2007).

Pro gradu -tutkielmassani lähdeaineistosta nousevia teemoja ovat muun muassa *kansansivistys* ja *kansanterveys*. *Kansanterveys* tarkoittaa koko väestön terveyttä, jota ylläpitää valtion eri organisaatiot. *Kansansivistys* tarkoittaa niin ikään koko kansaa koskevaa tietynasteista sivistystasoa, jota myöskin ylläpitää monet organisaatiot, kuten koulut. Kansan-etuliite tarkoittaa sitä, että sivistys ja terveys tahdotaan koskettavan koko väestöä, eikä vain pientä osaa, kuten eliittiä.⁵ Tampereen yliopiston akatemiattutkijan Minna Harjulan teoksissa tulee hyvin ilmi terveellisyuden kytkös ulkoiseen olemukseen. Harjula on tutkinut Suomen terveystalitiikkaa muun muassa teoksessa *Terveyden jäljillä – suomalainen terveystalitiikka 1900-luvulla* (2007) sekä teoksessa *Vaillinaisuudella valitut: vammaisuuden tulintoja suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle* (1996). Hän toimii tällä hetkellä tutkimusprojektissa joka käsittelee kansalaisen ja julkisen vallan välisten velvollisuuksien ja oikeuksien muotoutumista terveydenhuollossa 1900-luvulla. Ulla-Maija Kivikuru on pohtinut paljon kansalaisuuden muotoutumista diskurssianalyysin keinoin. Yhteisöllisyys on hänen mielestään tärkeä osa yksilön identiteettiä, joka usein kytkeytyy myös historiaan. Yhteisö on mukana rakentamassa yksilön identiteettiä. Yhteisöllisyyttä ja rajanvetoa toisiin ryhmiin on vahvistettu esimerkiksi symboleihin liittyvin keinoin.⁶ Tällaisia symboleita on tutkinut muun muassa Matti Klinge teoksessa *Suomen sinivalikoiset värit* (1999), sekä Tero Halosen ja Laura Aron toimittamassa teoksessa *Suomalaisten symbolit* (2005).

---

⁵ kts. esim. Harjula 2007, 9–11, 43–45.

⁶ Kivikuru 2000, 11, 19.

Tarkastelen Kotilieden diskursseissa rakentuvaa ihannekansalaisuutta, joten nationalismin synnyttäviä ja ylläpitäviä elementtejä hyvä tuntee. *Kulttuurikansa* on termi, joka esiintyy paljon Kotiliedessä ja oli 1920-luvulla yleisesti käytetty termi. Se tarkoittaa kansaa, jolla on kulttuurisia piirteitä, kuten kirjallisuutta, taidetta ja musiikkia, Nämä kulttuuriset piirteet sitovat kansan yhteen. Siinä missä *valtio* on poliittinen, alueellinen kokonaisuus, jossa on hallinnollisia, oikeudellisia ja taloudellisia järjestelmiä, *kansallisvaltio* on näiden lisäksi tietyn kansan asuttama alue.⁷ Suomessa oli hyvin vähän 1920-luvulla eri kansallisuuksia, ruotsinsuomalaisia ja saamelaisia lukuun ottamatta. Oleellista kansallisvaltiossa on, että kansalaisten kuuluu tuntee yhtenäisyyttä toistensa kanssa. Yhtenäisyys luodaan muun muassa erilaisin kulttuurisin keinoin. Yksi oleellinen tekijä yhtenäisyyden luomisessa ja ylläpitämisessä on nationalismia tutkineen emeritusprofessorin Benedict Andersonin mukaan kirjallinen kieli. Sanomalehdistön synty ja sen leviäminen on auttanut ylläpitämään kansallista yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sama teksti tavoittaa valtion sisällä olevat ihmiset, sitoen heidät yhteen.⁸ Tutkimuksessani olen käyttänyt sellaisia nationalismin tutkijoita kuin Anthony D. Smith, Etienne Balibar ja Benedict Anderson. Anthony D. Smith on tutkinut kansojen ja kansakuntien kansallisten identiteettien syntyä ja ylläpitämistä muun muassa teoksellaan *National Identity* (1991).

1.2 Tutkimustehtävä

Millainen oli Kotiliesi-lehden mukaan ihanteellinen suomalainen ihminen 1920-luvulla? Kotiliedessä oli paljon kasvatus- ja tapakulttuurineuvoja sekä ruoka- ja voimailuohjeita. Mitä ihanteita oli näiden neuvojen takana? Kotiliesi oli *suunnattu* kodin äideille ja naisille, jotka todennäköisesti olivat realistinen lukijakunta. Näen kuitenkin, että hyvin suurissa määrin kirjoittelun *kohteena* oli ennen kaikkea lapset. Ihanteellisen ihmiskuvan sisäistämisen ja muokkauksen kohteena olivat näin ollen hyvin usein lapset ja nuoret. Millaisiksi aikuisiksi ihmisiksi lapsien tahdottiin kasvavan ja kuinka se näkyi

---

⁷ Nygård 1998, 119.

⁸ Smith, 1991, 14; Hastings 1997, 3; Nygård, 1998, 119; Anderson 2007, 38–40.

äidille suunnatuissa kasvatukseen liittyvissä ohjeissa? Tarkastelen myös joitakin teemoja yleisten ihanteiden, enkä niinkään kasvatuksen kautta. Tällaisia ovat varsinkin pukeutuminen, käytöstavat ja puhtaus. Tätä kautta tarkastelen miten Kotilieden diskursseissa ja kuvissa rakennettiin ihanteellista ulkonäkö ja olemusta, joihin lapsien tahdottiin samaistuvan.

Käytän tutkimuksessani termiä *tuottaa*, joka kertoo näkökulmastani. Termiä tuottaa käytetään paljon esimerkiksi sukupuolentutkimuksessa ja naistutkimuksessa juuri siitä näkökulmasta että sukupuolirooleja on tuotettu kulttuurisesti. Näen, että myös ihanteellisten ihmisten rooleja on tuotettu kulttuurisesti.⁹ *Normilla* tarkoitan normaaliksi ja hyväksytyksi katsotun ihmisen stereotypiaa.

Tarkastelun kohteenani on paitsi hyväksytyyn suomalaisen ihmisen ihanne, myös kasvatusta, jolla siihen pyrittiin. Miten Kotiliesi-lehdessä pyrittiin tuottamaan ihannekansalaista kasvatuksen keinoin? Olen luonut käsittelylukuni tutkimuskirjallisuuden, sekä lähteessäni esille tulleiden teemojen varaan, jotka olen tulkinnut edustavan aikansa suomalaista ihannetta ja siten vaikuttaneen kasvatustyöskentelyyn. Nämä ovat *maaseudun karaiseva vaikutus*, *sivistys*, sekä *terveys*, johon kuuluu *ravinto* ja *voimailu*, sekä *olemuksen* sisältyvät elementit, kuten *pukeutuminen*, *tapakulttuuri* ja *puhtaus*. Lähdeaineistoni perusteella olen määritellyt puhtauden kuuluvan osaksi olemusta ennemminkin kuin terveyttä. Tai oikeammin hyvää ulkoista olemusta ei voinut olla ilman terveyttä ja päinvastoin. Käsittelyluvuissani tarkastelen lähdeaineistoni tekstejä *intratekstuaalisesti* eli tekstiä itsessään ja *intertekstuaalisesti* eli yhteydessä lehden muihin juttuihin, sekä *kontekstuaalisesti* eli yhteydessä aikakauteensa ja aikakautensa ihanteisiin. Samalla otan huomioon myös sen, mihin genreen artikkeli kuuluu, eli onko se pääkirjoitus, uutisluontoinen juttu, novelli, opettavainen tarina, haastattelu vai mielipidekirjoitus. Kuka tekstin on kirjoittanut ja mikä suhde hänellä on ympäristöönsä?

Tarkastelen myös, miten teksti on muotoiltu ja rakennettu, onko tekstissä käytetty muita komponentteja, tai erilaista fonttia jonkin tietyn sanan tai asian korostamiseen?

---

⁹ kts. esim. Männistö 2003; Rossi 2007.

Lähdeaineistossani korostuksen keinojen käyttäminen oli tähän päivään verrattuna vähäistä. Yleisimmät tehokeinot 1920-luvun lehdissä, kuten Kotiliedessä olivat *kursiivit*, **lihavoinnit** ja kuvitukset. Näin pystyn määrittelemään, millaisiin diskursseihin, narratiiveihin tai argumentteihin teksti pohjautuu ja millaista ihmiskuvaa kielenkäytön seurauksena tekstissä rakennetaan.¹⁰

Koska tarkastelen ihanteellista suomalaiskansalaisuutta, otan myös huomioon miten suomalaisuus ilmeni Kotiliesi-lehdessä ja millaisia kansallisia symboleita artikkeleissa mahdollisesti käytettiin. Otan huomioon millaisia kielellisiä tai kuvallisia suomalaisuuden symboleita lehtijutuissa esiintyy ja kuinka niitä käytettiin tukemaan lehden välittämiä ihanteita. Kotilieden kuvat olivat 1920-luvulla pääosin kansallisromanttisia. Lapsia esiintyi kuvissa paljon ja ne heijastivat romanttista ja lääketieteellistä lapsi-ihannetta.¹¹ Kuvat luovat ihmisille konkreettisia mielikuvia ihanteellisesta ihmisestä, miltä tuli näyttää, pukeutua ja käyttäytyä. Millaisia kuvia artikkeleissa esiintyy, mitä niillä pyritään viestittämään, miten ne luovat ja ylläpitävät suomalaisuutta ja ihanteellista ihmiskuvaa?

1.3 Kotiliesi luomassa aikansa ihmiskuvaa

1.3.1 Vaikutusvaltainen toimituskunta edistämässä kotikulttuuria

Päälähteenä käytän vuosien 1922–1929 Kotiliesi-lehtiä. Olen rajannut tutkimusajankohtani Kotilieden ensimmäisestä ilmestymisvuodesta vuosikymmenen viimeiseen numeroon asti. Olen ottanut tarkasteluun ne artikkelit ja kuvat, joiden olen tulkinnut kasvatuksen keinoin viestittävän kansalaisen ihanteista. Lehden ensimmäinen numero julkaistiin 2.12.1922, ja lehti sai nimekseen Kotiliesi. Taustalla oli WSOY:n toimitusjohtajan Jalmari Jäntin suunnitelma uudesta kotien- ja naistenlehdessä. Esikuvina olivat ruotsalainen *Husmodern*- ja amerikkalainen *Good Housekeeping* -naistenlehdet. Kyseessä oli Suomen ensimmäinen kaupallinen naistenlehti, jota julkaisi WSOY. ”Koti on yhteiskunnan sydän” -lauseella markkinoiva kansilehti korostaa äitien

¹⁰ Fairclough 1997, 79–78; Turunen 2011, 78.

¹¹ Kts. esim. Kotiliesi 1925, 292–295; Tähtinen 1992, 146.

roolia kasvatuksessa. Lehti oli kooltaan pieni ja laajuudeltaan kolmisenkymmentä sivua. Se ilmestyi joka toinen viikko ja vuosikerta sisälsivät 24 numeroa.¹²

1900-luvulle tultaessa suomalaisista lukutaitoisia oli joka toinen. 1920-luvun päätyttyä lukutaitoisia väestöstä oli jo yhdeksän kymmenestä. Lukutaito ja sen hyödyntäminen oli yksi kansalaisyhteiskunnan välttämättömistä rakennusosista, mikä näkyi sanomalehti- ja aikakauslehtien levikkien kasvuna. Kotiliesi toimii ”paremman kodinhoidon, järkipäisemmän kotitalouden ja korkeamman kotikulttuurin puolesta”¹³. Kotiliesi korosti olevansa perheenemäntien ja koko kotitalousväestön ammattilehti. Se lisäsi kodin onnea, toimi yhdyssiteenä kotitalouksien ja yhteiskunnan välillä ja sen tavoitteena oli kotitalousopetuksen yleistäminen ja etujen valvominen.¹⁴ Lehti oli suunnattu kodin naisille ja sen keskeisiksi sisällöiksi vakiintuivat ruokatalous, kodin puhtaanapito, vaatteiden huolto ja valmistus, kasvatusta ja kodin ihmissuhteet. Toimituksen lähtökohta oli hyvin käytännöllinen. Sen arvoihin kuuluivat vahvasti muun muassa J.V. Snellmanin kristillissiveellinen perheihanne sekä aikansa koti, uskonto ja isänmaa -ihanteiden kolmiyhteys. Lehdellä oli tarkka näkemys hyvästä ja huonosta käytöksestä. Lehti otti vahvan valistavan roolin, ja neuvoja esimerkiksi terveelliseen ravintoon ja kasvatukseen oli paljon.¹⁵

Vaikka Kotilieden maailmankuvaa väritti vahva uskonnollinen leima, muihin teemoihin, kuten lääketieteeseen viittaavia tekstejä esiintyi lehdessä enemmän kuin uskontoon viittaavia. Esimerkiksi vuosien 1923 ja 1924 vuosikerta lehtien artikkeleista oli vain pari uskontoon viittaavia tekstejä, kun taas lääketiedettä käsitteleviä oli viisi. Tällaisia olivat esimerkiksi ”Ihmisten tavallisista bakteereista”-sarja.¹⁶ Sama linja näkyi lehden kuvituksissakin, jotka heijastelivat suurimmaksi osaksi romanttista ja lääketieteellistä lapsi-ihannetta. Tämä linja jatkui läpi 1920-luvun.

Kotilieden toimitukseen haluttiin nimekäs ja vaikutusvaltainen toimituskunta. Jalmar Jäntti otti yhdessä Hjalmar Kahelinin kanssa yhteyttä moniin keskeisiin

---

¹² Aikasalo 2004, 43, 46; myös Anderson 2007, 38–40; Turunen 2011, 161–163.

¹³ Kotiliesi 1923, 1–2; Tommila, Salokangas 1998, 105.

¹⁴ Kotiliesi 1923, 1–2.

¹⁵ esim. Kotiliesi 1924, 74 – 80, 1, 233, 535, 603.

¹⁶ Kotiliesi 1924, 615, 677; Kts. myös Tähtinen 1992, 146, 150.

vaikuttajanaisiin, jotka edustivat kotitalous- tai naisasialiikkeitä. Heistä koottiin arvovaltainen toimituskunta. Lehti korosti jo ensimmäisessä numerossaan kuinka sen avustajina toimi merkittäviä henkilöitä, kuten Anna Olsoni-Qvist ja professori Carl Tigerstedt. Olsoni-Qvist oli maamme talousopetuksen uranuurtaja ja Tigerstedt ravintofysiologiaan erikoistunut fysiologian professori.¹⁷

Kotilieden päätoimittajana toimi WSOY:ssä käsikirjoitusten kieliasujen korjaamisesta vastannut kustannustoimittaja filosofian maisteri Alli Wiherheimo. Wiherheimo kuitenkin tunsu aluksi olevansa lehdessä vain konttoristi, sillä lehden todellisesta ideoinnista ja artikkelien kirjoittamisesta vastasivat muut toimituskunnan jäsenet. Päätoimittajan asema pysyi löyhänä koko 1920-luvun, jolloin toimituskunnan yksittäiset jäsenet saivat vapauden päättää mitä kirjoittivat. Jäsenet edustivat omalla alallaan maan parhaita asiantuntijuutta. Kotilieden toimituskunnan itseoikeutetuksi johtohahmoksi nousi kokoomuksen kansanedustaja Hedvig Gebhard. Hän oli toiminut myös pellervolaisen osuustoimintaliikkeen johtohahmona. Mandi Hannula oli Edistyspuolueen keskeisin naispoliitikko. Molemmat Hannula ja Gebhard toimivat Naisyhdistyksessä ja Gebhard oli Naisasialiitto Unionin perustajajäsen. Laura Harmaja oli kansantaloustieteen maisteri ja erikoistunut kotitalouskysymyksiin. Näiden kolmen, Hedvig Gebhardin, Mandi Hannulan ja Laura Harmajan käsialaa oli kotitalousideologia, jota Kotiliesi toi vahvasti esille. Eva Somersalo oli ollut kokoomuksen kansanedustajana ja Kotiliedessä hän toimi alkuvuosina pukeutumisasiosta vastaavana jäsenenä. Hän toi esille sekä lehdessä että eduskunnassa tyttöjen kasvatuskysymyksiin liittyviä ongelmia. Vuonna 1928 hänet valittiin ammattikoulukomitean tyttöjen ammattikoulutuksen asiantuntijaksi. Somersalon tilalle tuli vuonna 1925 Helsingin käsityökoulun opettajana toiminut Mary Ollonqvist, joka myöhemmin tunnettiin Suomen johtavana käsityökirjojen tekijänä.¹⁸

Apua lehdelle lupautuivat antamaan myös useat vaikutusvaltaiset ja yhteiskunnassa arvostetut henkilöt, muun muassa lastenlääkäri, professori Arvo Ylppö, kielitieteilijä Ahti Rytönen, sekä kansantieteilijät Tyyni Vahter ja Helmi Helminen. Kansallishenkistä apuaan lehdelle antoivat myös muun muassa Jenny Paulaharju ja U.T.

---

¹⁷ Aikasalo 2004, 43; Kotiliesi 1923 takakansi.

¹⁸ Koivisto 2003, 26–27; Aikasalo 2004, 43; Turunen 2011, 162–163; Vehkalahti 2000, 147, 166 viite 38.

Sirelius.¹⁹ Tekijäjoukko oli siis paitsi nimekäs, myös arvostettu. Toimituksen nimekäs kaarti sai varmasti arvostusta myös auktoriteetteihin luottavilta lukijoilta. Lehti sai välittömän suosion, ja vuoteen 1925 lehden tilaajakunta oli kasvanut 52 850:een lukijaan, kun luku oli vuonna 1923 ollut 9 500. 1920-luvun lopussa Kotilieden levikki oli 79 000.²⁰

1.3.2 Järjestölehtimäinen ote puolueettomasti

Suomessa oli ilmestynyt aiemminkin naisille suunnattuja lehtiä. Ne olivat kehittyneet erilaisten järjestötoimintojen ympärille. Hyvin usein nämä järjestöt olivat erilaisia naisasiajärjestöjä tai rakentuneet tietyn aatteen ympärille. Esimerkiksi työläisliike julkaisi omaa naistenlehteään *Työläisnainen*. Järjestölehtimäiset lehdet ajoivat oman järjestönsä etuja, mikä vaikutti sisältöön. Kotiliesi-lehti oli kaupallinen lehti. Lehti kuitenkin muodostui toimituskunnan käsissä hyvin paljon järjestölehden konseptia mukailevaksi lehdeksi. Arja Turunen on määritellyt väitöskirjassaan, mitkä lehdet olivat täysin kaupallisia ja mitkä järjestölehtimäisesti kaupallisia lehtiä.²¹

Vaikka Kotiliesi oli kaupallinen lehti, käytännössä se oli hyvinkin järjestömainen lehti. Lehden lähimpänä esikuvana voi pitää *Emäntälehteä* ja Kotiliesi leimaantuikin vahvasti maalaisemäntien lehdeksi. Molemmilla lehdillä oli myös sama toimituskunta ja samanlaiset tavoitteet. Kotilieden järjestölehtimäinen olemus saattoi hyvinkin johtua siitä, ettei täysin kaupallista lehteä ollut vielä toimitettu Suomessa, ja esikuvan puuttuessa toimituskunta toimi vielä entisten konseptien mukaisesti. Tätä ajatusta tukevat Helsingin yliopiston aikakauslehtijournalismin professori Maija Töyryn päätelmät Kotilieden konseptin valinnasta. Hänen mukaansa lehdellä ei ollut vankkaa suomalaista esikuvaa, jolta ottaa mallia. Turunen itse taas pitää todennäköisempänä sitä, että Kotilieden järjestölehtimäisyys johtui juuri sen avustaja- ja toimituskaartista, sillä he olivat monin tahoin kytköksissä keskiluokkaisten naisten aktiivisuuden varassa

---

¹⁹ Koivisto 2003, 26–27; Turunen 2011, 162–163.

²⁰ Malmberg 1991, 200; Turunen 2011, 114.

²¹ Turunen 2011, 116.

toimiviin järjestöihin. Toimituskunnan jäsenet olivat toimineet aiemmin sivistys-, valistus- ja lehtityössä, ja olivat tottuneet lähestymään lukijoitaan kansanvalistajan ja neuvojan roolissa.²² Näin ollen lehden tekijöille tutuksi tulleet tavat ja tavoitteet tulivat osaksi lehden tavoitteita ja näkyivät lehden sisällössä ja konseptissa.

Kotiliesi korosti, ettei se ollut poliittinen lehti. Toimituskunnassa kuitenkin toimi poliittisesti aktiivisia ja yhteiskunnallisella taholla vaikuttaneita henkilöitä. Toimituskunta oli poliittisesti hyvinkin sitoutunut porvarilliselle kentälle. Lehti oli suunnattu kaikkien naisten, kotien ja perheiden lehdeksi. Todellisuudessa lehteä luki keskiluokkainen nainen ja lehden arvot olivat porvarillista käsitystä vastaavat. Vallalla olevat arvot – koti, siveellisyys ja uskonto – loivat lehden maailmankuvaa. Lehti aloitti vuonna 1923 poliittisia kysymyksiä käsittelevien artikkeleiden julkaisemisen. Näissä artikkeleissa oli nähtävillä vasemmiston eduskunnassa edustamia kantoja vastustavia asenteita. Kuitenkin Kotiliesi valitsi ajan henkeen nähden loivan linjan suhteessa vasemmistoon. Syynä tähän saattoi olla lehden kaupallisuus. Laajaan levikkiin pyrkivän lehden ei ollut syytä ärsyttää isoa osaa väestöstä. Kotiliesi pyrki ottamaan todennäköisesti myös roolin kahtia jaetun kansan eheyttäjänä.²³

1.4 Menetelmät

1.4.1 Diskurssianalyysi

Tutkielmassani tulkitsen ensisijaisesti tekstiä. Näin ollen diskurssianalyysi ja retoriikan analyysi ovat pätevät metodit tutkimukseni kannalta. Retoriikalla tarkoitetaan yleisön vakuuttamista. Retorisessa analyysissä ollaan kiinnostuneita kielellisistä prosesseista ja analysoidaan, miten todellisuuden versioita pyritään saamaan vakuuttaviksi, ja kuinka lukijoita pyritään saamaan sitoutumaan niihin.²⁴

---

²² Turunen 2011, 162–163.

²³ Kotiliesi 1923, 2; Turunen 2011, 162–163.

²⁴ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, online.

Diskurssianalyysi on monitahoinen analyysimenetelmä, jossa on monia eri suuntauksia. Diskurssianalyysi ei ole selkeärajainen tutkimusmenetelmä vaan ennemminkin väljä teoreettis-metodologinen viitekehys, jonka avulla voi tutkia hyvin monenlaisiin tarkoituksiin käytettäviä tekstejä. Laajimmillaan diskurssin käsitteellä tarkoitetaan paitsi kaikkea puhuttua ja kirjoitettua kieltä, myös visuaalista viestintää ja viestinnän merkitysten tuottamisen muotoja. Diskurssianalyysi tutkii median ja kielen merkitysjärjestelmiä ja niiden suhdetta paitsi todellisuuteen, myös suhteessa median kokijaan. Ihminen jäsentää ja hahmottaa maailmaa kielen kautta luoden merkitysjärjestelmiä, jolla jäsennetään maailmaa. Joukkoviestinnällä on erittäin voimakas dialektinen vaikutus. Se muovautuu yhteiskunnan ja aikansa vaikutuksesta, toisaalta se on jäsentämässä ympärillä olevaa maailmaa ja muovaa yhteiskuntaa. Kielenkäyttö rakentaa myös sosiaalisia identiteettejä sekä luo tieto- ja uskomusjärjestelmiä.²⁵

Mediateksteillä on Fairclough'n mukaan kolme funktiota: kielellisiin rakenteisiin perustuva ja viestin välittämistä koskeva funktio, ja ideationaalinen funktio, eli tieto- ja uskomusjärjestelmien ja muun tekstin ulkopuolisen maailman konstruointia koskeva funktio, sekä identiteettiin ja sosiaalisten suhteiden konstruointia koskeva interpersoonallinen funktio. Interpersoonallisessa analyysissä tarkastellaan tekstin välittämää sanomaa. Keskeistä tässä on eritellä mitä ja missä asemassa kirjoittaja kirjoittaa. Millaiseen rooliin hän asettaa lukijansa ja itsensä? Esimerkiksi lääkärit kirjoittivat usein Kotiliesi-lehteen. Tämä muodostaa sanomalle täysin erilaisen kontekstin, merkityksen ja vallan, kuin jos saman tekstin olisi kirjoittanut tavallinen perheen emäntä. Ideationaalissa analyysissä tarkastellaan kuinka teksti representoi ja kontekstualisoi aihettaan, eli toisaalta myös perustelee. Ideationaalinen analyysi taas kiinnittää huomiota tekstin rakenteeseen, mitä on sanottu ja miksi – unohtamatta ottaa huomioon mitä ei ole sanottu ja miksi.²⁶

---

²⁵ Fairclough 1995, 74–76; Väliaverron 1998, 21 Valtonen 1998, 99–100; Turunen 2011, 76–77.

²⁶ Fairclough 1997, 29, 39, 80, 136; Fiske 1982, 2–3; Turunen 2011, 79, 82.

1.4.2 Yhteiskunnallinen ja kriittinen diskurssintutkimus

Diskurssintutkimus voidaan jakaa kahteen suuntaukseen: *lingvistiseen*- ja *yhteiskunnalliseen diskurssintutkimukseen*. Lingvistinen suuntaus on kiinnostunut konkreettisesta kielenkäytöstä. Ei-kriittinen diskurssianalyysi on tulkitseva suuntaus. Tämä *hermeneuttinen diskurssianalyysi* pyrkii ymmärtämään ihmisten toimintaa syvällisesti.²⁷

Yhteiskunnallisessa diskurssintutkimuksessa kieli nähdään sosiaalisena ilmiönä ja vuorovaikutuksen välineenä. Diskursseilla tarkoitetaan kielenkäytön kokonaisuutta kontekstissaan, joka rakentaa ja representoi todellisuutta. Lingvistisen ja yhteiskunnallisen diskurssintutkimuksen keskeisin ero onkin se, että lingvistisessä suuntauksessa tutkimuksen kohteena on kieli, kun taas yhteiskunnallisessa diskurssintutkimuksen suuntauksessa tutkitaan kielen käytön kautta muita ilmiöitä. Nämä ilmiöt voivat olla esimerkiksi sosiaalisia rakenteita tai yhteiskunnan ja kulttuurin arvoja: Omassa tutkielmassani tulkitseen tekstissä esiintyviä suomalaisen kansalaisen ihanteita. Yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin näkökulmasta kieli ei ole vain lingvistinen vaan myös diskursiivinen ja sosiaalinen järjestelmä. Merkitysten rakentumiseen ja välittymiseen vaikuttavat kielen sanaston lisäksi myös kielenkäytön tavat, tyylit ja normit ja se, millaisiin sosiaalisiin merkitysjärjestelmiin kielenkäytön kautta kiinnitytään. Tutkija ei ole kiinnostunut yksittäisen yksilön motiiveista, vaan diskurssien sosiaalisesta ja instituutioanaalisesta luonteesta.²⁸

Oma tutkimukseni sijoittuu kielenkäytöstä kiinnostuneeseen yhteiskunnalliseen diskurssintutkimukseen. Arja Turunen on käyttänyt väitöskirjassaan diskurssianalyysiä, ja hänen tapansa soveltaa metodologiaa sopii myös omaan tutkimukseeni. Hänellä on myös erittäin konstruktiivinen näkökulma kieleen. Hän katsoo, että kielenkäyttö ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan merkityksellistää sitä. Näin se samalla järjestää ja rakentaa sosiaalista todellisuutta. Merkitykset rakentuvat sosiaalisissa käytänteissä, jolloin ne ovat sosiaalisen kontekstin sekä vuorovaikutuksen kontekstin tulos ja ovat

---

²⁷ Fariclough 1997, 76–77, 103; Turunen 2011, 73.

²⁸ Fariclough 1997, 77–78, 103; Turunen 2011, 73–74.

siten aina muutoksessa olevia.²⁹

Yksi tunnetuimmista diskurssianalyysin suuntauksien jaotteluista on jako hermeneuttiseen eli ei-kriittiseen ja kriittiseen diskurssianalyysiin. Oma tutkielmani kuuluu kriittisen diskurssianalyysin puolelle. Kriittinen diskurssianalyysi on määritelty osaksi yhteiskuntatieteellistä analyysia. Se pyrkii yksittäisiä sanoja ja kielioppia tarkastelemalla paljastamaan kielenkäytön takana olevia ideologioita ja vallankäytön muotoja.³⁰

Diskurssitutkijoiden Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan mukaan kriittinen diskurssianalyysi tutkii kielenkäyttöä ennemminkin vallan tutkimuksen kannalta ja he liittävät sen poliittisen tutkimuksen kenttään. Kriittinen diskurssiivianalyysi on kiinnostunut kielen käytöstä sosiaalisena ja yhteiskunnallisena käytäntönä. Sen tarkoituksena on nostaa tarkastelun keskiöön diskursiivisten käytäntöjen suhde laajempiin sosiokulttuurisiin käytäntöihin. Kriittinen diskurssianalyysi on kiinnostunut siitä, miten kielenkäyttö otetaan vastaan ja miten ne vaikuttavat todellisuuteen. Suuntaus on kiinnostunut erittäin paljon kielenkäytön seurauksellisuudesta, siitä mitä tekstissä tuotetaan. Kriittisen diskurssianalyysin tutkimuksen tarkoituksena on myös selvittää, miten diskursseissa tuotetaan erilaisia todellisuuksia, sekä millaiset ovat diskurssien sisäiset ja niiden väliset valtasuhteet ja kuinka diskurssista tulee hegemoninen. Oma tutkimukseni tutkin sitä, miten tekstissä ja kuvissa tuotetaan suomalaisen kansalaisen ihannetta, millainen tämä ihanne oli ja toisaalta mitä ihanteet kertovat aikansa yhteiskunnasta.³¹

1.4.3 Kuvan tulkintaa yhteydessä kontekstiin

1920-luvun Kotilieden kuvat olivat esimerkiksi lehtijuttuun liitettyjä kuvia, joiden tehtävä oli pääosin tukea tekstin sanomaa.³² Näin ollen käsittelen kuvia yhteydessä

---

²⁹ Turunen 2011, 72.

³⁰ Fairclough 1997, 66, 136; Valtonen 1998, 99–100.

³¹ Valtonen 1998, 99–102, Jokinen & Juhlia 1999, 86, Turunen 2011, 76–77.

³² kts. esim. uintitekniikkaa havainnollistava kuva ja teksti: Kotiliesi 1925, 292–295.

tekstiin. Usein kuvat heijastavat sosiaalisia ja poliittisia normeja sekä aikansa ihanteita. Ne pyrkivät vaikuttamaan katsojaansa ja toisaalta luomaan uusia ihanteita. Kuva vaatii kontekstin ja verbaalisen väitteen, jotta kuvan sanoma välittyy perille. Kontekstina toimivat itse lehti, mutta myös aikansa ihmisten lähtökohdat, arvot ja moraalit. Diskurssianalyysi tarjoaa laajan menetelmän tekstien analysointiin, mutta on puutteellinen menetelmä kuvien ja moniaineksisten lehtiaineistojen analysointiin. Myös Arja Turunen kuvaa sopivan menetelmän löytämisen olleen haastavaa. Hänen lähtökohdansa on, että kuvitetussa tekstissä vaikuttavat rinnakkain kaksi kertomusta: visuaalinen ja verbaalinen. Niitä myös katsotaan eri tavoin. Teksti on tarkoitettu luettavaksi ja näin ollen rakennettu alusta loppuun luettavaksi. Kuvaa katotaan yhtäaikaisesti tekstin kanssa. Verbaalinen viestintä ja visuaalinen viestintä tukevat usein toisiaan ja teksti sisältää molemmat komponentit.³³

Päälähteeni on lehti ja nimenomaan kuvalehti. Kuvat olivat keskeisessä roolissa itse lehdessä ja viestinnässä. Perinteisesti viestinnän tutkimuksessa on erotettu kaksi pääkoulukuntaa. Informaation siirtomalli eli prosessikoulukunta keskittyy viestin – puheen, tekstin tai kuvan – siirtoon lähettäjältä vastaanottajalle ja siirrossa tapahtuviin prosesseihin. Semioottinen eli merkityskoulukunta painottaa kuinka viestin tulkinta muodostuu paitsi viestin lähettäjän ja vastaanottajan, myös yhteisössä tapahtuvan vuorovaikutuksen tuloksena. Yhteisöllä on suuri merkitys viestin merkitysten luomisessa. Semiotiikka tutkii viestin kykyä välittää merkityksiä ja muokata todellisuutta merkitysten muodostumisen näkökulmasta. Mediateksteissä kirjoitettu teksti ja visuaaliset komponentit eivät toimi toisistaan erillään vaan tukevat toinen toisiaan. Viestin lähettäjä ja kuvan kohde usein vaikuttavat kuvan lähettämien tiedostamattomien ja tiedostettujen merkitysten sisältöön. Kuvassa on erilaisia merkityksiä ja niihin sisältyviä symbolisia ja semioottisia järjestelmiä, joita vastaanottaja tulkitsee.³⁴

Journalistiikan dosentti Tapani Huovila jakaa visuaalisuuden kahteen tasoon: *perus-* ja *yleistasoon*. Perustasolla tarkastellaan sitä, kuinka eri elementit yksinään ja toistensa yhteydessä viestivät merkityksiä. Toinen, yleistaso käsittelee sitä, millaisia merkityksiä

³³ Hietala 1996, 69–70; Turunen 2011, 81.

³⁴ Fiske 1982, 2–3; Hietala 1996, 31–32; Järvi 2006, 78; Kress & van Leeuwen 2001, 119–180.

kuvan elementit luovat yksilön, mutta etenkin yhteisön ja kulttuurin tasolla. Nimenomaan tämä yleistaso on oleellinen metodinen viitekehys visuaalisuuden puolelta omassa pro gradu tutkielmassani. Yleistaso kysyy miten visuaalisten viestien on tulkittu vaikuttavan yhteisössä. Merkkien tulkinta on abstraktisempaa, ja se tutkii perustasoa enemmän kulttuurisidonnaista tulkintaa.³⁵

Journalismin tutkija Anssi Männistö jaottelee kuvallisen aineistonsa verbaaliseen ja visuaaliseen kertomukseen. Visuaaliseen kertomukseen hän sisällyttää kuvan ja kuvatekstin eli välittömän verbaalisen kontekstin, johon kuuluu myös otsikko, ingressi eli niin sanottu johdanto- tai alkukappale ja väliotsikot. Verbaalinen kertomus taas koostuu lehden leipätekstin lisäksi otsikosta, ingressistä ja väliotsikoista. Kielitieteen professori Norman Faircloughin mielestä tekstin viitekehys sisältää myös kuvan, taulukon ja muut lehtijuttuihin liitetyt visuaaliset aineistot ja sommitelmat. Fairclough korostaa, että mediateksteissä kirjallinen teksti on myös visuaalista, sillä teksteissä liitetään yhteen kuvia ja kuvatekstejä, sekä tekstin sommittelu ja visuaalinen vaikutelma ovat yhtä merkittäviä tekijöitä viestinnässä. Ne lehtijututkin, jotka jäävät lukematta, rakentuvat lukijan mieleen mahdollisen kuvan ja kuvatekstin varaan.³⁶

1.4.4 Kaupallinen kuvalehti välittämässä aikansa ihanteita

Tarkastelen lähdeittäni oman aikani näkökulmista käsin. Myös minulla on oma oletus ja se vaikuttaa siihen, mitä ja miten tutkin. Yksi oletuksistani on se, että oletan Kotiliesi-lehden sisältävän aikansa ihanteellista ihmiskuvaa, sekä sen välittämisen lukijoilleen olleen tietoista. Tietynlaisen ihmiskuvan välittäminen tai sen tuottaminen ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista, se voi monesti tapahtua välillisesti.³⁷

On syytä huomioida, että lehtijutut ovat aina jonkun ihmisen kirjoittamia ja ne ovat kirjoitettu jollekin. Niiden tarkoitus on ollut vaikuttaa. Termi *tuottaminen* kertoo jo

---

³⁵ Huovila 2006, 11–12; Fiske 1982, 44.

³⁶ Fairclough 1997, 29; Turunen 2011, 79, 81.

³⁷ Tähtinen 1992, 4, 7.

paljon omasta näkökulmastani. Olen ottanut näkökulman, jonka mukaan suomalainen lapsi tahdottiin kasvattaa tietyllä tavalla, jotta hänestä tulisi tietynlainen, eli ihannekansalainen. Toisaalta vaikka kyse onkin edistyksellisestä lehdestä, kotikulttuurin ja naisten aseman korostaminen ja muutosten vaatiminen myötäili aikakautensa hyväksymiä ajatusmalleja. Yleisesti hyväksytystä maailmankuvasta ja ihmismallista se ei juuri poikennut, vaan pikemminkin toimi aikansa ihanteiden välittäjänä tavoittaen joka vuosi useamman lukijan. Vaikka Kotiliesi oli sitoutumaton, lehden toimituskunta koostui poliittisesti sekä yhteiskunnallisesti aktiiveista toimittajista.

Aikakausilehtiä tutkimusaineistona verrataan usein sanomalehtiin. Aikakausilehtenä Kotiliesi ilmestyi harvemmin kuin sanomalehti. Se oli myös sidoksissa pienempään ryhmään. Sanomalehdet nähdään todenperäisinä, neutraalimpina ja objektiivisempina aineistoina, kuin aikakausilehdet. Aikakausilehdet ovat kuitenkin tärkeitä kansalaisyhteiskunnan toimialueita ja ovat mahdollistaneet vasta- ja vaihtoehtoisuusjulkisuuden. Aikakausilehti on myös sidoksissa pienempään ryhmään. Lehtien erona nähdään myös niiden visuaalinen ilme. Aikakausilehdissä kuvat ja kuvallinen viestintä nousevat tärkeään rooliin. Toisaalta kuvajournalismin tutkimusta ei ole pidetty yhtä suuressa arvossa kuin kirjallisen viestinnän tutkimusta. Kirjallista viestintää pidetään korkeakulttuurin ja sivistyneen ihmisen merkinä. Kuvan välittämä viesti on taas paljon tulkinnallisempi.³⁸

Lehtiä pidetään hyvin usein hyvänä ja myös suhteellisen antoisana lähteenä. Norman Fairclough kuvaa osuvasti, että lehtien tekstit ovat sosiokulttuuristen muutosten herkkiä mittareita. Esimerkiksi juuri sosiokulttuurisia muutoksia tutkittaessa tekstit tulisikin nähdä arvokkaana lähdemateriaalina. Turunen esittää, että varsinkin naistenlehdet ja jopa koko aikakausilehdistö on aliarvostetussa asemassa. Hänen mielestään naistenlehtiä on hyvin usein pidetty pinnallisena aineistona ja naistenlehdet tutkimuskenttänä ovat aliarvostettuja suhteessa sanomalehtiin. Kirjoja ja sanomalehtiä on pidetty kehittyneempänä, sivistyneenä viestinnän muotona. Lehtien käyttö lähteenä pohjautuu usein arvottavaan asenteeseen siitä, kuinka pätevän ja todenmukaisen kuvan lehti antaa todellisuudesta. Kulttuurintutkimuksellinen tapa on lehtien analysointi oman

---

38 Turunen 2011, 53–54.

aikansa sosiaalisen todellisuuden ilmentäjinä ja konstruoijina. Tällöin ei ole oleellista arvottaa onko lehti hyvää tai pätevää lähdeaineistoa todenperäisen tietonsa vuoksi, vaan tutkija on kiinnostunut siitä miten lehdet kertovat aikansa asioista ja miksi? Naistenlehtien asemasta huolimatta niitä on tutkittu ja käytetty aineistona runsaammin kuin muita aikakauslehtiä. Tämä johtunee siitä, että naistenlehdet koetaan naisen, perheen ja kodin elämään liittyvissä kysymyksissä informatiivisemmiksi, kuin monet muut lähteet.³⁹

2. Suomalaisuuden ihanteiksi koti, uskonto ja talonpoikainen isänmaa

2.1 Itsenäisen Suomen ensimmäinen vuosikymmen

Valkoinen Suomi oli voittanut vuonna 1918 käydyn kansalaissodan, mikä väritti seuraavien vuosikymmenten kulttuurillista ja poliittista ilmapiiriä luoden kahtia jaottelun työläisten ja porvarien välille. Suomi kurottautui länteen suhtautuen myötämielisesti varsinkin Saksaan sekä rakentaen yhteistyötä myös muiden Pohjoismaiden kanssa.⁴⁰

1920-luku oli vahvaa taloudellista nousukautta ja kansalaissodan jälkeisistä säännöstelyistä päästiin eroon jo vuonna 1922. Työttömyys laski ja valtion bruttokansantuote kasvoi. Näiden vaikutus näkyi varsinkin kaupunkien elämässä. Pääkaupungissa Helsingissä elämä erosi vahvasti muusta maasta ja varsinkin maaseudusta. Yksi ratkaiseva ero oli vapaa-ajan viettäminen ja ylipäättänsä se että vapaa-aikaa oli. Vapaa-aikaa vietettiin modernisti: Se oli kulutuskeskeisempää, ja iloinen 20-luku näkyi kaupunkikuvassa. Elokuviissa käyminen oli suosittua, iskelmä- ja jazz-musiikki saapui Suomeen ja laulajat esiintyivät julkisesti. Gramofoni, radio ja puhelin olivat moderneja keksintöjä, jotka löytyivät yhä useammasta kodista. Sivistyneistön piirissä kaksikymmentäluku oli modernin kaupunkilaisuuden,

---

³⁹ Fairclough 1997, 73; Turunen 2011, 53–54.

⁴⁰ Leino-Kaukiainen ja Heikkinen 2011, 20.

eurooppalaisuuden ja uuden teknologian ihannoinnin aikaa, joka korosti rationalismia, tieteen arvoa sekä ammatillisuutta. 1920-luku alkoi ensimmäisen maailmansodan, itsenäistymisen ja kansalaissodan jälkeisenä kriisinä ja toipumisvaiheena. Vuosikymmen päättyi lamaan ja työttömyyteen, jonka jälkeen puhkesi toinen maailmansota. Tätä maailmansotien välistä aikaa on osuvasti muuallakin maailmassa kuvattu kaupalliseksi vuosikymmeneksi sekä iloiseksi kaksikymmentäluvuksi.⁴¹

Vaikka 1900-luvun alkua kuvastaa modernisaation nopea kiihtyminen, Suomi oli 1920-luvulla agraarinen yhteiskunta. Koko sotienvälisen kauden Suomessa oli vallalla pyrkimys elintarviketuotannon omavaraisuuteen, jonka seurauksena kehitettiin maataloutta ja raivattiin uutta peltoa. 1920-luvusta kehittyi maaseudun kulta-aikaa, jolloin maanviljelijöiden tulot kasvoivat suhteessa muihin väestöryhmiin moninkertaisesti. Arviolta yli 80 prosenttia kansalaisista asui maalla ja 70 prosenttia sai toimeentulonsa maaseudulta. Maalaislapsuus ja agraarinen työnteko ovat vaikuttaneet paitsi suomalaiseen lapsuudenkäsitykseen, myös ihmiskäsitykseen. 1920-luvun Suomi oli vahvasti maatalousvaltainen yhteiskunta niin elämäntavoiltaan kuin elinkeinorakenteeltaankin.⁴²

Mielenkiintoinen huomio on se, että agraarinen elämäntapa muodostui 1920-luvulla vallitsevaksi elämäntapaihanteeksi. Tämän ihanteen lujittuminen nähtiin kansallisen yhtenäisyyden kannalta erittäin oleellisena asiana.⁴³ Taustalla vaikutti vuoden 1918 sisällissodan politisoima kahtiajako kaupungin ja maaväestön, punaisten ja valkoisten välillä. Maalaisväestö nähtiin olevan vastapaino kaupungistumiselle ja teollisuustyöväestön elinoloille. Työläisten elämäntapa nähtiin rappiollisena ja epävakana. Kodin, uskonnon ja isänmaan kolmiyhteys tuli entistäkin kiinteämmäksi osaksi suomalaisen kansalaisen arvomaailmaa. Tätä arvomaailmaa edusti talonpoikainen maailmankuva. Ihanteellinen talonpoika näyttäytyi ahkerana, sisukkaana, vaatimattomana ja kohtaloonsa tyytyvänenä kansalaisena, joka uurastaa vaikeuksista huolimatta.⁴⁴

---

⁴¹ Leino-Kaukiainen ja Heikkinen 2011, 20–21.

⁴² Leino-Kaukiainen ja Heikkinen 2011, 20; Stark 2006, 12–13; Tuomaala 2004, 25–26, 92.

⁴³ Tuomaala 2004, 25–26, 92.

⁴⁴ Tuomaala 2004, 25, 92, kts. myös Moilanen 2008, 66–70.

1920-lukua sävytti vahvasti kansallinen eheyttämispolitiikka. Eheyttäminen kiinnitettiin kiinteästi valtiovallan toimintaan. Valtiokeskeistä nationalismia toteutettiin esimerkiksi tukemalla maataloutta ja luomalla omavaraista pienviljelijäväestöä. Näin kansa haluttiin sitoa suomalaisuuteen ja isänmaahan. Pienviljelijäväestö kasvoi ja tämä muovasi maaseutuväestön koostumusta ja heidän arvomaailmaansa. Kansallinen eheyttämispolitiikka yhdisti maalaisväestöä, keskiluokkaa ja osaa työväestöstä. Isänmaa nähtiin omaa työtään tekevien vapaiden talonpoikien liittona. Maalaisliitto ajoi eheyttämispolitiikkaa, ja sen ideologiassa kiteytyi käsitys yhteiskuntarauhan palauttamisesta. Eräänä keskeisenä päämääränä nähtiin työväestön ja pienviljelijöiden kiinnittäminen valkoiseen Suomeen ja valtiokansallisuuteen. Valkoinen Suomi nähtiin suomalaisuuden perusidentiteettinä, joka ylläpiti rauhaa ja järjestystä.⁴⁵

2.2 Lapset ja nuoret kontrollin alaisiksi – kasvatuksen kautta uhkakuvista kohti modernia kansalaista

Kasvatuksen ihmiskuva perustui kahteen lähtökohtaan. Siihen kuului kulloinenkin ymmärrys ihmisen luonteesta: Minkälaiseksi ihmisen sisäinen olemus nähtiin, miten ihminen oli tai ei ollut yhteydessä esimerkiksi yhteiskunnallisiin prosesseihin, vuorovaikutuksen tapoihin sekä itseensä. Toiseksi kasvatusta sisälsi mielikuvia nykyistä paremmasta tulevaisuudesta ja niistä edellytyksistä, joilla haluttu tulevaisuus voisi toteutua. Ihmiskuva on kunkin aikansa poliittisen, taloudellisen, henkisen, hengellisen ja elämisen aineellisen ehtojen vuorovaikutuksen prosessi, jonka lähtökohtana oli kasvatusta. Kasvatustoiminta oli tärkeää esimerkiksi kulttuurin säilymisen ja uudistamisen kannalta.⁴⁶

Yleisesti kasvatuksen perusteena oli vuosisatoja vaikuttanut käsitys perisynnistä ja sen kytkeytymisestä lapseen. Lapsi koettiin jo syntyessään turmeltuneena ihmisenä, joka

---

⁴⁵ Tuomaala 2004, 92–94.

⁴⁶ Koski 2011, 159; Tähtinen 1992, 8–10.

piti parantaa. Toisaalta lapset nähtiin tabulana rasana, eli tyhjänä tauluna, johon oli helppo vaikuttaa. Kansansivistyksessä luterilainen ja snellmanilainen ajattelu yhdistyivät ihmiskäsitykseksi, jonka mukaan ihmisen oli oman pelastuksensa sekä kansakunnan edistyksen vuoksi muututtava. Muutokseen mahdollistavana voimana nähtiin Jumala sekä järkeä edustava valtio. Tämän ihanteen levittäminen oli kansansivistyksen tärkeä tehtävä 1920-luvulla.⁴⁷

Kansansivistys ja -terveys ymmärrettiin oleelliseksi elementiksi osana kansan eheyttämistä. Kansansivistyksen ytimeksi oli muotoutunut talonpojat ja lapset. Varsinkin lasten koulutus ja kasvatusta olivat olleet yksi keskeisistä yhteiskunnallisista kysymyksistä 1920-luvulle tultaessa ja sen aikana. Kansanopetuksen ohella monenlainen kansanvalistus- liikunta- ja urheilutoiminta olivat yleisiä sekä kaupungeissa että maaseudulla. Kirkon opetuksellinen tehtävä pysyi myös vahvana. Näiden seurojen ja toimien tehtävänä oli sivistää kansaa ja toimia apuna kasvatustyössä. Kaikilla niillä oli käytännössä sama tavoite: Ihanne jalosta ja pyyteettömästä talonpojasta, josta oli tarkoitus kasvattaa aktiivinen taloudellinen ja yhteiskunnallinen toimija, sekä sivistynyt ja siveellinen ihminen. Sivistyksen ja siveellisyyden perustana olivat kansakunta ja Jumala. Kansansivistys kohdistui yksilöihin sekä kollektiiviseen yhteisöön. Yksilössä kohteena oli ihmisen sisäinen, sielullinen, henkinen ja hengellinen olemus. Näin ollen moraalinen ja eettinen kasvu oli tärkeää ja se toimi kristillisen eettis-moraalisten periaatteiden mukaisesti. Kollektiivisessa sivistyksessä oli nimenomaan kyse kansansivistyksestä, jossa oli kyse käsityksestä siitä, että ihminen ja kansa olivat yhtä.⁴⁸

Sisällissodan seurauksena yhteiskuntaa varjosi katkeruus, joka leimasi 1920-luvun henkistä ilmapiiriä ja vaikutti myös suuresti kasvatustehosteiden määrittelyyn.⁴⁹ Professori Leena Koski on jakanut ihmiskuvan perusjaot ennen, ja jälkeen itsenäistymisen. Hänen mukaansa suomalainen ihmiskuva koki kriisin sisällissodan jälkeen. Kansansivistäjät kokivat pettymyksen kansalaisia kohtaan, joka osoittautui kaikeksi muuksi kuin hyväksi luterilaisiksi ihmisiksi. Taustalla oli ollut kova kansallinen

---

⁴⁷ Hägmann 1994, 141; Tuomaala 2003, 90–91; Koski 2011, 160.

⁴⁸ Koski, 2011, 162–163, 168–169.

⁴⁹ Leino-Kaukiainen ja Heikkinen 2011, 20.

työ: Oli syntynyt suomenkielisiä sanomalehtiä, kirjallisuutta, kansankirjastoja, kansan- ja työväenopistoja, nuorisoseuroja, osuuskuntia sekä paljon muita sivistysjärjestöjä. Sisällissota romutti uskon tähän kaikkeen. Valkoinen keskiluokka, sivistyneistö ja tilallisväestö olivat menettäneet luottamuksensa punaisten kotien kykyyn kasvattaa kunnollisia ja lainkuuliaisia kansalaisia. Varsinkin puna-orpojen kasvatuksesta, sekä lastenkotivaroista tuli poliittisia keskustelunaiheita. Valtiovalta ryhtyi kodin rinnalla lapsiväestön kasvattajaksi osittain juuri siksi, että haluttiin varmistaa agraarisen, teollistuvan yhteiskunnan eheys ja kansallisvaltioluonne. Esimerkiksi Ulla Aatsinki on tutkinut muun muassa työläistäustaisten lasten kasvatusta sekä Suomessa, että amerikansuomalaisten keskuudessa. Suomalainen kommunistinen puolue etsi aktiivisesti lapsia ja nuoria koulutettavaksi liikkeensä jäseniksi. Kysymys siitä, kuka sai kasvattaa lapset muodostui äärimmäisen tärkeäksi.⁵⁰

Kansansivistyksen ja -kasvatuksen merkitys ja politisoituminen korostuivat 1920-luvulla. Asiantuntijat pelkäsivät lasten muuttuvan aseman modernisoituvassa yhteiskunnassa aiheuttavan ongelmia. Nämä ongelmat liittyivät lasten työntekoon, koulutukseen, fyysiseen kuntoon, ravintoon, terveyteen ja asemaan perheessä. Nuorisoon suhtauduttiin 1920-luvulla ongelmakeskeisesti, uhkakuvien ja pelkojen kautta. Uusi moderni ihminen nähtiin osaltaan myös ihanteena, mutta myös pelottavana. Mielenkiintoista on kuinka moderni ihminen oli ihanne, mutta vääränlainen ihminen oli uhkakuva.⁵¹ Kotiliedessä tyttöjen ja nuorten naisten turmiollista käyttäytymistä tuotiin esille: Lehden mukaan he laiskottelivat, viihtyivät kapakoissa ja viettivät iloiseen kaksikymmentälukuun kuuluvaa seuraelämää, mikä ei kuulunut nuoren naisen elämäntapaan. Rikollisuus ja juoppous uhkasivat poikia ja nuoria miehiä.⁵² Todellisuudessa iloisen kaksikymmentä luvun viihdekäyttäytyminen ja uhkakuvat koskivat hyvin pientä osaa kansakunnan nuorista, sillä vain harva nuori lähti maaseudulta kaupunkiin. Elämä maaseudulla oli hyvin paljon työhön ja maatilaa sidottua ja vapaa-aika oli vähäisempää. Toisaalta alkoholinkäyttö, väkivaltatapaukset ja muut ongelmat pysyivät tiukasti myös maaseudun vapaa-aika kulttuurissa.⁵³

---

⁵⁰ Pulma 1987, 125–126; Heiska 2000, 75; Haapala 2003, 67, 72, 76; Aatsinki, Lampi, Peltola 2007, 114–116; Koski 2011, 168–163; Leino-Kaukiainen ja Heikkinen 2011, 24–25; Aatsinki 2012, 85–96.

⁵¹ Tuomaala 2004, 24; Vehkalahti 2000, 130–131.

⁵² esim. Kotiliesi 1925, 318; Kotiliesi 1928, 126–127.

⁵³ Haapala 2003, 67, 72, 76; Tuomaala 2004, 71–73, 78–80; kts. myös Satokangas 2007, 125.

Samaan aikaan länsimaalaista yhteiskuntapolitiikkaa muotoilivat sosiaali- ja rotuhygieniat, joita määritteli lääketieteellinen ihmisenäkemyks ja kasvatuksessa korostui lapsen fyysistä terveyttä edistävät elementit. Vuosisadan vaihteessa sivistysporvariston lääkärit loivat elämäntapanormistoa, joka pyrki hallitsemaan ihmiselämän variaatioita. Lääkärit puuttuivat niin ravintoon, sairauksiin, mielenterveyteen, käyttäytymiseen, kuin seksuaalisuuteen ja lisääntymiseen. Tämän kaiken tavoitteena oli saada yhdenmukainen, vitaalinen ja vastustuskykyinen, eli normaali kansalainen, mikä välittyi kasvatuksellisiin näkemyksiin. Nämä modernit ideologiat astuivat syvästi vallitsevien siveellisen kansalaiskasvatuksen ja kansalaisihanteen rinnalle. Juuri lapsien nähtiin edustavan modernissa kehitysajattelussa kansallista tulevaisuutta.⁵⁴

Suomen yhteiskuntapoliittinen tausta vaikutti oppivelvollisuuslain säätämiseen ja sen tavoitteisiin. Vuonna 1921 yhteiskunnallisen huolenaiheen ratkaisuksi muodostui oppivelvollisuuslaki, josta tuli yksi tärkeimmistä kansaa sivistävistä instituutioista. Kasvatuksen siirtäminen valtiolle oli hyvin tyypillistä vallankäyttöä modernin ajan yhteiskunnissa. Laki velvoitti lapset käymään koulua. Lapsiin kohdistuva lainsäädäntö muutti lapsen käsitettä ja he alettiin nähdä yksilöinä. Heistä alettiin käyttää termiä ”lapsikansalainen”. Mielenkiintoista onkin, että samalla luotiin käsitys normaalista suomalaisesta lapsesta, jonka piiriin eivät kuuluneet etniset ryhmät, eivätkä vammaiset. Yhdeksi modernin lapsen normaaliuden mittariksi määriteltiin terveys ja terveystasvatukselta tulikin oleellinen osa koulujen ja kotien arkea. Terve lapsi oli voimakas, söi ravinteikasta ruokaa, oli puhdas ja pysyi vitaalisena ja terveenä. Lapsen keho nostettiin moraalisesti muokattavaksi ja sen terveys ja voima symboloi suomalaisen kansakunnan vahvuutta. Normaalius alettiin käsittää demokraattisena ihanteena, ja tämä ihanne oli kaikkien saatavilla. Vertailulla saatiin keskiarvo, ja keskiarvo edusti normia. Normista poikkeavat lapset sekä myös aikuiset tuli parantaa ja heidät saatettiin jopa eristää yhteisöstä.⁵⁵

---

54 Tähtinen 1992, 53–55, 59; Tuomaala 2004, 24; Halmesvirta 1998, 15, 20-21.

55 Tuomaala 2004, 71–73, 78–80; Tuomaala 2011, 98, 105; Koski 2011, 173–174.

2.3 Lasten ja äidin rooli perheessä muuttumassa: ”Koti tarvitsee kipeästi ainakin yhden naisen elämäntyön.”⁵⁶

1920-luvun Kotilieden perheihanteeseen kuului rakastava isä, lempeä vaimo ja kuuliaiset lapset. Jo ensimmäisen maailmansodan aikana syntyvyyttä oli säännöstelty ja säännöstely levisi kaikkiin yhteiskuntaluokkiin. Työläisperheessä oli tavallisesti 1-2 lasta, virkamiesperheissä hieman enemmän. Vahvoihin tunnesiteisiin pohjautuva ydinperhe, johon ei kuuluneet muut sukulaiset, yleistyi 1920-luvulla. Viihtyisässä kodissa toimi siveellinen, puhdas ja kotitaloustöissä taitava äiti, ja jossa viihtyi työnsä jälkeen myös perheen isä. Tässä kodissa varttui uusi, terve ja voimakas sukupolvi josta oli tullut uuden isänmaan toivo. Tärkeitä perhesuhteita huollettiin viettämällä aikaa yhdessä, kuten lukemalla tai askartelemalla.⁵⁷

Kotilieden käsite perheestä nojautui J.V. Snellmanin perheihanteeseen: ”Saattaa sanoa, että korkeampaa käsitystä perheestä ja kodista, kuin mikä Snellmanilla oli, ei voi olla.”⁵⁸ Juuri kyseisen artikkelin mukaan perhe oli siveellisyyden toteuttamiselle tärkein paikka. ’Siveellisyys’ käsite on Johan Vilhelm Snellmanin ihanne, jota koulujen ja kotien tuli myös Kotilieden mukaan varjella. Siveellisyys tarkoitti ennemminkin moraalista käyttäytymistä, johon toisaalta sisältyi myös seksuaalisesti siveellinen ihminen. Termi käsitti 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa sellaiset sanat kuin; ’moraali’, ’vastuu’, ’eettisyys’, ’hyvät aikomukset’, ’hyvät tavat’, ’toinen luonto’. Sen sijaan siveellisyyden vastakäsitteenä toimi; ’epäeettisyys’, ’pahuus’, ’karkeus’, ’raakuus’, ’pahantahtoisuus’, pahan tapaisuus’, ’huonot tavat’, ja ’heikkoluonteisuus’. Siveellisyys käsitti myös velvollisuuden valtiota ja kansaa kohtaan. Perhe toimi Kotilieden mukaan näiden ihanteiden kasvattajana.⁵⁹

Kotilieden välittämän maailmankuvan mukaan perhe oli paitsi miehen ja naisen suhde, se oli ennen kaikkea yhteisö, jossa lapset kasvoivat. Perheen tehtävä oli synnyttää,

---

⁵⁶ Kotiliesi 1927, 453.

⁵⁷ kts. esim. Kotiliesi 1923, 322; Ollila 1993, 48; Häggman 1994, 20–30; Häggman 1996, 16, 26; Koivisto 2003, 30–31; Helsti 2000, 296; Heinonen 2007, 181–183.

⁵⁸ Kotiliesi 1923, 323.

⁵⁹ Kotiliesi 1923, 323; Kotiliesi 1926, 64; Markkola 2002, 330; Pulkkinen & Sorainen 2011, 15; ktt. myös Pulkkinen 2011.

kasvattaa ja pitää huolta lapsista. Vasta jälkikasvun kasvattaminen näyttäisikin tekevän perheestä perheen. 1920-luvulle tultaessa lapsien tärkeys perheen määrittelijöinä alkoi korostua ja näkyi selvästi myös aikalaisteksteissä. Esimerkiksi nimimerkki K.V. kirjoitti artikkelin vuoden 1924 Kotilieteen, otsikolla ”Lapseton vai lapsirikas avioliitto onnellisempi?”. Jutussa painotettiin kovasti lapsien tärkeyttä perhe-elämän täyttäjinä ja lapsetonta avioliittoa pidettiin jopa onnettomana: ”Lapset eivät ole ainoastaan kodin rikkaus, vaan myöskin yhteiskunnan”. Lisäksi hän mainitsee professori Arvo Ylpön kirjoittaneen, kuinka vasta maailmansodan jälkeen lasten merkitystä yhteiskunnassa on alettu arvostaa.⁶⁰ Kotiliesi oli sisäistänyt myös Snellmanin lapsikäsitelmän lapsesta, jolla on oikeus sekä fyysiseen huolenpitoon, kasvatukseen ja leikkiin. Tämän lisäksi moderni lapsi-ihanne murtautui läpi lopullisesti 1920-luvulla, jolloin ihanteeksi tuli terve, sivistynyt ja ulkoilman karaisema lapsi.⁶¹

Siinä missä lasten koulutus nousi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, myös naisen rooli kotona ja kodintyöt olivat nousseet esille samoihin aikoihin. 1900-luvun alussa sukupuoliroolit kokivat muutoksen. Ydinperheen myötä äidistä tuli talon ainoa emäntä ja hänen vaikutusvaltansa kodin piirissä kasvoi. Äidin pysyminen kotona ja kodin työtehtävissä oli hyödyllistä, sillä näin hän pystyi pitämään lapsistaan huolta. Uusi lapsipolitiikka muutti isän valtasuhdetta perheessä. Äidin ja lapsen välinen hoivasuhde nostettiin tärkeämmäksi suhteeksi kuin isän ja lapsen suhde. Äidin ja lapsen hoivasuhdetta käsiteltiin aikanaan myös eduskunnassa laajalti.⁶²

Myös Kotiliesi korosti naisten tärkeyttä kotien kulmakivinä. Koti nähtiin perustana koko yhteiskunnalle ja sen kehitykselle. Äidin työtä kotona ei nähty pelkästään sen kyseisen perheen hyväksi tehtynä, vaan sen nähtiin ulottuvan koko yhteiskuntaan. Toisaalta naisen työtä kotona ei nähty palkkatyöhön verrattuna oikeana työnä, jota taas miehet tekivät. Miehen ensisijainen tehtävä oli tuoda elanto perheelleen. Vaikka yhteiskunta mahdollisti naisen julkisen toiminnan ja työntöön, naisen työpaikan ihanne säilyi kuitenkin kotona, kun taas miehelle koti oli ennemminkin virkistäytymispaikka.⁶³

---

⁶⁰ Kotiliesi 1924, 550–551.

⁶¹ Häggman 1996, 26; Koivisto 2003, 30–31; Heinonen 2007, 181–183.

⁶² Kotiliesi 1926, 15–16; Sulkunen 1989, 79–80, Markkola 1994, 349–350.

⁶³ esim. Kotiliesi 1926, 14–15; Markkola 1994, 352; Mattia 1999, 108, 118; Mattila 2003, 110; Harjula 2007, 43–45.

Samaa ihannetta edusti keskiluokkainen naisasialiike, joka tuki ydinperhemallia sekä paitsi naisen roolia äitinä, myös yhteiskunnallista äitiyttä. He näkivät, että työläisnaiset olivat epäonnistuneet äitiydessään, ja että he kasvattivat jälkeläisistään huonokäyttöksiä ja onnettomia lapsia.⁶⁴ Kotikasvatusyhdistyksen sihteeri ja opettaja Vilho Reima painotti äitiyden merkityksellistä roolia. Hänen mukaansa yhteiskunnalliset ongelmat johtuivat äideistä, jotka laiminlöivät naisen todellista tehtävää eli äitiyttä.⁶⁵

Naiset olivat vähitellen tulleet kotoa ja ottaneet osaa yhteiskunnan julkiseen toimintaan. Naiset aktivoituivat yhteiskunnallisessa toiminnassa ja ottivat osaa erilaisiin yhdistystoimintoihin, raittius- ja nuorisoseuroihin, sekä työväen ja urheiluliikkeisiin. Vaikka nämä järjestöt olivatkin epäpoliittisia, ne lisäsivät naisten poliittista tietoutta ja roolia siinä. Yleinen äänioikeus vuonna 1906 antoi naisille oikeuden äänestää. Irma Sulkunen kuitenkin esittää, että sukupuolijärjestelmä jakaantui Suomessa vahvasti kahtia 1920-luvulla ennemminkin talonpoikaisyhteiskunnan ja työn luonteen muutosten, elämäntapojen erkaantumisen ja ihmiskäsityksen individualisoimisen myötä.⁶⁶

Yhteiskunnan vallanpitäjät olivat tyytymättömiä siihen, että naiset tekivät kotinsa työt aina samalla tavalla. Tahdottiin kehitystä. Syntyi määrätietoinen opastus naisten tehokkaampaan ja sujuvampaan kodinhoitoon, jonka linjasta muun muassa Kotiliesi tuli tunnetuksi. Kotilieden edustama kotitalousideologia oli huipussaan varsinkin 1920-luvulla. Naisen roolia äitinä korostettiin yhä enemmän, myös siksi koska yleisesti pelättiin iloisen 20-luvun vaikutuksia sukupuolirooleihin. Katujen ja kortteleiden syntinen elämä houkuttelivat naiset juopotteluun ja sukupuolisuhteisiin. Varsinkin naisen ajautumista prostituutioon pelättiin. Moderni naiseus nähtiin ongelmakeskeisenä. Nainen käsitettiin seksuaalisesti vapaampana kuin ennen ja laittomien aborttien ja sukupuolitautilien pelättiin yleistyvän. Naisen perinteinen rooli oli uhattu agraarisessa yhteiskunnassa. Todellista naiseutta ja naisten siveellisyyttä ylläpitivät muun muassa diakonissalaitokset. Tavoitteena oli pitää syntyvyysluvut kasvussa sekä kiinnittää naiset ja naiseuden ihanne yhä tiukemmin kodin piiriin. Tämä vaikutti paitsi naisiin lasten

---

⁶⁴ Koivisto 2003, 56–57; kts. myös Aatsinki 2012, 75–99.

⁶⁵ Kaarina 1995, 50–51.

⁶⁶ Sulkunen 1991, 31–43, 73; Markkola 1994, 349–363.

kasvattajina, myös naiseuden ihanteisiin. Naisen pääasiallisena tehtävänä oli tulla äidiksi ja hoitaa lasta kotona. Äidin ensisijainen tehtävä oli tuottaa terveitä jälkeläisiä ja kasvattaa heistä kunnollisia kansalaisia. Tämä heidän tuli tehdä modernin äidin ihanteen mukaisesti, uusia välineitä ja arvoja noudattaen ja välittäen.⁶⁷

3. Kuinka kasvatetaan suomalainen ihminen?

3.1 Idyllinen maaseutu parantaa lomalaisen epäsiiveellisen käytöksen

Agraarinen elämä muodostui 1920-luvulla vallitsevaksi elämäntapaihanteeksi, jota edusti suomalainen symbolinen maisemakuva, jota aikansa topeliaanisen hengen välittämä luonnonhenkisyys ja uskonnollisuus korostivat. Tämän ihanteen lujittuminen koettiin kansallisen yhtenäisyyden kannalta erittäin oleellisena asiana. Maaseutu nähtiin vastapainona kaupungistumiselle ja teollisuustyöväestön elinoloille. Maaseutu piti yllä lasten ja nuorten terveyttä ja siiveellisyttä, kun taas kaupunki altisti rappioon. Kodin, uskonnon ja isänmaan kolmiyhteys tuli entistäkin kiinteämmäksi osaksi suomalaisen kansalaisen arvomaailmaa, ja talonpoikaisesta maailmankuvasta tuli tämän ihanne. Myös hygieenikot tahtoivat estää suomalaisen rodun degeneraation vahvistamalla suomalaista rotua. Modernin suomalaisen regeneraation tuli alkaa elämäntapojen palauttamisella esi-isien aikaan. Syntyi utopia siitä, miten sivistyneistö hylkäisi modernin kaupunkilaisen elämäntavan ja palaisi talonpoikaiseen maaseutuelämään tervehdyttämään ja karaisemaan itseänsä.⁶⁸

Kotiliedessä idyllistä maaseudun karaisevaa utopiaa ylläpiti partiotoiminta. Partio edusti aikansa ihanteellisen lapsen ja nuoren elintapoja, eikä siksi ollut lainkaan yllättävää, että partiotoimintaa tuotiin esille Kotiliedessä. Suomen partioliike oli perustettu vuonna 1910, ja se pohjautui suomalais-kansalliseen, Nuorten miesten kristillisen yhdistyksen henkeen. Partio toimi miehisyyden puhtauden liikkeenä. Partioliikkeet jakoivat perustajan brittiläisen Robert Baden-Powellin ajatusmaailman näkökulmat siitä, kuinka

---

⁶⁷ Ollila 1990, 300–301; Hapuli, Koivunen, Lappalainen, Rojola 1992, 107; Kaarninen 1995, 50–51; Markkola 2002, 282–285; Harjula 2007, 26–29.

⁶⁸ Halmesvirta 1998, 15–20; Tuomaala 2004, 25–26, 92.

urbaanikulttuuri on epäterve kasvualusta nuorille. Baden-Powell näki kuinka yhteys luontoon oli katkennut ja hän korostikin raittiin ilman, voimailun, ja muun fyysisen liikunnan ja työn tärkeyttä. Rotuhygieenikkojen tavoin myös hän katsoi, että moraaliset sairaudet, kuten itsetyydytys, alkoholismi ja laiskuus johtuivat nimenomaan kaupunkikulttuurin elinolosuhteista, kiusauksista, joihin maaseudulla ei hänen mielestään joutunut.⁶⁹

Tämä ajatussuunta näkyi vahvasti Kotilieden partiojutuissa sekä muissa teksteissä, joita partiotoiminnan jäsenet olivat kirjoittaneet. He ottivat kantaa sekä voimailuun että elintapoihin, ja laiskuuden ehkäiseminen muodostui yhdeksi peruseriaatteeksi. Esimerkiksi partiotoiminnan uranuurtajana toiminut Anni Collan kritisoi suuresti nuorten loma-ajan laiskistumista kirjoituksellaan ”Loma-ajan vietosta”. Hän kritisoi kuinka yliopistoista tulleet nuoret viettivät aikaansa jouten ja laiskotellen, tekemättä mitään hyödyllistä, ja kuinka ” - - vanhemmat näkivät mielipahoin, miten kotien koulunuoriso vieraantui kokonaan kodin töistä, maanviljelyksestä ja käsitöistä ja jopa halveksi niitä.”⁷⁰ Hänen mielestään oli vaarallista, että nuoriso hylkäsi esi-isien kulttuurin maaseudulla, ja totuttelivat kaupungin kulttuuriin joka laiskisti ja veltosti nuoret. Collan puolustaa kyllä levon tärkeyttä perustellen sen Raamatun näkemykseen kuuden päivän työviikosta ja seitsemännen päivän vapaasta. Collan kehottikin nuoria ryhtymään johonkin toimintaan, joka virkistäisi sekä mielen- että ruumiinkuntoa. Myös erilaisissa terveys- ja urheilupiirissä oltiin erityisen huolissaan siitä, että nuoriso oli kesän aivan jouten. Urheilukaan ei välttämättä enää kyennyt korjannut pitkän laiskottelun jäljiltä jääneitä heikkouksia ja mahdollisia epänormaaliuden merkkejä. Useissa lehtijutuissa kävi myös ilmi, että jos kotona ei ole tarpeeksi töitä, voi lapsen ihan hyvin lähettää vaikka naapuritilalle oppimaan maalaistöitä. Collan korostaa, että ruumiillista työtä tekevästä, ahkerasta ja voimistelevasta sivistyneestä lapsesta tulee yhteiskunnan tukipylväitä. Tämä oli yleinen kasvatuksellinen käsitys: lapsesta tuli kasvattaa ahkeraksi ja kuuliaisesti työtätekeväksi kansalaiseksi.⁷¹

Ihannekuvaa yhteiskunnan tukipylvästä, voimailevasta, ahkerasta nuoresta, tukivat

---

⁶⁹ Halmesvirta 2001, 101–104.

⁷⁰ Kotiliesi 1924, 351.

⁷¹ Kotiliesi 1924, 351–352, Halmesvirta 1997, 188; Tähtinen 2011, 189–190.

monet samankaltaiset lehtijutut. Esimerkiksi seuraavana vuonna rouva ja filosofian maisteri Sisko Vilkama. Jutun sisältö tuntui olevan lähes sama kuin Anni Collanin. Vilkama ohjeistaa lapsia viettämään kesälomansa hyödyllisesti kirjoituksessaan ”Koululaistemme kesän puolesta”. Hän korostaa näkymättömien elämänarvojen tärkeyttä. Sinänsä aikakauslehdissä ei ole lainkaan tavatonta, että samanlaiset jutut ja aiheet toistuvat. Varsinkin vuosittaiset tapahtumat, kuten kesä, nostavat tietyt asiat esimerkiksi kesäloman ajankohtaiseksi. Juttujen samankaltainen sisältö kertoo siitä, että ihannekuva ei ollut muuttunut. Tämän lisäksi Vilkama korostaa, kuinka varakkaista perheistä tulleiden lasten ja nuorten tavat ovat hyviä elämänarvoja vastaan. He nukkuvat myöhään, laiskottelevat, loikoilevat puolipukeissa puolille päivin asti ja lukevat romanttisia romaaneja, jotka saavat heidät haaveilemaan turhanpäiväisyyksiä. Vilkama yhtyy tekstissään setä Topeliuksen arvosteluihin herrasväestä, joka kääntää nurin luonnon oikean järjestyksen. Kaupunki edusti luonnottomuutta, kun taas maaseutu ja sen edustama elämäntapa luonnollista elämää. Luonnollinen nainen ja mies tekevät työnsä tunnollisesti, mikä näkyy heidän luonteessaan ja jäntevässä kehossaan.⁷²

Lomien mahdolliset aiheuttamat ongelmat huolettivat jopa siinä määrin, että aikalaiskeskustelussa oli puhetta lomien lyhentämisestä, kuten kävi ilmi esimerkiksi Kotiliedelle vuonna 1926 nimimerkillä ”Perheenisä” kirjoittamasta mielipidejutusta ”Oppikoulujemme lomatko lyhyemmiksi? Muutama sana kodin kannalta” Mielenkiintoista tekstissä on se, että sen on kirjoittanut isä. Isän mielipiteitä kasvattamisesta esiintyi harvoin. Teksti vahvistaa lomiin liittyvät uhkakuvat todelliseksi peloksi, sillä hän mainitsee kuinka aikalaiskeskustelu lomien lyhentämisestä kävi kiivaana eri joukkoviestimissä. Lomien lyhentämistä pidettiin hyvänä vaihtoehtona nimenomaan nuorison rappeutumisen estämiseksi. Perheenisä käsittelee kirjoituksessaan ikäviä kasvatuksellisia seurauksia, joihin kesäloman lyhentämien johtaisi. Isä korostaa kodin ja lapsen hyvinvointia ja sitä kuinka perheen kanssa maalla oleminen on hyödyksi lapsen kehitykselle. Hänen mukaansa kaupunkilaislapset ovat yleensä ruumiillisesti heikompia kuin maalaislapset. Maalla oleminen tarjoaa lapsille terveen kasvuympäristön.⁷³

---

⁷² Kotiliesi 1925, 318–319; Järvelä 2013, 181–184.

⁷³ Kotiliesi 1926, 92–93.

Sekä Collanin, Vilkaman ja Perheenisän mielipiteessä näkyy vahva kunnioitus luontoa ja agraarikulttuurin luomaa työmoraalia kohtaan. Esimerkiksi isän mielestään oli outoa se, miten monet kaupunkilaislapset olivat tietämättömiä kansan enemmistön elintavoista sekä niihin liittyvistä vuotuisista töistä, kuten elonkorjuusta. Lasten – etenkin kaupunkilaislasten – olisi hyvä osallistua maataloustöihin, ja lasten loma-ajat osuivatkin usein maaseudun työrytmin kanssa yhteen. Olisikin epäedullista lyhentää loma-aikaa, sillä lomalla olevat lapset olivat hyvää apua perheelle, sekä oppivat samalla työtä tekemäksi kansalaiseksi. Lasten työnteko oli 1920-luvulla suotavaa ja yleistä, osin myös pakon sanelemaa työväen puutteesta. Isän mielestään kesälomien lyhentäminen itse asiassa saattoi johtaa juuri sellaiseen huonoon käyttäytymiseen, jota pelättiin. Lyhyempi loma käytettäisiin vain laiskotteluun ja perheet ja nuoret viettäisivät kesälomansa täysihoitoloissa, lepokodeissa ja kylpylöissä. Samalla hän kyseenalaisti, missä määrin sellaiset laitokset kykenisivät kasvattamaan nuorisoa ahkeriksi ja työtätekeviksi kansalaisiksi, johon taas maaseutu kykeni. Mielenkiintoinen huomio onkin se, että kirjoittaja korostaa perheen merkitystä ja yhdessäolon tärkeyttä, mikä pystyy tapahtumaan ihanteellisesti ainoastaan maaseudun rauhassa. Maalla olo, maalaistyöt ja perheen yhdessäolo ovat siis arvomaailma, jota Kotiliesi korosti tärkeiksi lapsen kehityksen, kasvatuksen ja terveyden kannalta.⁷⁴ Maaseutu näyttäytyi paitsi Kotilieden teksteissä, myös kuvissa idyllisenä, ihanteellisena kansallismaisemana. Kotilieden idyllisiä maaseutukuvia ei ollut sattumalta valittu. Lehtikuvien valitsemisessa kyse on aina vallinnasta ja niiden tarkoitus on korostaa jutun sanomaa, tässä tapauksessa maaseudun ihanteellisuutta. Maisemakuvat ovat olleet välineitä, joiden avulla ihmiset ovat rakentaneet kuvaa maailmasta, kuten omasta kansallismaisemastaan. Kotilieden kuvat edustivat kansallisromanttista tyyliä ja usein kuvituksena olivat Pekka Halosen, Martta Wendeliinin tai muiden kansallismaalaajien tuotoksia.⁷⁵

Kuvien ja lehtijuttujen kautta maaseudulla asuvien ihmisten työteliäisyyttä korostettiin kasvatettaessa lapsista kunnollisia kansalaisia. Kaupunki altisti nuoren rappiolliselle tielle, eikä opettanut mitään käytännön töistä tai elämästä. Myös maaseudun arvot korotettiin kaupunkilaisia arvoja korkeammalle: Olihan maaseutu kodin, uskonnon ja isänmaan tyyssija. Sekä kirjoittajat että vanhemmat kritisoivat sitä, kuinka nuoret

---

⁷⁴ Kotiliesi 1926, 92–93; Tuomaala 2004, 71–73; Tuomaala 2011, 98.

⁷⁵ esim. Pekka Halosen maalaus Avannolla (1900) Kotiliesi 1924, 49; Tiitta 2006, 46–47, 52; Eskola 2006, 65.

erkaantuivat maaseudun yhteisöstä, alkoivat laiskotella ja käyttäytyä epäkohteliaasti ja epäsiiveellisesti. Kotityöt lisäsivät ahkeruutta ja opettivat lapselle kuinka tulevaisuudessa tuli tehdä töitä. Myös perhesuhteiden korostettiin olevan luonnollisemmat ja paremmat maaseudulla kuin kaupungissa. Maaseudusta todella luotiin ihannepaikka ja kasvuympäristö, vaikka todellisuudessa elinolot olivat vielä 1920-luvulla maaseudulla kurjat: imeväisyyskuolleisuus oli suurta, erilaiset kulkutaudit ja sukupuolitaudit levisivät puutteellisten elinolojen ja hygienian myötä.⁷⁶ Maaseudulle luodun utopian kuvaan tahdottiin uskoa. Maaseutu karaisi ja poisti kaupungin synnyttämät huonot piirteet. Onkin mielenkiintoista, kuinka modernin suomalaisen ihmisen ihannekuvan pohja rakennettiin tietoisesti ei-modernien ihanteiden varaan.

3.2 Koti- ja koulukasvatuksen yhdistämisen tavoitteena ”-- elämäniloinen, terve ja toimintahaluinen”⁷⁷ lapsi

Lapsi-ihanne säilyi 1900-luvulle tultaessa topeliaanisena, jossa korostui luonnonhenkisyys, isänmaallisuus, ja usko Jumalaan. Suomessa merkittävin yhteiskunnallinen ideologia kristillisen tradition ohessa oli hegeliläis-snellmanilainen kansallisromanttinen kulttuurivirtaus, joka vaikutti pedagogisiin käsityksiin. Tämän lisäksi 1920-luvulla kasvatusnäkemyksissä oli näkyvillä myös liberaaleja ajatussuuntauksia, kuten Cygnaeuksen ajatusmalli. Liberaalien ajatusmaailmassa oli yleistä se, että lapsia tuli kasvattaa itsenäisiksi yksilöiksi, jotka ottavat muiden tarpeet huomioon. Modernin ihmisen odotettiin olevan hyvin kasvatettu, päämäärätietoinen, tulevaisuuteen suuntautunut sekä rationaalinen. Yksilöiden ominaisuuksien kehittäminen nähtiin kansakunnan etuna.⁷⁸

Tyypillistä kotikasvatuksessa oli neuvominen, ohjeistaminen, työhön ja urheiluun kannustaminen, sekä ruumiillinen kuritus, pelottelu, varoitukset, rangaistukset, mutta myös palkitseminen. Kova kuritus nähtiin tietynlaisena keinona yrittää poistaa huono

⁷⁶ Halmesvirta 1998, 27; Helsti 2000, 311, 314–315; Tuomaala 2004, 269–270, 276–277; Halmesvirta 1997, 177, 180, 188.

⁷⁷ Kotiliesi 1925, 1.

⁷⁸ Halmesvirta 1998, 13–16; Tähtinen 2011, 189.

käytös lapsesta. 1900-luvun alussa eläneen kielitieteilijän Veikko Ruoppilan mukaan kansa uskoi 1900-luvun alussa ennemminkin perimän, kuin kasvatuksen vaikutukseen lopputuloksessa. Myös kasvatustieteilijän Matti Wilskan mukaan kansa oli kyllä kokemuksiensa kautta oppinut, että ihmisessä on useita synnynnäisiä perusominaisuuksia, joita ei voitu kasvatukseen poistaa. Sen sijaan niitä voitiin kasvatukseen keinolla muovata ja ohjata. Kuritus oli yksi tällainen tapa, mutta esimerkiksi Kotiliesi tarjosi hedelmällistä keskusteluyhteyttä parempana vaihtoehtona. Kotiliedessä esiintyi jonkin verran artikkeleita kuritukseen liittyen, mutta vähän esimerkiksi urheilun kasvatuksellisiin näkökulmiin verrattuna. Tämä saattoi johtua siitä, että Kotiliedessä ei otettu juurikaan kantaa kuritukseen, tai jos otettiin, kuritus ei välttämättä nähty kehittävänä vaihtoehtona. Esimerkkinä mainittakoon tarinamuotoon kirjoitettu opettava teksti ”Niskoitteleva pikkulapsi”, jossa kuvattiin tottelemattoman lapsen rauhoittamista. Artikkelissa käy ilmi, kuinka lapsen kasvattaminen puhumalla oli hedelmällisempää kuin huutamalla tai fyysisellä kurittamisella, mikä taas voi viestiä uusista kasvatustavoista.⁷⁹

Vaikka kansalla ilmeisesti oli ristiriitaisia näkemyksiä kasvatuksen vaikutuksista lapsen epätoivottuihin piirteisiin, hyvin monet uskoivat kuitenkin kasvatuksen muovaavaan vaikutukseen. Kotiliesi antoi kasvatusohjeita juuri tästä näkökulmasta: Kasvatuksella pystyi vaikuttama lapsen kehitykseen. Varsinkin lapsen ympäristö, perhe, yhteisö, sekä koulu vaikuttivat suuresti lapseen, jolloin niiden vaikutus saattoi olla suurempi kuin perimän vaikutus. Koulusta tulikin 1920-luvulla ajankohtainen kasvatuksellinen paikka. Oppivelvollisuuskoulu rakennettiin 1920-luvun alussa edellisten vuosikymmenten oppien varaan. Vanhan ja uuden kamppailu muokkasi sen muotoutumista. Oppivelvollisuuskoulua säätelevässä laissa vuonna 1923, koulun perustehtäviksi laadittiin kansalaisuuteen kuuluvan pohjasivistyksen antaminen, käytännöntaitojen ja -valmiuksien opettaminen sekä siveellisyys ja tapakasvatus. Koulujen kasvatukselliset tavoitteet eivät siis eronneet juurikaan aiemman kansakoulun tai kotikasvatuksen päämääristä. Myös eettinen ja kristillinen kasvatus olivat yhä keskeisessä roolissa. Kodin ja koulun yhteistyö kasvatuksen näkökulmasta oli nostettu tärkeäksi asiaksi Kotiliedessä. Koulun ja kodin yhteistyöstä kiteytti hyvin rehtori Kaarlo Tiiliä, jonka mukaan koti ja koulu kasvatuksellisessa yhteistyössä on ihanne, johon on aina pyrittävä.

---

⁷⁹ Kotiliesi 1926, 46–47; Ruoppila 1954, 185; Tähtinen 1992, 60; Lujala 2007, 60–64.

Hän vertasi koulua ja kotikasvatusta Antiikin Rooman senaattiin ja Rooman kansaan.⁸⁰

Kotilieden jutuista päätellen, kodin ja koulun yhteistyö nostettiin tärkeäksi lapsen kasvatuksen kannalta, mutta yhteistyö ei sujunut ongelmitta. Molemmat osapuolet kritisoivat toistensa kasvatuksellista työtä. Koti nähtiin tärkeimpänä kasvatuksellisena paikkaa, kun taas koulu tiedonhankinnan, eli sivistyksen paikkana. Jos lapsi ei käyttäytynyt kunnolla, se oli ensisijaisesti kotikasvatuksen syytä. Esimerkiksi rehtori Tiiliä kritisoi kuinka kodin ja koulun yhteisymmärryksen puute oli suurta. Tämä jännite välittyi Kotiliedessä voimakkaasti. Kotikasvattajat kokivat koulun ahdasmielisenä paikkana, kun taas kotikasvatusta pidettiin liian lepsuna.⁸¹

Kotiliedessä kotikasvatukseen puututtiin paljon ja sen korostettiin olevan tärkein käytöstapojen sisäistämisen paikka. Paitsi rehtori Tiiliän, myös Lucina Hagmanin teksti on hyvä esimerkki siitä, kuinka kodin roolia tapakulttuurin säilyttämisessä pidettiin oleellisena. Tekstissään Hagman paheksuu kotien lepsua kasvatusta: ”Ovatko nykypäivän kodit menettäneet vaikutusvaltansa nuorison tapojen muodostajina? - - Tämä tehtävä tosin ei ole kotien yksin, vaan koko kansakunnan, mutta tehtävän ensimmäisenä alkutekijänä on *koti*.”⁸² Myös esimerkiksi säännöllisin väliajoin ilmestyvä pakina ”Pakinaa kasvatuksesta” korostaa, että koulu ei välttämättä opettanut lasta paremmin kuin äiti tai isä, joten kasvattaja ei saanut jättää tärkeää roolia kasvatuksessa huomioimatta. Pakina paneutui myös nuorison ja lasten käytöstapojen parantamiseen ja huonon käytöksen pois kitkemiseen. Esimerkiksi ’rötköttäminen’ herätti paljon paheksuntaan. Huono käytös liitettiin epäkunnioitukseen muita ihmisiä kohtaan, eikä ollut ihanteellisen suomalaisen ihmisen ominaispiirteitä. Mielenkiintoista on myös tekstin kirjoittajan oletus siitä, että kaupunkilaisoppilaat olisivat parempikäytöksisiä kuin maalaisoppilaat – oletus, joka todettiin tekstissä vääräksi.⁸³ Nuorison tapoihin ja käyttäytymiseen puututtiin nimenomaan paheksuvaan tyyliin. Tämä ei sinänsä kerro siitä, että 1920-luvulla nuoriso olisi käyttäytynyt huonommin kuin muulloinkaan, sillä nuorison käyttäytymisen paheksuminen on yleistä sukupolvesta

---

⁸⁰ Kotiliesi 1929, 36; Tuomaala 1999, 161–163; Tuomaala 2003, 96–97; Tähtinen 2011, 199; kts. myös Itälä 1988, 17–18.

⁸¹ Kotiliesi 1929, 36–37; Kotiliesi 1927, 326–327, jatkuu sivulla 348; Tuomaala 2003, 96–97.

⁸² Kotiliesi 1927, 326.

⁸³ Kotiliesi 1925, 15–16.

ja ajasta riippumatta. Tällaiset artikkelit kertovat siitä, millainen ihanteellinen käytöstapa ei ainakaan ollut ja siitä millainen kyseinen ihanne nimenomaan oli. Ihanne ei kuitenkaan välttämättä toteutunut käytännössä.

Koulun ja kodin yhteistyötä pohdittiin muun muassa koulutehtävien ja sivistyksen osalta. Artikkelit ”Lasten koulutehtävät”⁸⁴ pohti kodin roolia lasten opiskelussa. Tekstissä äiti sekä isä esittävät oman mielipiteensä siitä, kuinka paljon lasten opiskeluun ja sen sisältöön tulisi puuttua. Sisällöstä huokuu kahdenlaiset kokemukset. Jutussa esitetään esimerkki äidistä, joka opettaa lapselleen joka ilta töiden jälkeen läksyt ja uhraa koko vapaa-aikansa tämän opiskelun hyödyksi. Tekstin mukaan näistä lapsista tuntuisi tulevan veltoja ja osaamattomia ihmisiä, jos äiti on heitä koko ajan auttamassa. Toinen ja ihanteellisempi mielipide on se, kuinka lasta ei pitäisi liikaa auttaa kotiläksyissään. Tämän tulisi itsenäisesti oppia virheistään ja kantaa niistä vastuu. Liian suurta holhoamista pitäisi välttää, jotta lapsi oppisi kuinka tulevaisuudessa pärjätään. Ihanteena tuntui olevan itsenäisesti työtätekevä kansalainen. Lehtijutun viimeinen lause tiivistää jutun sisällön ja sen takana olevan ihanteen:

”Harvalle on suotu saada pitää vakinainen auttaja vierellään elämän kouluun joutuessaan, ja sen vuoksi on tärkein oppi, minkä nuori ihminen voi saada, se, että *oppii itsenäisesti työtä tekemään.*”⁸⁵

Kyseiselle tekstille ilmestyi samana vuonna vielä jatkoa, tällä kertaa yksityisopetuksen puolesta otsikolla ”Yksityisopetus ja lasten koulutehtävät”.⁸⁶ Tekstipätkän oli kirjoittanut nimimerkki ”Isä”. Hänen mukaansa yksityistuntien ja kotiopettajien käyttämisen lisääntyminen suomalaisessa yhteiskunnassa on johtanut suvun huonontumiseen sekä kasvatuksen pehmentymiseen. Jotta lapsista tulisi viisaita ja ahkeria, heidän tulisi oppia itsenäisesti. Kirjoittaja paheksuu sitä, kuinka vastuu lasten koulutehtävien hoidosta ja menestymisestä on siirretty erikoisten lisäopettajien niskoille. Hänen mielestä ei ole suotavaa, että lapsen oppimiseen sekaantuu vanhemmat saatikka kukaan ulkopuolinen opettaja. Tällainen neuvojen sekamelska olisi hänen mukaansa vain haitaksi oppilaan tulevalle kehitykselle. Ihanteena oli, että lapsia tuli

---

⁸⁴ Kotiliesi 1926, 73–74.

⁸⁵ Kotiliesi 1926, 74.

⁸⁶ Kotiliesi 1926, 227–228.

kasvattaa siten, että heistä tulisi itsenäisiä kansalaisia, jotka kykenisivät tekemään työnsä hyvin, tunnollisesti ja nöyrästi. Esimerkiksi Ruoppilan mukaan kansan kasvatuksen tavoitteina oli nimenomaan itsenäisesti toimeen tuleva, kunnan kansalainen.⁸⁷

Koulun ja kodin yhteistyön korostaminen nähtiin lapsen kasvatukselle oleellisena asiana. Koti antoi tärkeimmän kasvatuksellisen pohjan, minkä kasvatustapoihin Kotiliesi pyrki vaikuttamaan. Koulu antoi sivistystä ja tietoa, toisaalta unohtamatta myöskään pitää tärkeänä maaseudun käytännön töitä. Tärkeä kasvatuksellinen tavoite oli terve, toimintakykyinen, ahkera, sivistynyt ja siveellinen yksilö, ja parhaaseen lopputulokseen päädyttiin koulun ja kodin yhteistyön kautta. Kodin kuitenkin piti varoa lasten holhoamista, sillä lapsen kehitykselle näyttäisi olevan parasta, jos hän opiskelisi itsenäisesti – mikä kehittäisi itsenäistä ajattelu- ja toimintakykyä. Toisaalta koulun ja sivistyksen vaaroja pelättiin, sillä se saattoi eristää lapset ihanteellisesta maaseudusta ja agraariryöstä.⁸⁸

3.3 Oikeaoppisen lukemiston ja sivistyksen kautta sopivaan ammattiin

Vaikka koulu toimikin sivistyksellisenä paikka, se ei poistanut äidin tehtävää lapsen kouluttamisessa. Kotiliedessä korostettiin kuinka oli ennen kaikkea äidin tehtävä valikoida lukemistoa, joka kasvatti ja kehitti lapsen ajattelua. Sivistys otettiin yhdeksi kansalaisuuden mitaksi. Tämä on nähty myös porvarillisen yhteiskunnan pyrkimyksiksi säädellä vapautta. Sivistyneistö halusi itse määrittellä, milloin kansa oli saavuttanut sen kehitystason, että se voisi saada kansalaisuuden. Mikäli kansalainen ei täyttänyt odotettavia sivistyksen mittareita, oli mahdollista vedota kansan alamittaisuuteen ja vaillinaiseen sivistykseen. Lapsen oikeanlaiseen ja hyväksytyyn oppimiseen ja sivistykseen puututtiin paitsi erittäin monissa lehtiartikkelissa, myös mainoksissa. Sivistykseen liittyvät jutut koskivat sivistystä itsessään ja sitä mikä on hyvää tietoa. Näiden tavoitteena oli antaa kattava sivistys- ja tietopohja, jonka avulla lapsi pystyi

---

⁸⁷ Kotiliesi 1926, 227; Ruoppila 1954, 182; kts. myös Tähtinen 2011, 201–202.

⁸⁸ Tuomaala 2004, 71–73; Tuomaala 2011, 98; Ikonen 2011, 218.

toimimaan tulevaisuudessa itsenäisesti ja kasvamaan yhteiskunnan tärkeäksi jäseneksi.⁸⁹

Erilaiset lehdet tarjosivat mainoksissaan ajankohtaista ja sivistävää tietoa. Esimerkiksi vuonna 1908 perustettu *Nuori Voima* -lehden mainokset olivat eräitä yleisimmistä lehtimainoksista Kotiliedessä. Lehti oli suunnattu nimenomaan nuorisolle ja korostaen kuinka heidän lehtensä on hyvää luettavaa reippaille jälkipolville ja kuinka lehti ohjastaa lapsia oikeanlaiseen sivistykseen. Nuori Voima -lehden lapsikäsitys edusti myös Kotilieden kuvaa ihanteellisesta lapsesta, josta joskus kasvaisi hyvä kansalainen. Lehden mainoksissa käytettyyn ihanteellisista lapsista sellaisia sanoja kuin: 'elämäniloinen', 'terve', 'toimintahaluinen', 'virkeä', 'eteenpäinpyrkivä' sekä 'kehityskykyinen' yksilö.⁹⁰ Kotiliesi korosti kuinka iloinen, terve ja ahkerasti opiskeleva ihminen oli ”-juuri sellainen, jollaisia toivoisimme kaikkien poikiemme ja tyttöjemme olevan.”⁹¹

'Kehityskykyinen mieli' edustaa sivistynyttä ja tiedonhaluista ihmistä. Oikealla lukemisella ja tiedolla taataan paitsi lapsen terveys ja onnellisuus, myös kehityskykyinen yksilö. Mitä tämä sivistys sitten olisi? Kotiliedessä mainostettiin tietokirjoja tai hyvää sivistynyttä lukemistoa niin äideille kuin lapsillekin. Kotiliedessä mainostetut tuotteet ja palvelut kertovat hyvin paljon lehden arvoista ja tukevat osaltaan kotiäitiyden ideologian toteutumista. Nuorille ja lapsille suunnattiin paljon kirjoja, joita heidän kehoitettiin sivistyksen vuoksi lukea, kuten esimerkiksi Alla Lyman Cabotin *Arkielämän siveysoppia*, E.W. Vinbergin *Poikain askarteluopas*, J.L. Runebergin *Vänriikki Stoolin Tarinoita* sekä Z. Topeliuksen *Lukemista lapsille* -teos. Suomalaisuutta ja suomalaisten historiaa käsittelevien teosten tietäminen kuuluu paitsi yleissivistykseen, ne ovat myös kansallista yhteistä identiteettiä vahvistavia elementtejä.⁹²

Lukeminen sinänsä itsessään saattoi aiheuttaa terveydelle ongelmia. Lukeminen hidasti verenkiertoa, aiheutti huonoa ryhtiä ja huonoa näköä. Työtä ihannoivassa maalaiskulttuurissa työnmuovaavaa kehoa pidettiin ihailtavampana kuin heikkoa ja

---

⁸⁹ Kotiliesi 1924, 353; Ollila 1993, 48; Helsti 2000, 296.

⁹⁰ esim. Kotiliesi 1926, 30.

⁹¹ Kotiliesi 1925, 1.

⁹² Kotiliesi 1928, 365, 367; Smith, 1991, 14–15, Balibar 2002, 221.

hintelää. Lukemista sinänsä ei pidetty parhaana mahdollisena harrastuksena, sillä se saattoi heikentää fyysistä terveyttä. Siinä missä rötköttämistä paheksuttiin, myös lukutoukan olemus herättää paheksuntaa Kehon kuntoa pidettiin tärkeämpänä, kuin hengen sivistystä. Kaikenlisäksi vaarana olivat roskakirjallisuus jonka seurauksena hengen sivistys jäisi pieneksi. Kotiliesi huomauttikin, kuinka monet lapset lukevat huonoa kirjallisuutta, koska heillä ei ollut mitään muutakaan tekemistä. Näin lukemisesta tulee veltoa, hedelmätöntä ajanvietettä. Lehti tähdensi, kuinka vanhempien rooli oikeaoppisen lukemisen valitsemisessa on tärkeää. Toisaalta liian sivistynyt lukemisto saattoi vieraannuttaa lapset tavallisesta arjesta.⁹³

Oikeaoppisen sivistyksen taustalla oli paitsi ihmisen mielen virkistäminen, myös tulevaisuuteen tähtääminen ja ammatinvalinnallinen näkökulma. Esimerkiksi vuoden 1929 Kotiliedessä pohdittiin ammattisuuntauksia otsikolla ”Mille aloille tulisi yliopistoissa opiskelevien naisten nykyisin valmistua?”⁹⁴ Filosofian maisteri Mandi Eskola luetteli eri ammatteja ja niiden palkkauksia. Naisille hyviä ammatteja olivat kirjastonhoitaja, lääkäri ja teologi. Hän myös luetteli miltä alalta kuhunkin ammattiin pääsee. Esimerkiksi kirjastoalalle pääsi opiskelemalla historiallisfiologisia aineita, kun taas opettajaksi tai asiantuntijaksi valmistui matemaattis-luonnontieteellisiltä aloilta.⁹⁵

Yliopistokoulutusta ei kuitenkaan välttämättä nähty parhaana mahdollisena vaihtoehtona. Kuten lasten oikeaoppisessa lukemisessa, myös koulutuksessa keskittien valitseminen tuntui olevan suosittu. Sivistyä toki kannatti, mutta varsinkin naisilla oikea elämäntehtävä oli lopulta päätyä kotiin äidiksi ja emännäksi, eikä tämä sinänsä tehnyt mitään koulutuksellaan. Vallalla oli myös käsitys koulutuksen vahingollisuudesta ja ihmisiä kannustettiin menemään niin sanotusti oikeisiin töihin, eikä yliopistoon. Korkeakoulun ovi ei auennutkaan yhtä helposti maatalon pojalle, kuin lääkärin lapselle. Taustalla oli pelko siitä, että liikakoulutus tuottaisi puolisivistyneitä kansalaisia, joista ei varojen ja lahjojen vähäisyyden vuoksi ollut opintietä jatkamaan. Nämä puolisivistyneet olivat kuitenkin jo tottuneet sivistyneen elämäntapaan eivätkä enää halunneet palata tavalliseen tuottavaan työhön. Myös kansakoulun tahdottiin edistävän oppilaidensa

---

⁹³ Kotiliesi 1923, 15.

⁹⁴ Kotiliesi 1929, 154–155.

⁹⁵ Kotiliesi 1929, 154–155.

maaseutuhenkisyyttä ja kehittävän perinteisiä talonpoikaishyveitä. Tätä ajatussuuntaa toteutti muun muassa vuoden 1925 kansalaiskomitea, jonka mielestä suomalaisten perusmentaliteetti oli edelleen sidottuna maaseutuun.⁹⁶

Maaseudulle jäämistä korostettiin myös Kotiliedessä, ja yliopisto-opiskeluun viittaavat tekstit olivat harvassa. Myös Nuoren Voiman mainos ”Mitä heistä kerran tulee” ohjeisti minkäläinen olisi hyvä opiskelupohja lapsille, jotta heistä tulisi kunnan kansalaisia. Ammatinvalinta-kysymykset ja kuinka paljon äidin olisi hyvä puuttua lapsen ammatinvalintaan, herättivät huomiota Kotiliedessä. Vaikka lasten omia ominaisuuksia korostettiin, yleinen ihanne tuntui kuitenkin olevan jääminen ihanteeksi muodostuneeseen maaseutuyhteisöön, joka ylläpiti kansakunnan arvoja ja ihanteita.⁹⁷ Tällaista näkökulmaa toi esille myös teksti ”Naiskasvatuksesta maalaisoloista”, joka korosti kuinka tieteestä ja lukemisesta pitävät lapset toki voivat jatkaa oppikouluihin, lukioihin ja kenties muihin jatkokouluihin. Tyttöjä hän kuitenkin kehottaa miettimään tarkkaan jos haluaa kouluttautua korkealle, sillä kirjoittajan mielestä naisten luonnollinen työtehtävä on tulla maanviljelijän vaimoksi ja perheen äidiksi.⁹⁸

Kotilieden ihanteellisen naiskuvan mukaan maatalon emäntä on yhtä hyvä ammatti kuin mikä tahansa muu korkeakouluammatti. Tekstin yhteyteen on liitetty mustavalkoiset kuvat Uno Alangon maalauksia, *Kuistilla* ja *Keinussa*. Kuvissa esiintyy ihmishahmoja Suomen kesässä istuen nimiensä mukaan kuistilla ja keinussa. Kuvien tarkoituksena lienee korostaa tekstin kirjoittajan sanomaa. Alanko oli Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulun johtaja ja aikanaan tunnettu suomalainen taidemaalari, joka kuvasi muun muassa suomalaista kansallisuuntaa.⁹⁹ Hänen tekstin yhteydessä olevat maalaukset symboloivat perisuomalaista maaseutukulttuuria ja tukevat jutun sanomaa, luoden samalla maaseudun ihannetta elinympäristönä ja työpaikkana.

Kyseisen tekstin oli kirjoittanut filosofian maisteri Maili Laitinen, joka ei kuulunut lehden toimituskuntaan. Erittäin mielenkiintoista onkin, että sivun alakulmaan lehden

---

⁹⁶ Kotiliesi 1928, 287; Tähtinen 2001, 201; Ikonen 2011, 218.

⁹⁷ esim. Kotiliesi 1926, 30; Kotiliesi 1928, 286.

⁹⁸ Kotiliesi 1928, 286; Markkola 1994, 349–350; Järvelä 2013, 181–184.

⁹⁹ Biografiakeskus, viitattu 2.7.2013.

toimituskunta oli lisännyt oman näkökulmansa asiaan, jossa he tukivat Laitisen näkökulmaa. Siinä he vielä korostavat, kuinka emännän ammattipätevyys on aivan yhtä hyvä, ellei parempikin vaihtoehto kuin heikot virkatutkinnot, jotka johtavat huonoihin työpaikkoihin ja alhaiseen elintasoon. Kotilieden yleinen oletus tuntui olevan, että lukuhalu oli aidosti harvinaista, ja jos tavallista nuorta kehoitettaisiin yliopistoon, vaarana olisivat heikot virkamiestaidot ja sitä kautta alhainen elintaso. Suomalaiset ikään kuin sopivat paremmin luonteeltaan maaseutuelämään. Toisaalta naisen työtä kotona ei nähty niin sanottu oikeana työnä, jota miesten tekemä palkkatyö edusti. Mielenkiintoista kuitenkin on, että perheelliseen naiseen, joka kävi palkkatöissä poissa kotoa, ei suhtauduttu suopeasti, sillä hän laiminlöi kodin ja kasvatuksen velvollisuudet.¹⁰⁰

Lähdeaineistosta onkin havaittavissa jako kahdenlaisen arvostusten välillä. Vaikka oikeanoppista sivistystä korostettiin, agraarista elämäntapaa korostettiin enemmän. Koska maalaiselämää ja maalaistyötä pidettiin ihanteellisena elintapana, fyysistä toimintaa arvostettiin enemmän. Lukeminen ei kehittänyt fyysistä kuntoa tai edesauttanut maalaistöissä. Päinvastoin lukeminen saattoi tehdä lapsesta tai nuoresta heikon ja laiskan, joka ei ymmärtänyt elämän käytännön realiteetteja. Huono kirjallisuus saattoi myös rappeuttaa heidän ajattelukykyään ja aivotyöskentelyään.¹⁰¹ Maalaismaisema oli lapsen ihanteellinen kasvuympäristö, jossa tämä oppi työtä tekemällä itsenäiseksi ja ahkeraksi, eikä laiskaksi ja rellestäväksi kuten yliopistoissa lukevat kaupunkilaisnuoret. Maaseutu pysyi paikkana, jonne tulevaisuuden sukupolvien tahdottiin jäävän töihin.

---

¹⁰⁰ Kotiliesi 1928, 287; Markkola 1994, 349–350, 362, 370; Ikonen 2011, 218.

¹⁰¹ esim. Kotiliesi 1924, 351–353; Kotiliesi 1925, 318.

4. Ruoka ja terveellisyys

4.1 Ravinto rakentamassa kansalaista: ”Sopimaton ravinto on useimmiten suurimpana syynä pikkulastemme ennenaikaiseen kuolemaan.”¹⁰²

Terveydestä ja lääketieteestä tuli 1900-luvulla keskeinen elämän ja ihanteellisen ihmisen määrittäjä, ja se heijasti näkökulmia myös koulun sekä kodin kasvatukseen. Aikaa onkin osuvasti kuvattu medikalisaation vuosisadaksi ja juuri 1920-luvulla äitejä alettiin kehottamaan huolehtimaan nimenomaan lasten fyysisestä hyvinvoinnista. Lapsilääketiede yleistyi myös Suomessa ja ne painottivat ennen kaikkea lapsen fyysistä hyvinvointia. Lääketieteen myötä lapsia alettiin määrittelemään terveyden kautta. Myös ensimmäistä kertaa historiassa se pystyi lupaamaan äideille, että heidän lapsillaan ei ollut välttämätöntä kuolemanvaaraa. Tämä taas edellytti tiettyjen terveyskäytäntöiden- ja normien omaksumista, jotka välitettiin kasvatuksen keinoin lapsille.¹⁰³

Ennaltaehkäisevästä, eli hygieenisestä toiminnasta muodostui tärkeä keino ylläpitämään vastustuskykyä ja vitaalista, elinvoimaista kehoa. Erilaisiin kulkutauteihin ja tuberkuloosiin menehtyi paitsi lapsia myös aikuisia. Ihmiset alkoivat ymmärtää lääketieteen kehityksen kautta, että sairauksia saatettiin estää lisäämällä ennaltaehkäisevää toimintaa, kuten yleistä puhtautta, käsien pesua sekä oikeanlaista ravintoa. Lääketieteen kehitys toi esille terveen ja vitaalisen yksilön ihanteen. Se myös mahdollisti tieteellisen tavan muokata elävää kehoa ihanteen mukaiseksi ravinnon ja voimailun avulla. Hygienia- ja rotuhygienialiikkeiden yleistyessä 1900-luvun alkupuolella korostui myös käsitys kunkin kansan rodullisista fyysisistä ja henkisistä piirteistä.¹⁰⁴

Myös oppikouluissa ja lukiossa opetettiin hygieniaa sisältävää lääketiedettä ja muuta biologiaa sekä jopa perinnöllisyysoppia, Lapsien heikkoon fyysiseen kuntoon ja

---

¹⁰² Kotiliesi 1924, 230.

¹⁰³ Tähtinen 1992, 53–55, Tuomaala 2003, 90–98; Harjula 2007, 9–11, 43–45.

¹⁰⁴ Halmesvirta 1998, 13–15; Mattila 1999, 119–120; Harjula 2007, 16–39.

terveyteen kiinnitettiin oppikouluissa paljon huomiota. Omasta terveydestä, ruokatottumuksista, hygieniasta, vaatetuksesta ja puhtaudesta haluttiin tehdä kansalaisvelvollisuus. Terveiden edistäminen kasvatuksellisenä ihanteena oli yleistä koko Euroopassa. Oppilashuolto, sekä koululääkäritoiminta rakentui 1900-luvun alun vuosikymmenillä. Koululääkäreitä oli kuitenkin vain suurimmilla paikkakunnilla. Ihanne olisi ollut, että jokainen alkeisoppilaitos ja tyttökoulu olisivat pääsyt koululääkäritoiminnan piiriin. Terveellisyydestä ja hygieniasta tuli oleellinen opillinen, kasvatuksellinen sekä käytännöllinen osa-alue niin kouluissa kuin kodeissa, jota toteutettiin puhtauden, ravinnon ja liikunnan kautta. Oikea ruokavalio, liikkuminen ja lepo tulivat terveellisen elämän mittareiksi. Tämä kaikki on synnyttänyt itseään tarkkailevan ihmisen, joka osaa jo lapsesta pitäen määritellä itsensä ruumiin terveyden kautta Tarkoituksena oli kehittää tahdonalainen ruumis, jonka vastustuskyky oli korkea.¹⁰⁵

Suomalaisia pyrittiin ohjaamaan terveelliseen ja parempaan ravintoon. Kotilieden ensinumerosta lähtien lehdessä korostettiin ruoan merkitystä ja sen tarpeellisuutta. Järkevä ruoanlaitto tiivistyikin hyvin joka numerossa esiintyvään ”Kahden viikon päivällissuunnitelmaan”¹⁰⁶, jonka toimitti kotitalousopetuksen uranuurtaja Anna Olsoni-Qvist. Olsoni-Quist oli kotitalousopettaja ja kirjoitti alan ensimmäisen suomenkielisen kirjan. Hän oli saanut oppia ulkomailta ja oli Suomessa alallaan merkittävä taitaja.¹⁰⁷ Lehdessä julkaistiin myös Olsoni-Quistin kirjoittama ”Ruokatalous – emännän pakinaa.” Siinä hän kertoo, minkälainen on hyvää ruokaa ja miten ruoka tulisi valmistaa. Merkillepantavaa on, että vaikka ravintopitoista ruokaa pidettiin tärkeänä, oleellisinta tuntui kuitenkin olevan ravintoarvojen sijaan oma-varaisuus. Varsinkin säästeliäisyys nousi hänen teksteissään usein esille.¹⁰⁸ Säästeliäisyys näkyi monissa muissakin Kotilieden lehtijutuissa, mikä on mielenkiintoista, sillä 1920-luku oli vahvaa taloudellista nousukautta, eikä säännöstelyä ollut enää vuoden 1922 jälkeen. Työttömyys laski ja valtion bruttokansantuote kasvoi, mikä näkyi erityisesti kaupunkien elämässä. Säästeliäisyyttä pidettiin hyveenä, mutta se tuskin oli ainut syy edullisuuden korostamiseen. Parantuneesta taloudellisesta tilanteesta huolimatta taloudellinen

---

¹⁰⁵ Mattila 1999, 119–120; Männistö 2003, 67.

¹⁰⁶ esim. Kotiliesi 1923, 458–459.

¹⁰⁷ Biografiakeskus, viitattu 31.1.2009.

¹⁰⁸ kts. esim. Kotiliesi 1924, 14.

ahdinko oli kuitenkin monelle perheelle arkipäivää. Säästeliäisyys oli paitsi hyve, myös usein rahatilanteen sanelema pakko.¹⁰⁹

Kaupunkilaiset olivat riippuvaisempia kaupoista tai pienistä puutarhoistaan, kun taas maaseudulla ruoka saatiin omasta pellostaan ja navetasta. Tyypillisesti suomalaiset söivät paljon leipää, erilaisia särpimiä, perunaa ja jauhoista tehtyä ruokaa, kananmunia, juustoja ja lihajalosteita. Pääkaupungissa Helsingissä oli saatavilla kaupoissa enemmän erilaisia ruoka-aineita. Salaattien terveellisyydestä ja niiden valmistamisesta kirjoitti talousopettaja Marja Helaakoski tekstissään ”Maukkaita talvi-salaatteja vähällä työllä, yksinkertaisista aineksista, halvalla hinnalla.” Jo otsikossa näkyy edullisuuden ja yksinkertaisten aineksien suosiminen. Jutussa Helaakoski korostaa öljyjen ja viinietikoiden käyttöä salaatinkastikkeina, vaikka ne eivät kuuluneetkaan tyypilliseen suomalaiseen ruokakulttuuriin. Suomessa suosittiinkin yleisesti kermaisia salaatinkastikkeita. Samassa tekstissä hän korostaa kuinka erilaisissa vihanneksissa on esimerkiksi paljon S- B- JA C-vitamiineja, jotka ovat kasvavan lapsen kehityksen kannalta tärkeitä. Salaatin lisäksi myös raaka porkkana sisältää hyviä vitamiineja ja kirjoittaja suositteli niitä eritoten lapsille välipalaksi.¹¹⁰

Säästeliäisyyden ja edullisuuden lisäksi, monipuolisuus ja terveellisyys olivat ruoan valmistuksen avainsanoja. Muun muassa päivällissuunnitelmissa, että muissa Olsoni-Qvistin teksteissä näkyy perinteisen omavaraisesti valmistetun suomalaisen ruoan kunnioittaminen. Nimenomaan suomalaisuutta korostettiin. Kotimainen ruoka määriteltiin lehdessä edulliseksi ja sitä myös kannatti ostaa, jotta kansantalous pysyisi kasvussa. Vaikka lehdessä suosittiinkin kotimaisesti ja omavaraisesti tuotettua ruokaa, se ei välttämättä tarkoittanut, että raaka-aineet oikeasti olivat terveellisiä, vaikka niin annettiin ymmärtää. Sanat ’terveellisyys’, ’edullisuus’ ja ’suomalaisuus’ olivat ennen kaikkea termejä, jotka loivat lukijalle positiivisen kuvan omasta maastaan löytyvistä raaka-aineista. Ne muuttuivat huonosta maalaisruoasta ensiluokkaiseksi terveyden ja elinvoimaisuuden mahdollistavaksi ravinnoksi.

---

¹⁰⁹ kts. esim. Kotiliesi 1924, 3–4; ”Kovia aikoja kohden” – jutussa kehoitettiin emäntiä muun muassa ruoan laitossa säästeliäisyyteen heikon taloudentilanteen vuoksi.

¹¹⁰ Kotiliesi 1929, 51–52; Leino-Kaukiainen ja Heikkinen 2011, 20.

1900-luvun alussa alettiin tutkia eri aineisoiden suhteellista hyötyä ja laadullisuutta ihmisruumiin polttoaineena. Taustalla oli paitsi lääketieteen kehitys myös tarve syömisen rationalisoiminen. Valistus levisi 1900-luvulla tavallisen kansan keskuuteen ja jopa Kotiliedessä oli 1920-luvulla paljon kaloreihin ja ruoan ravintopitoisuuteen liittyviä artikkeleita. Kaloreista ja ravintoarvoista kirjoitteli pääsääntöisesti alan oppineet. Esimerkiksi Hyvästä ja laadukkaasta ravinnosta kirjoitti ravintofysiologiaan erikoistunut fysiologian professori ja lääketieteen tohtori Carl Tigerstedt. Hän kirjoitti Kotiliedelle ”Ruoka-aineiden ravintoarvo ja hinta”, jossa hän selvittää erilaisten maalaisruokien kaloriarvoja. Teksti kritisoi kuinka vähän Suomessa osataan mitata ruoan ravintoarvoja ja samalla ohjeisti siihen.¹¹¹

Nimenomaan kasvavan lapsen oikeasta ravinnon saannista tuli oleellinen ruoanlaiton kulmakivi. Äidin tietoutta ruoan ravintoarvoista oli lisättävä, jotta hän osaisi ravita lapsensa oikein. Esimerkiksi Tigerstedtin teksti ”Ruoka-aineiden ravintoarvo ja hinta” on eräänlainen tietopaketti äideille. Se on yleisluontoinen kuvaus mitä ravintoarvot tarkalleen ottaen ovat ja mihin ruokaa tarvitaan. Tätä tietoa Tigerstedt pitää oleellisena ja paheksuu kuinka vähän suomalaiset ovat perehtyneet ravinnon tärkeyteen. Hän korostaa kuinka hyvä, maukas ruoka on oleellinen tekijä osana ruoan hyödyllisyyttä. Ikään kuin ilman makua, ruoan ravinnollinen vaikutus menee hukkaan. Ruoan tuli olla myös monipuolista, terveellistä ja sopivan hintaista. Hyvin monet raaka-aineet herättivät keskustelua niiden terveellisyydestä, ja hinta-laatu suhteesta. Esimerkiksi kalaruokaa ”-- on totuttu pitämään ainakin liharuokaa heikompana ja sen ravintoarvoa vähempänä kuin liharuonan.”¹¹² Kyseisessä ”Kalojen ravintoarvo ja hinta” tekstissä pohditaan sitä, onko kala hyvää ravintoa. Selkeässä taulukossa näkyy erilaisten kalojen, kuten turskan, ahvenen ja muikun ravintoarvot hintoineen. Myös Tigerstedtin ”Ruoka-aineiden ravintoarvo ja hinta”-tekstiin on liitetty taulukko, jossa näkyy eri ruoka-aineiden, kuten ruisjauhojen, perunoiden, margariinin, amerikkalaisen sianlihan ja tuoreen sianlihan kaloriarvot sekä hinnat. Kuvien lisäksi taulukot ovat lukijalle selkeitä ja miellyttäviä tiedon jäsentämisen kannalta. Näin talon emäntä pystyi helposti vertailemaan eri ravinto-aineiden hyödyllisyyttä sekä sen hinta- laatusuhdetta.

---

¹¹¹ Kotiliesi 1926, 253–255; Mattila 1999, 119–120; kts. myös Jauho 2000, 149–154.

¹¹² Kotiliesi 1928, 339.

Tigerstedt käsitteli myös aamiaisen tärkeyttä ja sen sisältämiä ravintoarvoja tekstissä ”Kahvi- vai puuroaamiainen?” Tekstissään hän erittelee eri aamiaisvaihtoehdot ja niiden ravintoarvot ensin tekstinä ja sitten selkeänä taulukkona. Hän tarkasteli suomalaisten aamupalatottumuksia. Suomalaiset yleisesti söivät leipää erilaisten särpimien kanssa, sekä joivat kahvia sokerin ja kerman kanssa. Kahvin hän luettelee vaarattomaksi nautintoaineeksi, mikäli sitä nautitaan kohtuullisesti. Hän tuo kuitenkin esille, että yleistyneet vatsavaivat voivat hyvinkin johtua liiallisesta kahvin juonnista. Hän kehottaa huomioimaan kahvin aiheuttamia ruoansulatushäiriöitä eikä suosittele kahvia varsinkaan lapsille, sillä lapsen mahalaukku on herkempi kuin aikuisten. Muutoin aamulla nautittu kahvi sopii hyvin terveille ihmisille. Tigerstedt muistuttaa, että kahvi itsessään ei sisällä juuri mitään ravintoarvoja, joten siihen kannattaa lisätä kermaa ja sokeria. Näin ollen yhden kahvikupin kilokaloriarvo nousee jo 140 kilokaloriin. Leipä on hänen mielestä terveellinen tapa aloittaa päivä. Hän nostaa esille, että leivällä ei ole lääketieteelliseltä tai ravintofysiologiselta kannalta todettu olevan haittavaikutuksia. Sen sijaan hän huomauttaa, että kahvi ja leivänpäälliset saattavat olla taloudellisesti kallis aamupala vaihtoehto.¹¹³

On mielenkiintoista, kuinka myös lääketieteen asiantuntija Tigerstedt muistaa huomauttaa hintojen vaikutuksia ja ottaa esimerkeiksi tavallista, edullista maalaisruokaa. Myöskään suomalaiset hygieenikot eivät lakanneet korostamasta suomalaisen ruoan tärkeyttä. He olivat yksimielisesti sitä mieltä, että suomalainen maalaisruoka oli parasta. Heidän mielestään vitamiineja, jotka vahvistivat ruumista, sai yhtä hyvin suomalaisesta maasta. Marjat ja ruisleipä olivat erinomaista ravintoa. Ne myös vastapainottavat raskasta liharuokaa. Myös kahvia pidettiin yleisesti jopa alkoholiin rinnastettavana paheena, minkä todettiin kuluttavan hermoja ja vääntävän vatsaa. Siitäkin huolimatta kahvinjuonti oli tiukasti kiinni suomalaisessa ruokakulttuurissa, eikä esimerkiksi lääketieteen tohtori Tigerstedt pitänyt aamukahvin juontia erikoisena paheena.¹¹⁴

---

¹¹³ Kotiliesi 1929, 159–160.

¹¹⁴ Kotiliesi 1929, 159; Halmesvirta 1998, 61–64.

Kotiliesi käsitteli yllättävänkin paljon kaloreita, erilaisia vitamiineja ja ravinnon lääketieteellistä puolta. Esimerkiksi finniin syynä nähtiin ravinnossa oleva epäkohta. Varsinkin rasvaisella ruoalla epäiltiin olevan vaikutusta ja finniin ehkäisemiseksi ruokavalio piti karsia terveellisemmäksi.¹¹⁵ Todellisuudessa tuskin kovinkaan moni lehden lukija ymmärsi, saati valitsi ruokansa sen terveyden, kalori tai ravintoarvojen perusteella, vaikka niistä yritettiin tehdä taulukoiden avulla helposti lähestyttäviä. Oli jopa yleistä, että pelkämästä ruoan puhtaudesta ei ollut kansalaisilla aina tarkkaa tietoa, ja ruoan terveydellisissä vaikutuksissa uskottiin vanhoihin kansanperinnetietoihin. Tästä kertoo muun muassa se, että vuosisadan vaihteessa yleisimpiä kuolinsyitä olivat hengityselintautien ja erilaiset kulkutautien ohella ruoansulatustaudit.¹¹⁶ Kiinnostavaa onkin, että vaikka ihanteellisen maaseudun antimia pidettiin täydellisenä ravintona, juuri kyseinen ruoka oli suurin syy suomalaisten ruoansulatustauteihin. Hapan leipä, maito, perunat, riisiryynivelli ja rasvainen liha aiheuttivat paitsi ilmavaivoja myös pahempia suolisto- ja ruoansulatusoireita, jotka saattoivat johtaa vakaviinkin sairauksiin. Kuitenkin käytännönohjeissa, kuten kahdenviikon päivällissuunnitelmissa, salaattiohjeissa ja lääketieteellisissä jutuissa, terveellinen ravinto väistyi edullisen ja läheltä saadun ruoan tieltä. Tai pikemminkin edullinen maalaisruoka muuttui terveelliseksi, kun huonona pidetty maalaisruoka muuttui elinvoiman lähteeksi.

4.2 ”Suomi on urheilumaa – senhän koko maailma tietää.”¹¹⁷

Urheilusta oli tullut 1920-luvulle tultaessa oleellinen osa suomalaista yhteiskuntaa, ja sillä oli selvästi kansallista itsetuntoa muovaava ja kohottava vaikutus. Urheilu oli yksi tärkeimmistä kansallista identiteettiä rakentavista ja vahvistavista aineksista. Kotilieden mukaan urheilutoimintaa järjestivät monet kasvatukselliset tahot, kuten maaseudulla erilaiset nuorisoseurat, raittiusseurat sekä partiojärjestöt. Liikuntaharrastukset kuuluivat paitsi maaseudun myös kaupunkien kulttuuriin. Vaikkakin urheilumuodot olivat hyvin kansainvälisiä eikä varsinaista suomalaista lajia ollut, talvilajit identifioitiin Kotiliedessä pohjoismaiseksi osaamisalueeksi. Maailmalla pärjäävät suomalaisurheilijat nousivat

---

¹¹⁵ esim. Kotiliesi 1924, 285–286.

¹¹⁶ Halmesvirta 1998, 27.

¹¹⁷ Kotiliesi 1929, 16.

idoleiksi ja heistä tuli kansakunnan symboleita.¹¹⁸

Kehon oikeaoppisesta kunnossapidosta ja hyvinvoinnista tuli koko kansakunnan ydinkysymys. Koko kansakunnan ryhdikkyys riippui jokaisesta yksilöstä. Juuri itsenäistyneen Suomen itsenäisyyden ehtona pidettiin kansakunnan eheyttä, jota edesauttoi ja ylläpiti fyysinen terveys. Tämän kaiken toteuttaminen vaati kontrollia. Keho ja sielu tulivat käsitteiksi, joita paitsi pystyi muokkaamaan, niitä nimenomaan tulikin muokata. Kehon vitalisuus, terveys ja hygienia symboloivat kansakunnan vahvuutta.¹¹⁹

Kotiliesi korosti urheilun ja voimailun tärkeää roolia osana ihanteellista elämäntapaa. Urheilu harrastusta koskevan sisällön määrä kasvoi naistenlehdissä sotien välisenä aikana jopa siinä määrin, että naistenlehtien voidaan sanoa osallistuneen uudenlaisen vapaa-aikakulttuurin luomiseen. Myös Kotiliesi otti muiden naistenlehtien, kuten *Toveritar* ja *Astran*, tavoin osaa naisten liikuntakasvatuksen edistämisen. Urheilu- ja voimailuaiheisia juttuja kirjoitti Kotiliedelle muun muassa Anni Collan, joka oli suomalaisen naisvoimistelun ja partiotoiminnan uranuurtaja.¹²⁰ Naisten urheiluun liittyvissä jutuissa, urheilu ulotettiin myös muihin naisen elämänpiiriin kuuluviin osaluoksiin. Esimerkiksi lehti julkaisi artikkeleita sopiviin urheiluvaatteiden valmistamisesta lapsille ja naisille, ja samalla tuli ohjanneeksi heitä urheiluvaatetuksen käyttöön. Eräs tällainen teksti ”Urheiluusomme” pohtii, millaiset liikuntavaatteet ovat paitsi tarpeeksi käytännölliset, myös kauniit. Juttu kiteyttää osuvasti aikansa sekä Kotilieden käsityksen urheilusta ja suomalaisuudesta:

”Suomi on urheilumaa – senhän koko maailma tietää. Eivätkä täällä urheile yksin miehet, jotka mainettamme kuljettavat olympialaisten kilpatanterille, vaan myöskin naismaailma, ainakin nuorempi polvi, harrastaa monipuolista sekä kesäettä talviurheilua.”¹²¹

---

¹¹⁸ kts. esim. Kotiliesi 1924, 351–352; Kotiliesi 1929, 16; Itkonen 1997, 206; Klinge 1999, 298.

¹¹⁹ Tuomaala, 2003, 92; Männistö 2003, 82–87.

¹²⁰ kts. esim. Kotiliesi 1924, 351–353; Turunen 2011, 236.

¹²¹ Kotiliesi 1929, 16.

Voimisteluopettaja sekä uimamaisteri Anna Liisa Pettersonin kirjoittama asiantuntijateksti ”Uimaan!”¹²² korostaa uimisen tärkeyttä. Tekstin ingressi on rajattu erilliseen huomiota herättävään laatikkoon. Ingressin sanoma on hyvin kansallisesti latautunut ja sisältää suomalaisuuden symboleita:

”Lyhyttä Suomen kesää on nuorisomme parhaansa mukaan käytettävä hyväkseen virkistyäkseen ja voimistuakseen. Tuhannet vesistömme antavat sille sellaisen kesävirkistyksen ja urheilun mahdollisuuksia, että sen veroisia on harvoilla kansoilla.”¹²³

Tuhannet vesistömme viittaa kansallisromantiikkamaiseman syntyyn. Juuri Runeberg loi kesäisen järvimaiseman suomalaiseksi maisemaksi, kuvaamalla Suomea muun muassa 1846 kirjoittamassaan ”Maamme”-runossa tuhansien järvien maana. Tämän lisäksi hänen runonsa ”Heinäkuun viides päivä” on ylistyslaulu suomalaiselle luonnolle. Siinä hän mainitsee perisuomalaisia paikannimiä, kuten Virtain veet, Saimaan saaret, Vuoksen uoman sekä Imatrankosken.¹²⁴ Ingressi tuo esille, kuinka sellaista uimismahdollisuutta kuin suomalaisilla tuhansien järvien maassa ei ole muilla kansoilla. Tekstiin on liitetty kuvia uimarannoista ja uivista lapsista, jotka tukevat jutun kirjallista sanomaa. Myös vesistö itsessään on vahva suomalaisuuden symboli. Miksei siis uimisesta voisi tulla suomalaisten kansallisurheilulaji?

Artikkeli sisältää paljon valokuvia suomalaisista kansallisromanttisista maisemista, joissa koivupuiden alla sijaitsevissa järvissä ui paljasihoisia nauravia lapsia. Kuvissa on havaittavissa symbolisia merkityksiä. Vesistön lisäksi koivu viestii suomalaisille paljon, sillä koivu on kansallispuumme. Vaikka koivu valittiin kansallispuuksemme vasta vuonna 1988, sen merkitys oli tunnustettu jo Runebergin ja Snellmanin ajoilta asti. Mukaan on liitetty myös tunnetun sveitsiläisen symbolismimaalaajan Arnold Böcklin kuva maalauksesta ”Kesäpäivä”, jossa lapset uiskentelevat joessa. Muita kuvia olivat valokuvat kuvatekstillä ”Uintia opetellaan Varalan rannalla”, ja ”Kun kesä on lämmintä ja päivä paistaa”, näissä molemmissa on kuvattuna runsaasti nuoria ja lapsia uimassa.

---

¹²² Kotiliesi 1925, 292–295.

¹²³ Kotiliesi 1925, 292.

¹²⁴ Tiitta 2006, 46–47, 52; Eskola 2006, 65; kts. myös Klinge 1999.

Monipuolinen kuvasarja sisältää myös piirroksen, jossa kuvattiin erittäin havainnollisesti, kuinka uidaan muun muassa rintauintia. Kuten suurin osa Kotilieden kuvista, myös tämänkin artikkelin kuvat ovat tyypillisiä lehtijuttuihin liitettäviä kuvia. Niiden tehtävänä on tukea ja havainnollistaa visuaalisuuden kautta varsinaisen tekstin sanomaa.¹²⁵

Teksti jatkaa vaativaa sävyyn uintiharrastuksen liittämistä osaksi suomalaista perinneurheilua ja vapaa-ajan viettoa. Hän yhdistää uimisen osaksi Antiikin Kreikkaan:

”Kreikkalaisten keskuudessa kuului uinnin osaaminen kansalaissivistykseen. Meillä Suomessa sisältyy alkeellisin sivistys arvolauseeseen ’lukee ja kirjoittaa’. Kreikassa kuuluu vastaava ’lukee ja ui’.”¹²⁶

Petterson lisää vielä, että uintiopetusta annettiin aikoinaan Kreikassa Roomassa sotilaille. Kirjoittaja ihanoi tätä antiikin aikaista tapaa uida ja opettaa uimista, ja tahtoi opettaa sen suomalaiselle kansallekin. Suomessa kansalaiset lukivat ja kirjoittivat, mikä kertoo kyllä sivistyksestä. Kreikassa he sen sijaan lukivat ja uivat. Tämä kertoo paitsi sivistyksestä myös urheilullisuudesta ja sen tuomasta ruumiinsivistyksestä, mikä nyt nähtiin myös suomalaisuuden ihanteena. Mielenkiintoista kirjoituksessa on, kuinka kirjoittaja mainitsee uimisen liittyvän sellaisiin kansoihin, jotka ovat sivistyksen kehto, liittäen näin urheilun osaksi sivistystä. Kyseessä on vielä uinti, harrastus jota voisi tuhansien järvien Suomessa harrastaa kesäisin milloin vain. Petterson viestii kirjoituksellaan, että jos suomalaiset harrastaisivat enemmän liikuntaa, ja nimenomaan kreikkalaisten sotilaiden suosimaa uintia, Suomi kehittyisi kansakuntana pelkästä sivistyksestä myös niin sanotun ruumiinsivistyksen puolella. Myös rotuhygieenikot vetosivat antiikkiin ja he suomensivat antiikin auktoriteettien kehotuksia puoltamaan urheilun tärkeyttä.¹²⁷

---

¹²⁵ Kotiliesi 1925, 292–295; Kress & van Leeuwen 2001, 119–180; Tiitta 2006, 46–47, 52; Leikola 2006, 102.

¹²⁶ Kotiliesi 1925, 292.

¹²⁷ Halmesvirta 1997, 177, 180, 188.

Myös hiihtämisestä tehtiin osa suomalaista identiteettiä. Kotiliedessä hiihto tuotiin esille kansallisena talviurheiluna, jota harrastivat kaikki nykyajasta tietoiset olevat naiset ja miehet.¹²⁸ Lehtijutuissa korostettiin kuinka hiihtoa pystyttiin harrastamaan Suomen idyllisessä suomalaisessa luonnossa. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa talvi alkoikin symboloida suomalaista luontoa, mikä näkyi kansallisromanttisessa kuva- ja valokuvataiteessa myös 1920-luvulla. Suomalaisen talven ihaileminen hiihdon avulla oli yleistä. Esimerkiksi Hilja Jalkasen kuvailu hiihdosta tuovat esille kansallisromanttisia mielikuvia, jossa yhdistyy esi-isien viisaus ja Suomen luonnon kauneus.¹²⁹

Suomen valon lumovoiman pystyi kokemaan parhaiten harrastamalla kansallista urheilua, hiihtoa. Mielenkiintoista tekstissä on myös se, että siinä nostetaan esi-isät esille: Suomen karu luonto on muovannut esi-isistä viisaita ja fyysisesti voimakkaita ja terveitä ihmisiä. Tämän tapainen romanttinen ihanne oli saanut jalan sijaa ainakin hygieniapiireissä, jotka korostivat esi-isien syntyperille palaamista. Heidän mielestään modernin suomalaisen rodun vahvistaminen tuli alkaa elämäntapojen palauttamisella esi-isien aikaan. Vallalla oli utopia siitä, kuinka sivistyneistö hylkäsi modernin ilottelua ja laiskottelua sisältävän elämäntavan. Näin he palaisivat talonpoikaiseen maaseutuelämään tervehdyttämään ja karaisemaan itseään. Juuri urheilusta tuli oleellinen osa kunnollisia elämäntapoja ja nimenomaan perinteiset, vanhat lajit nostivat suosiota.¹³⁰ Niin uiminen, kuin hiihto nähtiin paitsi kansallista identiteettiä korostavana lajeina, myös toteuttavan tätä utopiaa. Käsitellessä uimista ja hiihtoa kirjoittajat tulivat vahvasti yhdistäneeksi kansallismaiseman ja urheilullisen elämäntavan toisiinsa. Yhdessä nämä kaksi elementtiä tukivat toisiaan ja näyttäytyivät ihanteellisen suomalaisen ihmisen vapaa-ajan toiminnan miljöönä. Paikkana, joka mahdollistaa ruumiillisen työn ja urheilemisen, sekä kasvattaa ja karaisee sielun sekä ruumiin.

---

¹²⁸ esim. Kotiliesi 1927, 134–136; Kotiliesi 1929, 804.

¹²⁹ Kotiliesi 1927, 134–136; Tiitta 2006, 52–55.

¹³⁰ Halmesvirta 1998, 15–19.

4.3 Voimailu kasvattamassa elinvoimaista ja tervettä tyttö ja poika-ihannetta

Kotilieden mukaan urheilu oli terveyden ja kehityksen kannalta tärkeä harrastus. urheilun terveydelliset vaikutukset eivät rajoittuneet pelkästään lapsiin, vaan myös aikuiset ja iäkkäämmätkin ihmiset saivat paljon hyötyä urheilusta. Esimerkiksi yksi suomalaisen naisvoimistelun uranuurtaja Hilma Jalkanen kirjoitti liikunnasta ja varsinkin hiihdosta kiteyttäen kursivointia tehokeinona käyttäen liikunnan tärkeän tehtävän:

*”Ihmisruumis tarvitsee varhaisesta lapsuudesta asti aina vanhuuteen saakka voimakasta, monipuolista ruumiinliikuntaa kehittyäkseen normaalisti ja säilyttääkseen mahdollisimman kauan nuorena ja elinvoimaisena.”*¹³¹

Myös koulukasvatuksessa kunnan vaalimisesta tuli sivistyksen ohella yksi tärkeimmistä tehtävistä Kotiliedessä. Liikunnan asemaa kouluissa vahvistettiin huomattavasti 1920-luvulla. Muun muassa vuoden 1925 kansakoulun opetussuunnitelmakomitea toivoi liikunnan lisäävän oppilaiden vireyttä ja edistävän oppimista. Koulujen pihalle alettiin rakentaa välituntiliikuntaa varten erilaisia voimailutelineitä. Oikein toteutetulla kasvatusopillisella koululiikunnalla koulun toivottiin parantavan lasten kuntoa. Yksi poikien koululiikunnan päämääristä myös 1920-luvulla oli sotilaskunnan ja miehisyyden vahvistaminen, isänmaallisen mielen kehittämisen lisäksi. Kun Suomessa armeija lakkautettiin vuonna 1901 ja pysyvä armeijaa koskeva laki tuli käyttöön vasta vuonna 1922, urheilusta tuli erityisen tärkeä osa sotilaskunnan säilyttämisessä, mitä ylläpitivät koulut ja erilaiset urheiluseurat. Kotiliedessä äitien roolia lapsen urheiluharrastuksen aloittamisessa korostettiin ja kotikasvatuksessa myös liikunnan yhteyttä moraalikasvatukseen tähdennettiin edelleen. Merkittävän liikunta ja urheilualan vaikuttajan Tahko Pihkalan mukaan, liikunta-, luonne-, ja siveellisyyskasvatusta ei voitu erottaa toisistaan. Monet Kotilieden urheiluun liittyvät jutut, jotka kohdistuivat lapsiin, koskivat lasten kunnan vaalimista osana

---

¹³¹ Kotiliesi 1927, 134.

kasvatuksellista ihannetta, päämääränä terve, vitaalinen yksilö.¹³²

Myös hygieenikot, lääkärit ja urheiluaatteen edustusmiehet olivat yhtä mieltä siitä, että urheilu oli tärkeä terveyttä edistävä harrastus. Sitä pidettiin jopa kansallisesti elintärkeänä osana terveydenhoitoa. Urheilua tarjottiin lääkkeeksi lähes kaikkiin tauteihin ja vaivoihin, lukuun ottamatta vakavia ja vaarallisia tarttuvia tauteja tai naistentauteja. Urheilun uskottiin paitsi parantavan ruumiillista työkuntoa ja -kuria, myös kohottavan mielenterveyttä ja ihmisluonnetta. Myös Kotiliesi oli vakuuttunut liikunnan parantavasta vaikutuksesta ja kehotti säännöllisin jumppiin konkreettisin kuva-ohjein. Voimailun sivuun jättäminen päivittäisistä rutineista saattoi johtaa suoranaiseen laiskuuteen, joka taas saattoi koitua degeneraation uhaksi.¹³³

Kuten ravinnon merkityskin, urheilun voimistava ja ulkomuotoa kehittävä vaikutus liitettiin vahvasti sielun hyvyyteen. Urheilijat esikuvina ilmaisivat olemuksellaan sen, että heidän voimakas olemuksensa oli kansan turmellusta ja velttoutta ennaltaehkäisevä fyysinen tila. Myös Kotiliesi ylläpiti ihannetta kuvissa ja lehtijutuissaan. Hyvä fyysinen kunto näkyi tietynlaisena ulkonäköinä. Urheilijat olivat asettaneet ulkonäön vaatimukset korkealle. Miesurheilijat olivat usein suomalaista keskipituutta pidempiä, heillä oli leveä rintakehä, hyvä ryhti ja voimakkaat jalat. Vain harva täytti kansassa tämän ideaalityypin mitat. Suomalaisilla oli yleisesti riisitaudin runtelema rintakehä, lattajalat, kiero selkä ja huono terveys. Urheilulla kuitenkin käsitettiin olevan paitsi ennaltaehkäisevä, myös parantava vaikutus, ja voimaharjoittelulla saatiin perussuomalaiset huonoryhtiset miehet edes hieman parempaan ruumiinkuntoon. Myös luonnollisena pidetyn naisen ja miehen kehonkuva edusti maalaistyön muovaavaa vartaloa.¹³⁴

Turunen on todennut, että Kotilieden urheiluaiheiden käsittely oli systemaattisempaa kuin muiden naistenlehtien ja tämä tuli samalla määritelleeksi naiseuden rituaaleja. Siinä missä urheilusuosittelun sukupuolijärjestyksessä pojat liitettiin miehiseen maailmaan, järkeen, sivilisaatioon ja yhteiskuntaan, tytöt liitettiin lapsuuteen, luontoon,

¹³² Kotiliesi 1924, 351–353; Halmesvirta 2006, 206, 208; Tähtinen 2011, 194–195, 202, 209.

¹³³ Kotiliesi 1927, 134; Halmesvirta 1997, 177, 180, 188.

¹³⁴ Halmesvirta 1997, 178, 188; Järvelä 2013, 181–184.

tunteisiin ja alitajuntaan. Urheilukilpailut karaisivat ja voimistivat poikia kohti täysikasvuisia miehiä, jotka toimivat isänmaassa ja sitä ympäröivässä maailmassa. Heidän kansalaiskuntoisuutensa saavutettiin päämäärätietoisesti kehittyen ja jatkuvana, laajenevana kilpailuna. Kansallisen projektin kehityskoinen painopiste oli tulevaisuudessa ja pojista kasvatettiin sen toteuttajia. Tytöt taas eivät toimineet urheilun toteuttajia sinänsä. Urheilun avulla heistä kasvoi reippaita, punaposkisia naisia, jotka jäivät kristillisen kodin ja äidin suojaan. Tyttöjen kansalaiskuntoisuus muodostui harmonian saavuttamisessa itsensä, oman ruumiin, kotoisen maailman ja luonnon kanssa. Näistä kaikista tyttöjen tuli opetella huolehtimaan.¹³⁵

Modernissa lapsikansalaisuudessa oli keskeistä henkilökohtainen toiminta ja suorittaminen, joilla lapsi oppi oikeanlaisella kasvatuksella kunnostautumaan kansallisen kokonaisuuden hyväksi. Urheilun kautta luotiin sosiaalisen käyttäytymisen ihanteita, ja heistä kasvatettiin erilaisia julkisia toimijoita. Urheileva, terve poika muodosti suomalaisen lapsen normin, johon muut lapset vertautuivat. Tyttöjen suoritusten osittain erilaiset tavoitteet muodostivat omat ihanteet, jotka koostuivat sekä tyttöydestä että poikien kanssa jaetusta suomalaislapsuudesta ja -nuoruudesta. Tytöt omasivat ikään kuin kahdenlaista lapsikansalaisuutta. Modernin, suomalaisen lapsikansalaisen piti olla terve ja moderni, mutta tyttöihin sisältyi sekä feminiinisyyden, että maskuliinisen kansalaisuuden ulottuvuudet.¹³⁶

Kotiliesi käsitteli urheilua laajasti, määritellen sen yhdeksi ihannekansalaisen elämän osa-alueeksi. Samalla se tuli määritelleeksi paitsi sopivia vapaa-ajan viettotapoja myös ihanteellista lapsuutta, naiseutta, miehisyyttä ja vartaloa. Kotiliedelle oli ominaista osoittaa tekstinsä suoraan lukijalle. Lehti ei käsitellyt urheilua pelkästään yleismielessä, vaan tahtoi selvästi, että kaiken ikäiset alkaisivat harrastaa liikuntaa sukupuoleen tai ikään katsomatta. Muun muassa kotivoimisteluohteja julkaistiin lehdessä havainnollisin kuvin. Tekstissä ”Voimistelua keski-ikäisille” Sylvi Wuolijoki terävöitti voimailun merkitystä naisille, sillä ”-- heidän vastuu on tulevan polven kehitys ja kasvat.” Ihminen on sekä sielulliseksi että ruumiilliseksi ja korostaa, että näitä molempia osa-alueita on oleellista kehittää. Voimailu kehittää paitsi ruumista, myös mieltä. Liikunta

---

¹³⁵ Tuomaala 2004, 246; Turunen 2011, 238.

¹³⁶ Tuomaala 2004, 246–247.

pitää naisen nuorekkaana ja vahvana. Urheilun myötä naisella on voimaa ja terveyttä, jotta hän voi paremmin kasvattaa hyväkuntoisia lapsia.¹³⁷ Kotiliesi ei käsitellyt urheilua pelkästään yleisellä tasolla, vaan liitti urheilun osaksi lukijan arkikäyttäytymistä, ja liitti ohjeilla voimailun osaksi jokapäiväistä elämää. Ruumiinkunto kertoi ennen kaikkea oikeanlaisesta sivistyksestä ja hyvästä sielun tilasta.

5. Käytöstavat, olemus ja puhtaus sivistyneen kansalaisen ihanteina

5.1 Ihanteena sivistyksen ja huolitellun ulkonäön symbioosi

Naistenlehtenä Kotiliedessä kiinnitettiin luonnollisesti paljon huomiota vaatteisiin, muotiin ja pukeutumiseen. Erityisesti olemuksen tärkeyttä korostettiin. Se muodostuu muun muassa luonteesta ja käyttäytymistavoista sekä pukeutumisesta. Habitus, joka sisältää myös olemuksen, koetaan muodostuneeksi sosialisointia aikana omaksutuista ruumiin tekniikoista, kuten asennoista, liikkeistä, eleistä, ja sisäistetyistä luokitusjärjestelmistä. Nämä luovat itsestään selviä käyttäytymisen ja olemisen normeja. Pukeutuminen on oleellinen keino konstruoida henkilökohtaista habitusta ja olemusta.¹³⁸ Vaikka lasten vaatetusta käsitteleviä ohjeita toki oli, en kuitenkaan ole ottanut niitä käsiteltäviksi tässä teemassa. Aikuisten pukeutumis- ja käyttäytymishanteet kertovat enemmän aikakautensa ihanteista ja siitä, millaisia pukeutumistapoja ja niiden takana olevia ihanteita lasten tuli opetella. Vanhemmat sekä muut aikuiset toimivat myös lapsille esikuvina ja heidän olemuksensa loivat ihanteita, johon lasten tahdottiin samaistuvan. Varsinainen lasten ja nuorten vaatetusmuotihan on varsin nuorta ja lapset pukeutuivat hyvin paljon aikuisten tavoin vielä 1900-luvun alussa. Pääasiallisesti pukeutumisessa korostettiin, kuten muissakin jutuissa, että kankaat olivat kestäviä, sekä edullisia. Teksteissä myös muodikkaus nousi usein esille.¹³⁹

---

¹³⁷ kts. myös esim. Kotiliesi 1925, 31–33; Kotiliesi 1925, 31; Kotiliesi 1929, 610–611.

¹³⁸ Roach-Higgins&Eicher 1995, 7–9; Eicher Roach-Higgins 1992, 10–25; Kamila 2012, 28–31; Craik 1994, 4–6.

¹³⁹ kts. esim. Kamila 2012, 28–34; Koulutyttöjen pukeutumisesta Kotiliesi 1925, 9; Kysymys ja vastaus – palstan kysymyksiä lasten urheilupukeutumisesta, Kotiliesi 1927, 579; Kesäkankaamme -tekstissä, Kotiliesi 1928, 258, tulee esille, kuinka tyttöjen ja aikuisten pukeutumismuoti eivät juuri eronneet keskenään.

Kotiliesi esitti kuvillaan ja teksteillään tietynlaista pukeutumistyyliä. Lehti korosti sitä, kuinka miellyttävä ulkonäkö ja olemus kertoivat sivistyksestä ja elinvoimaisesta ihmisestä. Lukijan tuli näin ollen pukeutua sellaisiin vaatteisiin, joissa vaatteiden kantaja antaisi miellyttävän kuvan itsestään. Äitien tuli tehdä tietynlaisia pukuja lapsilleen ja näihin erilaisiin vaatteisiin oli paljon erilaisia käyttöohjeita. Pukeutuminen terminä kattaa kaiken ulkonäön muokkauksen ja koostuu vaatekappaleista sekä asusteista. Verbinä se tarkoittaa prosessia, jossa muutetaan tarkoituksellisesti omaa ulkonäköä verhoamalla se vaatteilla. Substantiivina termi tarkoittaa ulospäin havaittavaa ruumiin muuntelua. Vaatteet ovat elementtejä joista pukeutuminen muodostuu. Pukeutuminen on näin ollen prosessi ja tuote. Pukeutuminen on tapa artikuloida kehoa kulttuurisesti. Se ei ole siis pelkkä maski, vaan antaa keholle merkityksen, jota pelkkä keho ei voisi antaa. Merkitys annetaan yhteisössä oleville jäsenille. Pukeutuminen on näin ollen normittavaa, se viestittää ja rakentaa identiteettejä ja ihanteita.¹⁴⁰

Kotiliedessä soveliaat käyttäytymisnormit tuotiin esille muun muassa erilaisilla pukeutumis- ja käyttäytymisohjeilla. Naisten oli tärkeää pukeutua siististi ja ikänsä mukaisesti. Yksi toistuvista – ja oleellisimmista neuvoista olikin, että iäkkäämmän naisen ei koskaan tulisi pyrkiä näyttämään nuorelta, koska yritys sai tämän näyttämään epätoivoiselta ja siten säälittävältä. Nuoren naisen kauneus piili nimenomaan nuoruuden raikkauudessa. Esimerkiksi huoleton keimaileminen oli suotavaa nuorella naisella, mutta kiusallista iäkkäällä. Iäkkään naisen ei ollut soveliasta näyttää kasivarsiaan, koska iän tullen käsivarret eivät olleet yhtä miellyttävässä kunnossa kuin nuorella. Liian nuorekkaat vaatteet saivat nelikymppisen naisen näyttämään naurettavalta, jopa säälittävältä, vaikka tavoitteena olisi ollut näyttää nuoremmalta.¹⁴¹

Nuorta ulkonäkö ja olemusta pidettiin tavoiteltavan arvoisena. Nuoruuden koettiin sisältävä ja ilmentävän sellaisia ihanteita kuin puhtaus, terveys ja hedelmällisyys. Nuori oli elinvoimainen. Kotiliesi lehdessä nuori henkilö näyttäytyi kauniilta, kun taas iäkäs henkilö esiintyi rumana ja sairaana. Kullekin vartalotyypille ja iälle oli olemassa

---

¹⁴⁰ Roach-Higgins & Eicher 1995, 7–9; Kamila 2012, 28–31; Turunen 2011, 44–45.

¹⁴¹ esim. Kotiliesi 1923, 82; Kotiliesi 1923, 592.

tietylainen pukeutumistyyli. Sekä iäkkään että ylipainoisen, ei tulisi koskaan näyttää sääriään tai käsivarsiaan, sillä niitä kuvailtiin veltoiksi ja epämiellyttäväiksi. Raitavaatetus ei käynyt hoikalle henkilölle, sillä se sai tämän näyttämään laihalta, eikä laihuutta pidetty kauniina. Sopusuhtainen vartalo oli aikansa kauneusihanne ja hoikan henkilön kehoitettiin pukeutumaan muotoja korostaviin vaatteisiin.¹⁴² Toisaalta, vaikka iäkkään henkilön pyrkimystä näyttää liian nuorena kritisoitiin, heidän tuli kuitenkin olla tietyllä tapaa nuorekkaita. Iäkkään henkilön tuli pitää yllä tietynlaista nuorekkuutta sekä olemuksessaan että ajatusmaailmaltaan. Esimerkiksi Maria Puputti kuvailee ihailleen erään tuntemansa 70-vuotiaan naisen elinvoimaisuutta ja nuorta olemusta:

”-- hän sipsuttelee korkeakantaisissa kiiltoahkakengissä: vartalo oli nykyajan vehkeillä muodosteltu mallikelpoiseksi, puku oli muodinmukaisen nuortea, samoin tukkalaite ja hammasrivit moitteettomassa kunnossa.”¹⁴³

Nuorekas, siisti ja sopusuhtainen pukeutuminen olivat avaintekijöitä pukeutumisessa. Iän tuoma viisaus ja itsevarmuus olivat myös vahvoja ihanteellisen suomalaisen piirteitä.

Asiantuntija-artikkelissaan Ingrid Qvarnström opastaa vaatetuksesta, tapakulttuurista ja seurustelutavoista. Hänen mukaansa huonosti valitut vaatteet todistavat huolimattomuutta ja kauneusaistin puutetta. Hän liittää huonosti pukeutumisen epäkohteliaisuudeksi muita ihmisiä kohtaan. Mielenkiintoista on, kuinka myös aiemmin esille tullut ’rötköttäminen’ ja laiskottelu koettiin samalla tavalla huonoksi käyttäytymiseksi. Qvarnström korostaa kuinka on paljon miellyttävämpää seurustella rakastettavien ja sivistyneiden ihmisten kanssa kuin tahdittomien ja kömpelöiden. Myös hän liittää ulkoisen olemuksen ja sisäisen hyvyuden vahvasti yhteen. Hänen mukaansa jalo sielu tarvitsee arvoisensa kehon, jossa asua.¹⁴⁴

---

¹⁴² Kotiliesi 1923, 592–595; kts. myös Kotiliesi 1923, 82.

¹⁴³ Kotiliesi 1924, 144.

¹⁴⁴ Kotiliesi 1923, 592, kts. myös Kotiliesi 1925, 15–16.

Pukeutumismormit ja ihanteet tunnustaisivat olleen tarkempia ja yksityiskohtaisempia kuin nykypäivänä. Vaikka pukeutumiseen ja kauneudenhoitoon kiinnitettiin yllättävän paljon huomiota, se ei ollut ainoa asia, jolla 'sisäistä kauneutta' ja 'sielun sivistystä' kyettiin ilmaisemaan. Olemus ja hyvät kohteliaat käytöstavat nousivat pukeutumisen rinnalla esille vaatetusta ja kauneutta koskevissa jutuissa - kaunis nainen ei ole sisältä kaunis, jos häneltä puuttuvat tietyt hyvät tavat. Kirjoittajan mielestä pukeutumisessa ei ollut sopivaa mennä myöskään liiallisuuksiin. Edes kaikkein kaunein nainen ei voi peittää kauneudellaan sielukkuuden ja käytöstapojen puutetta. Hänen mielestään sirosti käveleminen, istuminen ja ruumiin kauniisti kannatteleminen viestivät enemmän sielun hyvydestä kuin pelkkä kaunis ulkonäkö. Myös hymyilevää henkilö pidettiin ylpeästi käyttäytyvää henkilöä viehättävämpänä. Positiivisella, hymyilevällä olemuksella ja siistillä pukeutumisella annettiin miellyttävä, sekä yllättävää kyllä myös sivistynyt vaikutus. Dualistinen ajatusmaailma sielun ja kehon yhteydestä näkyy vahvasti. Kaunis, siisti ja elinvoimainen keho ja olemus nähtiin olevan yhteydessä hyvään sieluun.¹⁴⁵

Erilaiset mainokset antoivat omanlaisensa kuvan pukeutumisesta ja ulkoisesta olemuksesta. Piirretyissä mainoskuviissa näkyi kauniita, hoikkia lapsia, naisia ja miehiä, joilla oli yllään eri tilaisuuksiin sopivia vaatteita. Samoissa vaatteissa ei ollut suotavaa matkata, urheilla tai tehdä töitä, vaan jokaiseen aktiviteettiin oli erillinen asuste. Myös julkisiin tilanteisiin ja juhliin oli oltava asianmukaiset puvut. Urheilu-, ulkoilu- ja matkapukuja sekä viimeisen muodin mukaisia kevät-, kesä-, syys- ja talvimallistoja markkinoitiin paitsi erilaisin mainoksien, niiden ympärille tehtiin myös useita lehtijuttuja. Mary Ollonqvist kirjoitti vierailupukeutumisesta vuoden 1929 Kotiliedessä. Siinä hän eritteli osuvasti, kuinka nykyajan vaatevarastoon kuuluu paitsi jo entuudestaan tutut arki- ja pyhäpuvut, myös työpuku, sekä vierailu- ja juhlapuvut. Sivistyneen naisen tai miehen tuli pukeutua eri tilaisuuksiin asiaan kuuluvalla tavalla.¹⁴⁶ Tietyllä pukeutumisella siis tahdottiin myös viestittää mihin luokkaan ihminen kuuluu, mitä hän on juuri menossa tekemään, onko hän matkustamassa kenties sukulaisilleen tai menossa illallisjuhliin. Tietynlaista pukeutumisesta pystyttiin tulkitsemaan hyvin paljon esimerkiksi ihmisen sosiaalisesta asemasta ja vapaa-ajantoiminnoista.

---

¹⁴⁵ Kotiliesi 1923, 595.

¹⁴⁶ esim. Kotiliesi 1928, 351; Kotiliesi 1924, 17–19, Kotiliesi 1928, 371.

Hauska esimerkki pukeutumisen eri osa-alueista ovat naisten työpuvut. Kodin emäntä ja myös muut kodin naiset tekivät hyvin paljon erilaisia kotiaskareita. Sisätöiden lisäksi erilaiset pihatyöt kuten puutarha- ja kasvimaatyöt olivat tärkeä osa emännän ammattikuvaa. Esimerkiksi artikkelissa ”Naisten puutarhapuvuista” huomautetaan paheksuen, kuinka naisten ulkotyöpuvut ovat hyvin usein epäkäytännöllisiä, mauttomia ja miesmäisiä. Artikkelissa käy myös ilmi, kuinka Järvenpään Emäntäkoulu on vihdoin saanut valmiiksi uuden pukumallin, jota keuhuttiin paitsi käytännölliseksi myös esteettisesti kauniiksi. Puutarhapuvuista käsittelevään artikkeliin oli liitetty useampi kuva uudesta Emäntäkoulun työpuvun mallista. Pukuun kuului liivihame, pusero josta oli saatavilla pitkä- ja lyhythihaisia malleja sekä housut ja lakki. Puvun oli oltava käytännöllinen, mutta kaunis. On mielenkiintoista, kuinka työpuvussa korostettiin sen siroutta, kauneutta ja persoonallisuutta. Myös housut alkoivat tulla hyväksytyksi osaksi naisten muodikasta pukeutumista. Tämä tapahtuikin – kuten Kotilieden jutuistakin voi päätellä – urheilupukeutumisen ja työpukeutumisen kautta ja sitä väylää pitkin hyväksytyyn muotiin ja ulkonäköön.¹⁴⁷

Urheilu- ja ulkoilupukujen käytännöllisyyden rinnalla korostettiin persoonallisuutta. ”Urheilu-asumme” - lehtijuttu korosti kuinka tyylikäs pukeutuminen on osa talviurheilua. Juttuun oli liitetty paljon kuvia nuorista tytöistä tyylikkäässä hiihtopuvuissaan. Teksti kuvasi sitä, kuinka naiset käyttivät liian miehekkäitä vaatteita ja harmitteli sitä kuinka ” -- on vain ani harvoja naisvartaloita, jotka tuollaisessa asussa näyttävä sieviltä, korkeintaan aivan nuoret solakat tytöt.”¹⁴⁸ On mielenkiintoista, kuinka persoonallisuutta korostettiin arki-, urheilu- ja työpukeutumisessa. Maailmalla kosmetiikka- ja vaateollisuus markkinoi jo 1920-luvulla mahdollisuutta tuottaa kosmeettisesti ja vaatteiden avulla muun muassa erilaisia persoonallisuustyyppisiä. Suomeen persoonallisuuden siirtyminen sisältä pinnalle tapahtui myöhemmin. Vasta toisen maailmansodan jälkeen Suomessakin tuli hyväksytyksi normiksi itsensä rakentaminen ulkonäöllisin keinoin. Siitä oli kuitenkin selvästi näkyvissä viitteitä jo 1920-luvulla.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Kotiliesi 1928, 343–344; Turunen 2011, 217.

¹⁴⁸ Kotiliesi 1924, 19.

¹⁴⁹ Brumberg, 1997, 97, 102, 137; Männistö 2003, 196; kts. esim. Kotiliesi 1923, 592; Kotiliesi 1924, 19.

Lehtijutuissa nousivat ulkoisessa olemuksessa ennen kaikkea siisteys ja kaunis ulkonäkö jopa käytännöllisyyttä tärkeimmiksi elementeiksi. On merkille pantavaa, kuinka kauneutta ja persoonallisuutta korostettiin myös työ- sekä urheilupuuvuissa. Pukeutumisen ja käyttäytymisen normit ovat vallalla olevan kulttuurin ja yhteiskunnan määrittelemiä. Vaatteet antava keholle merkityksen joka annetaan yhteisössä oleville jäsenille.¹⁵⁰ Ne kertovat minkälainen pukeutuminen ja olemus olivat aikanaan ihanteellisia, myös sen mitä milläkin pukeutumistavalla haluttiin viestiä. Mitä tällä kaikella sitten tahdottiin viestiä? Kautta historian pukeutumisessa on ollut yleisiä eroavaisuuksia eri luokkien, ammattikuntien sekä naimattomien ja naimisissa olevien keskuudessa. Olemuksella toki tahdottiin välittää 1920-luvullakin mihin siviilisäätyyn ja ihmistyyppiin kuului. Tämän lisäksi Kotiliesi korosti pukeutumisen välityksellä annettavaa kuvaa henkilöstä, joka oli sivistynyt sekä sielultaan ja mieleltään hyvä ihminen. Jos henkilö oli pukeutunut siististi, oli kohtelias ja hymyilevä, heijasti tämä suoraan myös hänen sisäistä olemustaan. Kaunis, siististi pukeutunut henkilö, joka kontrolloi omaa käyttäytymistään, oli myös hyvä ihminen sisältä päin.

5.2 Kansainvälisiä käytöstapoja oppimassa: ”-- koska nyt olemme myöskin julkisen ulkovaltojen taholta kohdistuvan kritiikin alaisena.”¹⁵¹

Olemus muodostuu pukeutumisen lisäksi luonteesta, käyttäytymistavoista ja eleistä.¹⁵² Kirjoitus ”Meidän puhekielemme” painottaa kuinka ulkoiseen olemuksen viestit koettiin tärkeiksi 1920-luvulla ja siksi niihin piti puuttua kasvatuksessa. Esimerkiksi kasvojen, käsien ja hiusten puhtaus kertoi paljon. Tämän lisäksi vaatteiden ja kenkien tyyli ja puhtaus viestittivät suuresti sivistyksestä ja hygieniatasosta, mistä myös monet Kotilieden mainokset muistuttivat. Kirjoittaja korostaa kuinka puhetapa on yksi oleellisimmista tavoista antaa hyvä vaikutus ja kohteliasta puhekulttuuria on opeteltava lapsesta pitäen: Hänen mukaansa jo muutamat puhutut sanat kertovat puhujan kotiseudun, yhteiskuntaluokan, sivistystason sekä vielä mielen ja sielun laadun.

---

¹⁵⁰ Roach-Higgins & Eicher 1995, 7; Turunen 2011, 44–45; Kamila 2012, 28–31.

¹⁵¹ Kotiliesi 1925, 334–335.

¹⁵² Roach-Higgins & Eicher 1995, 7–9.

Kirjoittaja tuo esille, että ensivaikutelman kannalta on siistin pukeutumisen rinnalla myös yhtä tärkeää ajatella puhetapaansa. Sivistynyt henkilö selvästikin lukee tietynlaista kirjallisuutta ja käyttää puheessaan tietyn tyyppistä kieltä. Tekstissä tulee esille, kuinka sanat ja sanonnat eivät pelkästään paljasta puhujan syntyperää tai säätyä, se myös paljastaa mielen ja sielun laadun. Sivistynyt nainen tuntee suomen kielen rikkauudet ja miettii tarkkaan miten muotoilee sanottavansa.¹⁵³

Puhetavan lisäksi käytöstavat aiheuttivat Kotiliedessä paljon keskustelua. Tyttöjen kasvatuskysymyksistä vastaava Eeva Somersalo kirjoitti kantaaottavan tekstin suomalaisten käytöstavoista juhla-aterialla otsikolla ”Juhla-ateria, seurustelusääntöjen perusteet.” Jutussa Somersalo tuo esille tapauksen, jossa ollaan juhla-aterialla, ja kutsuttujen joukossa oli myös ulkomaalainen herrasmies. Tämä herrasmies ihmetteli miksi ihmiset vaikuttivat niin epäkohteliailta. Myös Somersalon mukaansa suomalaiset ovat epävarmoja ja epätietoisia seurustelutavoista ja näin ollen käyttäytyvät tietämättömyyttään epäkohteliaasti. Somersalo toi esille eron vanhan ja uuden Suomen välillä: kun suomalaiset olivat Venäjän vallan alla, he harvemmin joutuivat tekemisiin ulkomaalaisten kanssa. Mutta nyt uudessa itsenäistyneessä Suomessa suomalaiset pääsevät olemaan yhteydessä muihin kansoihin ja kulttuureihin. Näin ollen heidän on syytä myös opetella kansainväliset tavat, sillä ”suuressa maailmassa arvostellaan ihmisiä ja kansoja myöskin – ja vieläpä suureksi osaksi – heidän tapojensa ja käyttäytymisensä mukaan ja siksi on meidän opittava seurustelutapojen ja muotojen perusteet.”¹⁵⁴ Samanhenkinen kirjoitus ”Miesten pukeutumisesta” kehuu kuinka hyvin Kotiliesi on paneutunut miesten pukeutumiskysymykseen. Kirjoittajan korostaa kuinka miesten pukeutuminen itsenäistymisemme jälkeen on entistä tärkeämpää. Hän tiivistää sanomansa kiteyttäen samalla kansainvälisen tapakulttuurin sisäistämisen oleellisuuden: ” -- koska nyt olemme myöskin julkisen ulkovaltojen taholta kohdistuvan kritiikin alaisena.”¹⁵⁵

Kotilieden henkeen kuului itsenäisen Suomen korostaminen. Nuori kansa, joka on päässyt vapaaksi Venäjän kotkan alta omaksi kansallisvaltiokseen. Jotta suomalaiset

---

¹⁵³ Kotiliesi 1926, 287.

¹⁵⁴ Kotiliesi 1924, 142–143.

¹⁵⁵ Kotiliesi 1925, 334–335.

pääsevät kulttuurikansaksi, heidän on omaksuttava kulttuurikansojen käytöstavat ja identiteetti. Kotiliesi piti muutosta tärkeänä ja tähän muutokseen pääseminen oli Kotilieden mukaan yksi kasvatuksen tärkein tehtävä: ” -- -- Opettakaa lapsillenne seurustelutapojen alkeet, niin että ne menevät heille ’vereen’. Kulttuurikansaksi ei päästä yhdellä otteella. Siihen tarvitaan monen polven sitkeätä uupumatonta työtä.”¹⁵⁶ Kotilieden antamasta maailmankuvasta voi aistia, kuinka suomalaiset kokivat olevansa muodostamassa uutta kulttuurikansaa. Tästä työstä tuli kansallinen projekti. Tuntuisi kuin suomalaisten käytös- ja seurustelutavat eivät vastanneet Euroopan asettamia ihanteita. Jotta suomalaiset oppisivat uudet ihanteet, heidät täytyi saada vakuuttuneeksi siitä, että suomalaisissa tavoissa oli jotain parannettavaa. Lehtijutut loivat siis tyytymättömyyttä perisuomalaisiin tapoihin ja muun muassa Somersalon tekstin asenne herättää ajattelemaan omien tapojen negatiivisia puolia. Usein myös tämänkaltaisissa lehtijutuissa oli neuvoja siitä, mikä oli parempaa käyttäytymistä. Tämä oli oiva pohja iskostaa uusia käyttäytymis- ja ihannemalleja lukijoihin.

Kaikki eivät kuitenkaan olleet samaa mieltä suomalaisten tapojen huonommuudesta. Somersalon tekstiin saapui vastine muutaman kuukauden kuluttua. Nimimerkillä ”Nuori emäntä” kirjoittanut henkilö puolusti maalaistapoja kirjoituksellaan ”Keskustelua seuratavoista.” Hän korostaa kuinka suomalaiset tavat ovat aivan yhtä hyviä kuin muutkin ja kehottaa, ettei suomalaiset omaksuisi uusia tapoja liian nopeasti. Kirjoittaja myös määritteli suomalaisuuden epäedustavia piirteitä: Suomalaiset ovat arkoja ja sulkeutuneita. Hän ei kuitenkaan tahtonut, että talonpoikaisia tapoja haukuttiin tai halveksuttiin – tässä näkyy myös talonpoikaiskulttuurin arvostaminen. Hän piti loukkauksena Somersalon mielipidettä siitä, että kansainväliset käyttäytymisnormit olivat parempia kuin kotimaiset. On kuitenkin mielenkiintoista, että myös emännän kirjoituksesta kuultaa läpi myönteisyys kansainvälisiä tapoja ja kulttuuria kohtaan. Merkille pantavaa on, että hänkin korostaa samaa kuin kritiikinkohteensa Somersalo. Nuoren uljaan Suomen kansan on tultava yhdeksi eurooppalaisista kulttuurikansoista. ”Nuori emäntä” vain näkee, että tavat on hyvä sisäistää hitaasti ja yhdistää suomalaisiin talonpoikaisiin tapoihin.¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ Kotiliesi 1924, 143.

¹⁵⁷ Kotiliesi 1924, 315.

Mielenkiintoinen yksityiskohta kulttuurien välisistä eroista on, kuinka joissakin pakinoissa ja jutuissa suomalainen siisteys, käytöstavat ja naisten yhteiskunnallinen asema nostettiin muita sivistysmaita korkeammalle tasolle. Tällainen kertomus on muun muassa tarina ”Ensivierailulla Italialaisessa kodissa”. Tekstin olemus kertoo kuinka italialainen koti olikin ’epähygieeninen sekamelska’. Tekstistä voi aistia, kuinka suomalainen kodinhoito ja siisteys nostettiin paremmaksi kuin italialaisten. Myös naisen asema italialaisessa kodissa ja yhteiskunnassa oli huonompi, kuin suomalaisen naisen. Suomalainen nainen tuotiin esille älykkäänä ja sivistyneenä, jota italialaiset hämmästelivät. Tekstissä tuotiin esille kuinka suomalainen nainen osaa ajatella ja keskustella sivistyneesti asioista. Kirjoittaja lopulta toteaa kuinka paljon pieni vaatimaton Suomi voisikaan muille kansoille – jopa sivistyskansalle opettaa. Tällaiset jutut kannustavat ja parantavat kansallista itsetuntoa. Samalla kun kerrotaan ulkomaalaisista kansoista, kirjoittaja tarkastelee heitä ja kirjoittaa heistä suomalaisesta näkökulmasta. Yhteiset tarinat ja niihin samaistuminen on yhteisöllisyyden luomista. Kun lukijat ihmettelevät italialaisten naisten asemaa, he saavat samalla tuntea ylpeyttä omasta kansastaan ja kuulumisestaan siihen. Tämä vaikuttaa suomalaisuuden ihanteisiin ja sitä kautta kasvatuskäytäntöihin. Lukijan silmissä teksteissä tuodut ihanteelliset piirteet muodostuvat hyväksytyiksi ihanteiksi, joihin lapsi on hyvä kasvattaa.¹⁵⁸

Suomi tahdottiin osaksi Eurooppa, niin maantieteellisesti, poliittisesti ja kulttuurisesti. Vastapainoksi kaikelle sille mitä Venäjä oli edustanut, Eurooppa edusti vapautta, modernin mahdollisuutta. Sorrosta noustiin mahdollisuuksien maailmaan. Vaikka Suomi onkin maantieteellisesti osa Eurooppaa, kiinnitys Eurooppaan ei tuntunut tapahtuvan noin vain. Sitä piti todentaa monin keinoin. Ihanteellinen ihminen oli sivistyksen, oikean tapakulttuurin, urheilun ja hygienian yhteysvaikutuksen tulos; Terve, eurooppalaisen näköinen ja oloinen ihminen.¹⁵⁹ Ulkoisen olemuksen, käytöstapojen, sivistyksen ja pukeutumisen tuli olla eurooppalaisella tasolla. Tähän päästiin opettamalla hyvät tavat lapsille ”vereen”, jotta Suomi tunnustettaisiin osaksi kulttuurikansoja. On mielenkiintoista huomata, kuinka kansainvälisten tapojen sisäistäminen on havaittavissa Kotiliedessä. Esimerkiksi kahvilakulttuuria kritisoitiin vuonna 1923 siitä, kuinka joka kylässä on samanlainen tylsä tapa viettää juhlia. Jo

---

¹⁵⁸ Kotiliesi 1926, 74–78; kts. esim. Anderson 2007, 38–40; Smith 1991, 14–15; Balibar 2002, 221.

¹⁵⁹ kts. esim. Halmesvirta 1998, 13–15.

vuoden 1926 lehdessä kirjoitus ”Nykyaikaisia helsinkiläisiä teekutsuja” kertoo, kuinka kahvikulttuuri on kehittynyt ja yleistynyt.¹⁶⁰ Tavoista, kohteliaisuussäännöistä ja suomalaisen luonteen yhteensovittamisessa perinteisiin riitti paljon mielipiteitä. Kotiliettä leimasi läpi 1920-luvun muutos uuden ja vanhan välillä: Osa puolusteli suomalaista talonpoikaisluonnetta, osa kritisoi. Monet kuvailivat kuinka suomalaiset kaipasivat aikaa tottua uusiin kulttuurivirtauksiin ja tapoihin. Nämä kaikki vaikuttivat myös kasvatuskäytäntöihin ja ihanteisiin. Lehden juttujen henki kiteytyy aika oivallisesti seuraavaan lauseeseen: ”Me vain emme ole vielä heränneet ja meidän aikamme ei ole vielä tullut.”¹⁶¹

5.3 Puhtaus osa kaunista ulkonäköä: ”-- sivistynyt nainen pesee koko ruumiinsa joka päivä.”¹⁶²

Viranomaiset ja muut sääty-yhteiskunnan ylempien luokkien edustajat olivat kauhistelleet suomalaisen kansan likaisuutta jo kauan, aina 1800-luvun alusta lähtien. Puhtaus oli kuitenkin yksi oleellisimmista keinoista pitää yllä säätyeroa ja näin ollen myös epätasa-arvoa. Puhtaus ja huoliteltu ulkonäkö oli ennen kaikkea sivistyneen, ylempiluokkaisen henkilön ominaispiirre, mikä erotti heidät ulkonäöllisesti rahvaasta. Pikkuhiljaa puhtaudesta alkoi tulla valistuksen myötä ihanne ja hygieniasta välttämättömyys, joka levisi tavallisen kansan keskuuteen. Puhtaus ja kylpeminen ovat tärkeä osa suomalaista kansankulttuuria, sillä ne liittyvät vahvasti suomalaiseen saunakulttuuriin. Juuri 1920-luvulla saunominen nousi muotiin kansallismielisen herrasväen huvilakulttuurissa.¹⁶³ Rituaalisen perisuomalainen peseytymistavan tullessa vapaa-ajan harrastukseksi, myös sen myötä puhtauteen alettiin kiinnittää enemmän huomiota.

Puhtaudesta tuli 1920-luvulla nousseen kotitalousideologian ja samalla koko kansakunnan ydinkysymys. Puhtauden korostaminen ja perustelu hygieni- ja

¹⁶⁰ Kotiliesi 1923, 455–457; Kotiliesi 1926, 225–227.

¹⁶¹ Kotiliesi 1926, 234.

¹⁶² Kotiliesi 1925, 89.

¹⁶³ Helsti 2000. 303; Klinge 1999, 297.

terveysyistä näkyivät kokonaisvaltaisesti Kotiliedessä. Olihan se osa lehden ideologiaa. Kotilieden tehtävänä oli välittää kodinhoidon perustietoa, johon sisältyivät puhtaus ja yleinen hygienia. Puhtaudesta tuli paitsi ihanne myös normaalin määritelmä. Äitien tehtävänä oli huolehtia kodin ja lasten puhtaudesta, mikä näkyi kiihtyvänä peseytymisenä, siivoamisena, pyykkäämisena ja tiskaamisena. Monissa Kotilieden kuvituksissa nainen saattoi pestä pyykkiä ulkona kauniin suomalaisen maiseman katveessa sen sijaan, että olisi kuvattu kotiaskareita tekevää naista ankeissa oloissa – mitä ne ennemminkin todellisuudessa olivat. Mielikuvaa kotitöistä siloiteltiin ja ne tuotiin esille ihanteellisen maiseman kautta.¹⁶⁴

Puhtauden hygienia- ja terveysvaikutteiden lisäksi puhtaus liitettiin Kotiliedessä vahvasti sivistyneeseen ihmiseen. S.W.:n nimimerkillä kirjoittama mielipidekirjoitus ”Ruumiillisen kulttuurin puolesta muutama sana”¹⁶⁵ tuo esille millainen henkilö on *kaunis ja sivistynyt*. Avaintekijä tähän kaikkeen on puhtaus. Artikkelin ensimmäisen sivun yläalaidassa on kuva, joka on järjestyksessään ensimmäinen asia, johon lukija todennäköisesti kiinnittää huomionsa. Kuvassa on uusi moderni kylpyhuone ammeineen ja pesuallaineen. Kylpyhuoneessa tyylikäs nainen peilailee itseään käsipeilin avulla. Kuvatekstissä lukee ”Täydellinen kylpyhuone Amerikasta, ruumiinkulttuurin luvatausta maasta.”¹⁶⁶ Sekä teksti että kuva ja kuvateksti luovat lukijalle paljon ihanteita.

S.W.:n teksti kiteyttää, kuinka puhtaus on itsessään lähes suurin olemassa oleva sivistys. Sivistynyt ja itsestään tietoinen henkilö pitää huolta omasta puhtaudestaan. Ulkoisen olemuksen huollittelu on tärkeää. Ihon täytyy olla puhdas ja pehmeä, tukan kiiltävän puhdas ja harjattu, sekä käsien ja kynsien siistissä kunnossa. Nimenomaan jokapäiväinen ruumiin hoito oli tärkeää ja kirjoittaja korostaa kuinka tärkeä kylpeminen johtaa juurensa Kreikkaan. Peseytyminen ja itsensä puhtaana pitäminen viestitti kulttuurinmaisesta, joka oli terve, ja sopusuhtainen. Laiminlyönti kostautuu Kotilieden mukaan muun muassa siten, että peseytymättömän henkilön olo tuntuu epävarmalta, jopa huonovointiselta ja muut saavat hänestä epäkohteliaan ja sivistymättömän vaikutelman. Kotiliesi korosti kuinka puhtauden ja ruumiin puhtauden ylläpitäminen

---

¹⁶⁴ Helsti 2000, 299; Männistö 2003, 82–87: kts. esim. Kotiliesi 1928, 335.

¹⁶⁵ Kotiliesi 1926, 232–233.

¹⁶⁶ Kotiliesi 1926, 232.

onkin opetettava lapsille kouluissa ja kotona.¹⁶⁷

Kirjoittaja kuvailee tarkasti miltä näyttää tietyt ruumiinosat puhtaina. Hänen mielestään varsinkin kylpeminen kuuluu sivistyneiden kansojen puhtauskäyttäytymiseen. Kylpeminen oli luonnollinen osa suomalaista saunakulttuuria ja siten hyvä lähtökohta, kun tavoitteena oli sisäistää puhtauden käytäntöjä arjen rutiineihin. Myös Anni Rinne kirjoitti tekstissään ”Muoti ja puhtaus”¹⁶⁸, miten tärkeää on, että ”sivistynyt nainen *pesee koko ruumiinsa joka päivä.*”¹⁶⁹ Kursivointi sanoille *pesee koko ruumiinsa joka päivä* on tehokeino, jolla korostetaan kyseisten sanojen tärkeyttä. Puhtaus ja siisteys koettiin äärimmäisen tärkeäksi ja oleelliseksi osa-sivistyneen kansalaisen ominaisuudeksi. Puhtauden tärkeys korostui myös selvästi mainoksissa, joista suurin osa liittyi kauneuteen, kuten esimerkiksi saippua ja ihonhoito tuotteiden mainonta tai vaatteiden huolellinen peseminen.¹⁷⁰

Kirjoittajat olivat kuitenkin myös selvästi huolissaan suomalaisten henkilökohtaisesta hygieniasta. Kun tarkastelee kuinka suomalaiset todellisuudessa elivät, huoli tuntuu olevan aiheellista. Kotiliedessä esiintyvissä piirroksissa, kuvissa ja artikkeleissa naiset ja lapset näyttävätyivät puhtaina, siroina ja siisteinä. Näin mielikuviin luotiin puhtauden ihanne. Todellisuudessa hyvin monet suomalaiset elivät yhä 1930-luvulle tultaessa epähygieeniseksi määritellyissä oloissa, eikä heidän siisteys tai puhtausolonsa vastanneet ihanteita. Oli tyypillistä että suursiivous tehtiin kahdesti vuodessa – jouluna ja juhannuksena. Pyhäksi tai juhlapäiväksi paitsi siivottiin, myös peseydyttiin kunnolla. Arkipäivinä puhtaus – tai siksi miten sen nykyään käsitämme – oli kyseenalaisempaa. Vaatteita, mattoja tai petivaatteita oli Kotilieden saippuamainoksien ja pyykkikuvitusten kepeästä ilmapiiristä huolimatta todellisuudessa vaikea pestä. Usein likaiset vaatteet pestiin avannossa tai järvessä ja mukaan kerättiin pyykkikasa pidemmältä aikaväliltä. Henkilökohtaisesta hygieniasta eivät monet olleet edes kuulleet. Aamupesuksi riitti naamanpesu, hammashygienia oli olematonta, kynnet olivat pitkät ja likaiset. Maalaiskodissa ei 1900-luvun alussa pesty käsiä säännöllisesti, vaikka sekä naiset, että

---

¹⁶⁷ Kotiliesi 1926, 232.

¹⁶⁸ Kotiliesi 1925, 89–90.

¹⁶⁹ Kotiliesi 1925, 89.

¹⁷⁰ esim. Kotiliesi 1925, 90, 98 mainossivu.

miehet tekivät usein ulkotöitä ja likasivat käteensä silmännähtävästi.¹⁷¹

S.W:n mielipidekirjoituksessa tuli esille koulujen tärkeä rooli puhtauskäytäntöjen sisäistämiseksi. Kouluista tulikin yksi oleellisimmista paikoista, joissa lapsille opetettiin siisteyskasvatusta. Lapsille oli alaluokilta lähtien opetettava puhtauden aakkosia ja puhtaus nähtiin osana tervettä elämää ja ajan lapsuusideaalia. Koulut neuvoivat esimerkiksi pesemään kädet säännöllisesti ja lapset veivät oppimansa siisteyskasvatuksen koteihinsa. Kansalaiskasvatuksen projektissa käsien pesusta tehtiin arkea jäsentävä rutiini, joka ideologisoitiin kansalaishyveeksi. Lapsen puhtaus asetettiin moraaliseksi muokkauskohteeksi. Puhtauden korostaminen nosti hygieniakasvatuksen keskiöön sen toteuttajat eli tytöt ja naiset, joiden toimintaa ylläpiti kansallista tilaa koulussa ja kotona.¹⁷²

Puhtaustaso asetettiin Kotiliedessä sivistyksen kanssa verrattaviksi tai samanarvoisiksi elementeiksi, jotka kulkivat käsi kädessä. Jos on puhdas, on myös sivistynyt. On merkille pantavaa, että puhtauteen keskittyneet lehtijutut korostivat nimenomaan puhtauden tärkeyttä osana sivistynyttä kansakuntaa ja sivistynyttä kansalaista. Ne, jotka eivät peseydy päivittäin eivät ”-- tiedä miten suuressa maailmassa eletään.”¹⁷³ Tekstissään ”Muoti ja puhtaus” Rinne myös kehottaa lukijoitaan seuraamaan terveellistä muotia. Hän myös muistutti, että puhtaus on miellyttävin muoti ja suomalaisten tulee seurata muun maailman asettamia sääntöjä.¹⁷⁴

Puhtauden ihannoimisen taustalla on ilman muuta myös lääketieteen kehitys ja kansanterveyden korostaminen. Puhtautta korostettiin yleisesti 1900-luvun alussa terveyden ja hygienian tärkeänä edesauttajana.¹⁷⁵ Hygieniasta tuli yksi oleellisimmista keinoista ennaltaehkäistä tautien leviämistä. Terveydestä tuli tärkeä osa määriteltäessä modernia suomalaista kansalaista, ja puhtaus oli terveen ihmisen tärkein piirre. Kotiliedessä ilmestyi muun muassa ”Ihmisten tavallisista bakteereista” -osio

---

¹⁷¹ kts. esim. Helsti 2000, 311, 314–315; Tuomaala 2004, 269–270, 276–277.

¹⁷² Tuomaala 2004, 269–270, 276–277, 280; Tähtinen 2011, 203.

¹⁷³ Kotiliesi 1925, 90.

¹⁷⁴ Kotiliesi 1925, 90.

¹⁷⁵ Halmesvirta 1996, 134.

satunnaisesti vuonna 1924. Osiossa käsiteltiin esimerkiksi suoliston, käsien ja suuontelon bakteereja. Teksteissä selvitettiin, mitä oireita bakteerit aiheuttivat, kuinka vaarallisia bakteereja pystyi välttämään ja kuinka niitä tuhottiin.¹⁷⁶ Tämän kaltaisissa lehtijutuissa likaisuutta käsiteltiin yleisellä tasolla. Muissa puhtauteen liittyvissä lehtijutuissa tavoitteena oli antaa neuvoja tai muuttaa käyttäytymismalleja. On erittäin mielenkiintoista kuinka sen kaltaisissa lehtijutuissa kauneus, sivistys, puhtaus ja terveys liitettiin tiiviisti yhteen. Lääketieteen tohtori Elsa Ryti kirjoitti moniosaisen asiantuntijasarjan ”Ihon kauneusvirheistä.”¹⁷⁷ Lääketieteen tohtorikin keskittyi siihen, kuinka parantaa kauneusvirheitä lääketiedettä apuna käyttäen, sen sijaan, että olisi kirjoittanut sairauksista ja niiden parantamisesta. Kauneusvirheet käsiteltiin eräänlaiseksi oireeksi, joka saattoi kertoa sairaudesta. Ryti kirjoitti aloittaneensa sarjan sen vuoksi, että lehden ”Kysymys- ja vastauspalstalle” oli tullut erittäin paljon kauneudenhoitoon liittyviä kysymyksiä ja hyvin usein nämä kysymykset keskittyivät samanlaisiin kauneudenhoito-ongelmiin.¹⁷⁸

Rydin väite kysymysten paljoudesta tuntuu pitävän paikkansa. ”Kysymys ja vastaus” -palstalla esiintyi enimmäkseen kysymyksiä seuraavista kategorioista: etiketinmukainen pukeutuminen, koulutusmahdollisuudet, ammatinvalinta, ja kauneudenhoitoon liittyvät ongelmat. Nämä kauneuteen liittyvät kysymykset poikivat useampiakin artikkeleita kuin Rydin palstan. Kauneusongelmiin liittyviä ongelmia pyrittiin ratkaisemaan pääosin puhtauden ja hygienian kautta. Esimerkiksi ihoa tuli pestä saippualla, jota kutsuttiin kauneussaippuaksi.¹⁷⁹

Kosmeettisina pidettyjä ongelmia, kuten finnejä, pyrittiin ehkäisemään niin ikään puhtaudella. Finnien kerrottiin esiintyvän pääosin kalpeilla ja heikoilla ihmisillä. Finnien syinä olivat muun muassa rasvainen iho, mutta myös suolistolliset ongelmat sekä munuaisten ja sukupuolielinten tulehdustilat saattoivat vaikuttaa asiaan. Myös rasvaisella ruoalla epäiltiin olevan vaikutusta ja finnien ehkäisemiseksi ruokavalio piti karsia terveellisemmäksi. Tämän lisäksi finnikohtia tuli pestä esimerkiksi

---

¹⁷⁶ esim. Kotiliesi 1924, 615, 677.

¹⁷⁷ mm. Kotiliesi 1925, 107–108, 152–153.

¹⁷⁸ Kotiliesi 1925, 107.

¹⁷⁹ Kotiliesi 1924, 600

rikkisaippualla ja muilla aineksilla.¹⁸⁰ Tästä pääteltynä henkilöä, jolla oli finnejä, pidettiin henkilönä, joka ei pitänyt tarpeeksi huolta henkilökohtaisesta puhtaudestaan, tämä leimasi hänet siten sivistymättömäksi. Tämän lisäksi finnit liitettiin erilaisiin sisäelinten ongelmiin, eikä näin ollut ainoastaan ulkonäköä haittaava, vaan suorastaan terveyttä haittaava ongelma. Hammashygieniaa käsiteltiin usein kuvaillen kuinka kauniilta ja terveiltä hampaat voisivat näyttää, kuten esimerkiksi jutussa ”Sananen hampaiden hoidoista.” Kun hampaat näyttävät kauniin valkoisilta, ne ovat myös terveet. Likaiset, kellertävät, rumat hampaat kertovat jostain muusta kuin terveydestä tai sivistyneestä henkilöstä.¹⁸¹

On mielenkiintoista kuinka epäpuhtaus muuttui oireeksi yleisestä huonosta terveydestä, jonka ajateltiin heijastuvan paitsi yksityiseen, myös yhteisölliseen elämäntasoon. Likaisuuden nähtiin myös ilmentävän moraalista rappiota tai sen uhkaa. Puhtaus yhdistettiin aikanaan erittäin tiiviisti järjestykseen, tasapainoon, siveellisyyteen ja hyvään moraliin ja se näkyi myös Kotilieden antamassa ihmiskuvassa. Oli yleistä, että aikansa terveysoppaissa ruokailu, pukeutuminen ja asuminen esitettiin järjestyksinä, jotka normittaessaan sisäisen ja ulkoisen välistä suhdetta kasvattivat kurinalaiseen ja tehokkaaseen kansalaisuuteen. Kasvavan kansalaisen tuli suorittaa terveyttä tuottavan puhtauden tarkat ja toistuvat, yhtä aikaa yksilölliset ja yhteisölliset rituaalit arkisessa elämänpiirissään. Tavoitteena oli puhtauden kautta saavutettu kasvatuksellinen tila, joka oli samanaikaisesti fyysisesti terveellinen ja moraalisesti kohottava.¹⁸²

Myös Hilikka Helsti on käsitellyt puhtautta väitöskirjassaan ”Kotisyntyysten aikaan: Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista”. Helsti toteaa, että puhtauskäyttäytyminen on ennemminkin perustaltaan symbolista ja rituaalista, kuin esimerkiksi tarttuvien tautien ehkäisemistä.¹⁸³ Puhtauteen liitetyillä rituaaleilla luodaan ja vahvistetaan kulttuurissa tärkeitä kategorioita. Paitsi hyväksi äidiksi, myös hyväksi ihmiseksi ei voinut tulla miten tahansa. Puhtaus oli noussut yhdeksi tärkeimmäksi osaluueeksi määriteltessä hyvää äitiä ja ihmistä 1920-luvulla. Juuri puhtauden symboliikkaa tarkastelee Mary Douglas teoksessaan ”Purity and Danger”. Teoksessaan

---

¹⁸⁰ esim. Kotiliesi 1924, 285–286.

¹⁸¹ Kotiliesi 1924, 511.

¹⁸² Tuomaala 2004, 269–270, 276–277; Tuomaala, 2003, 92; Männistö 2003, 82–87.

¹⁸³ Helsti 2000, 298; Douglas 1966, 36–38.

hän on kommentoi, että jokainen kulttuuri kehittää omat mallinsa siitä, mitkä asiat ovat normaaleja, ja mitkä poikkeavia – eli puhtaita ja likaisia. Douglasin mukaan hygieniakäsitys on normittavaa. Se on kulttuurin luomaa ja on ennen kaikkea symbolista kuin terveellistä hygieniakäsitystä tai tiedettä.¹⁸⁴

Artikkelit puhtaudesta eivät kuitenkaan kerro ainoastaan puhtauden merkityksestä tautien ja bakteerien kuolemisesta ja terveenä pysymisestä. Helstin ja Douglasin väitteiden näkökulmasta katsottuna puhtaus ei ollut välttämättä itsetarkoitus. Sen kyllä ymmärrettiin edesauttavan terveyttä ja siten parempaa elämää – mikä olikin kansanterveyden tavoitteena. Kotiliedessä oli kyllä artikkeleita, jotka käsitelivät tieteellisesti bakteereja ja terveyttä, mutta eivät liittäneet tietoa osaksi lukijoiden arkikäyttäytymistä.¹⁸⁵ Puhtaudella on selvästikin syvällisempi merkitys, mikä liitetään Kotiliedessä esimerkkijuttujeni valossa ainakin kansansivistykseen. Puhtaudella on jopa globalisoitunut ulottuvuus.¹⁸⁶ Kotiliesi antaa olettaa että, kun seuraa maailmalla asetettuja puhtauden normia, tulee samalla osaksi muita, sivistyneitä kulttuureja. Suurin osa lehtiartikkeleista oli konkreettisia neuvoja ja kehotuksia kuinka peseytyä, pestä vaatteita ja siivota oikein. Näin hygienia liitettiin osaksi lukijan arkikäyttäytymistä ja ihanteita. Samalla huomaamattaan lukija luopui keskeisistä terveyden ja puhtauteen, jopa kauneuteen, liittyvistä käsityksistä ja korvasi ne uusilla tavoilla. Hyvin monet luottivat – kuten ruokavalionkin ja sairauksien hoidossa – vanhaan perimätietoon ja suvulta opittuihin käytäntöihin. Puhtaus valjastettiin normaalin ihmisen peruspiirteeksi sekä osaksi käyttäytymisrutiineja ja –malleja.

6. LOPUKSI

Tutkielmassani analysoin kuvia ja tekstejä käyttäen hyödyksi diskurssianalyysiä ja kuvan tulkintaa. Lapsen kasvatuksen tavoitteeksi muotoutuivat Kotiliedessä oikeanlainen sivistys, fyysinen hyvinvointi, jota edesauttoi ravinto, urheilu ja puhtaus,

---

¹⁸⁴ Douglas 1966, 36–40.

¹⁸⁵ esim. Kotiliesi 1924, 615, 677.

¹⁸⁶ Tuomaala 2004, 246–247.

sekä hyvin käyttäytyvä nuorekkaan olemuksen omaava ihannekansalainen. J.V. Snellmanin kristillissiveellinen perheihanne sekä koti-, uskonto- ja isänmaa -ihanteiden kolmiyhteys loivat kontekstin ihanteellisen ihmisen kasvuympäristölle. Näitä ihanteita ylläpiti maaseutu. Mielenkiintoista onkin, kuinka modernin ihmisen pohja luotiin ei-moderneihin arvoihin. Maaseutu nousi paitsi idylliseksi kansallishenkistä mieltä kohottavaksi paikaksi, se tuntui myös kasvattavan terveitä, elinvoimaisia suomalaisia lapsia.

Maaseutu tarjosi Kotilieden mukaan täydellisen kasvuympäristön lapsille. Maaseutu opetti paitsi työteliäisyyteen, myös perhesuhteet olivat maalla niiden luonnollisessa tilassaan. Ihanteellinen suomalainen ihminen vietti hyvinkin rutiininomaista elämää. Tärkeitä perhesuhteita huollettiin viettämällä aikaa yhdessä, kuten lukemalla.¹⁸⁷ Lapsi sai siis kasvaa luonnollisessa, turvatussa perheympäristössä, joka ylläpiti paitsi perheen ihannetta myös ahkeran, itsenäisesti pärjäävän, työteliään nuorukaisen ihannetta. Varsinkin ruumiillista työtä tekeviä ihmisiä kunnioitettiin, mikä heijastui myös kehonkuvaan. Luonnollinen, ihanteellinen vartalo oli vahva, sopusuhtainen ja työnmuovaava. Myös sivistystä arvostettiin, mutta toisaalta liiallinen koulutus herätti ristiriitaisia tunteita. Yliopistopaikkakunnat, eli Turku ja Helsinki, sekä muut suuret kaupungit muotoutuivat rappiollisen elämän tyyssijoiksi, jonka vastapainona toimi idyllinen, kansallista ihmiskuvaa ylläpitävä maaseutu ja sen koulutus- ja ammattimahdollisuudet. Pelättiin, että lukeminen ja sivistys saattoivat eristää lapset ja nuoret oikeasta elämästä ja varsinkin fiktiivinen kirjallisuus saattoi pistää heidän päähänsä turhia haaveita. Toisaalta oikeaoppinen fiktiivinen lukemisto tarjosi lapsille esikuvia ahkerasta tunnollisista kansalaisista, jotka oppivat pärjäämään omin päin älyynsä nojaten.

Fyysisestä hyvinvoinnista tulikin yksi tärkeimmistä ihanteiden muovaajista ja se määritteli myös kasvatustapoja. Lääketieteen kehityksen myötä terveys muodostui modernin ihanteellisen ihmisen yhdeksi oleellisimmista mittareista. Sitä kyettiin tuottamaan ja mittaamaan ravinnon, liikunnan, ulkonäön ja puhtauden keinoin. Lääketiede ja koulut yhdessä loivat käsityksen normaalista suomalaisesta lapsesta ja vaikuttivat lapsuuden käsityksiin. 1900-luvun alussa syntyikin käsitys

---

¹⁸⁷ Ollila 1993, 48; Helsti 2000, 296.

lapsikansalaisesta. Koulun ja kotien yhteistyötä tahdottiin tiiviimmäksi, mikä näkyi myös Kotilieden sivuilla esimerkiksi kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Hyvällä yhteistyöllä aikansa ihanteet ja normit saataisiin opetettua lapsille. Vanhempien liiallista paapomista lapsien opiskelussa kritisoitiin, mikä viestitti siitä, että lapsen tuli oppia itsenäisesti ajattelemaan ja tekemään työtä. Koulu toimi ennen kaikkea sivistyksellisenä paikkana, kun päävastuu kasvatuksesta säilyi vielä ensisijaisesti kotona äideillä. Monesti koulut edesauttoivat koko perheen sivistystasoa esimerkiksi välittämällä hygieniakäyttäytymisen tapoja lasten kautta koteihin. Myös Kotiliesi ohjeisti tietynlaisiin puhtausnormeihin, tavoitteena sisäistää uudet tavat osaksi äidin ja sitä kautta lapsen arkikäyttäytymistä.

Fyysisesti terve ihminen tarvitsi oikeanlaista ravintoa ja urheilua. Urheilun uskottiin parantavan ruumiillista työkuntoa ja -kuria, ja auttavan myös henkisiin ongelmiin. Karaisevat suomalaiset urheilulajit, kuten uinti ja hiihto, nousivat suosioon. Idyllinen maaseutu nousi Kotilieden kuvissa ja diskursseissa myös ruumiillisen kunnan ja terveyden ylläpitäjäksi. Kiinnostavaa on, että myös maaseudun antimia pidettiin ihanteellisena ravintona, vaikka monissa tapauksissa juuri kyseinen ruoka oli suurin syy suomalaisten ruoansulatustauteihin. Kotilieden käytännönohjeissa, kuten kahden viikon päivällissuunnitelmissa, salaattiohjeissa ja lääketieteellisissä artikkeleissa, edullinen, suomalainen kotiruoka muuttui terveyden lähteeksi.

Terveys vaikutti myös kauneusihanteisiin. Fyysisesti terve ihminen käsitettiin näyttävän tietynlaiselta. Lapsia opetettiin identifioimaan itseään erilaisten mittojen ja terveystieteiden kautta, joista muodostui ihanteita ja normeja. Paino, pituus ja puhtaus ja vitaalinen keho muovasivat lapsuuden normia, jota edusti tilastollisesti laskettu keskiarvo. Tietynlainen ulkomuoto kertoi hyvästä ruumiinkunnosta ja sen oletettiin ulottuvan myös sielun hyvinvointiin ja sitä kautta hyvyyteen. Urheilijat toimivat paitsi elintavoiltaan myös ulkonäöllisesti esikuvina. He ilmaisivat ruumiinkunnollaan, että heidän voimakas olemuksensa oli kansan turmellusta ja velttoutta ennaltaehkäisevä fyysinen tila. Myös Kotilieden kuvat ja tekstit ylläpitivät urheiluneuvoineen voimakkaan kehon olemuksen ihannetta.

Myös puhtaus, peseytyminen ja hygienia määrittivät terveen, kauniin ja sivistyneen

ihmisen toimintamalleja ja ulkoista olemusta. Puhtautta korostettiin jopa joissakin Kotilieden teksteissä lähes suurimmaksi sivistykseksi, mitä voi olla. Tähänkin on vaikuttanut lääketieteen kehitys puhtauden tärkeydestä. Kuitenkin monissa Kotilieden kirjoituksissa puhtaus tuotiin esille nimenomaan kauneutena ja sivistyksenä. Puhtaus liitettiin aikanaan erittäin tiiviisti järjestykseen, tasapainoon, siveellisyteen ja hyvään moraaliin ja se näkyi myös Kotilieden antamassa ihmiskuvassa. Ihanteellinen ihminen oli siveellinen, hyväkäyttöksinen, hyvän moraalin omaava henkilö. Mary Douglasin mukaan hygieniakäsitys on kulttuurin luomaa ja on ennen kaikkea symbolista kuin terveellistä hygieniakäsitystä tai tiedettä. Puhtaus alkoi ennen kaikkea määritellä normaalin ihmisen ihannetta ja viestitti sivistyneestä, siveellisestä ihmisestä.

Terveeseen ihmiseen liitettiin myös muita ulkoisia seikkoja, kuten siisti pukeutuminen. Pukeutumisen ja käyttäytymisen hyväksytyt tavat ovat vallalla olevan kulttuurin ja yhteiskunnan luomia normeja. Vaatteet antava keholle merkityksen, joka annetaan yhteisössä oleville jäsenille. Kun kauneus, terveellisyys ja sivistys liitettiin toisista erottamattomiksi piirteiksi, oikeanlaisesta pukeutumisesta tuli näiden ihanteiden välittäjä. Moderni ihminen käyttäytyi, puhui ja pukeutui tavalla, joka viestitti sivistyneestä henkilöstä. Lapsen oli syytä omaksua oikeanlainen käyttäytyminen vanhemmiltaan. Paitsi oikeanoppisen muodin mukaiset, myös puhtaat vaatteet kuuluivat oleelliseksi osaksi pukeutumista. Hyväkäyttöksinen luonne, kaunis, hyväkuntoinen ja puhdas ulkonäkö, olivat ulkoisia tuntomerkkejä aikansa ihanteellisesta ihmisestä: Hän oli sivistynyt, elämänhaluinen, toimintahaluinen ja terve kansalainen.

1920-luku pohjautui myös vahvaan heimoaatteen ja identiteetin etsimiseen. Tämä väritti myös Kotilieden sisältöä ja ulkoasua. Mielenkiintoista onkin, millä tavoin suomalainen identiteetti ja sen etsiminen näkyi lehdessä. Vaikka modernin kansalaisen ihanne kytkeytyikin selkeästi syvälle suomalaiseen maaseutuun, vastapainoksi nousi kuitenkin kansainvälisyys ja länsimaalaisten tapojen ihannointi. Lähdeaineistossani tärkeäksi teemaksi nousi halu kiinnittyä osaksi sivistynyttä Eurooppaa. Tämä näkyi niin urheilua, puhtautta, käytöstapoja, sivistystä, kuin ravintoa koskevissa artikkeleissa. Esimerkiksi uiminen oli suomalaisille hyvä kansallinen urheilumuoto, olihan sitä myös Antiikin Kreikkalaiset harrastanut. Myös puhtauskäytäntöjä korostettaessa, niiden todettiin

olevan osa eurooppalaista tapakulttuuria. Monien modernin ihmisen piirteiden takaa löytyikin yllättäen esikuva muualta maailmasta. Eurooppa, jonka terveet, kauniit ja puhtaat ihmiset edustivat vapautta ja modernin elämän mahdollisuutta, kun taas entinen emämaa Venäjä edusti likaisuutta, epäsivistyneisyyttä ja sortoa. Suomi tahtoi irrottautua naapurimaastaan, ja kurkottaa paitsi poliittisesti, myös kulttuurisesti muuhun Eurooppaan. Jotta tämä olisi mahdollista, lapsille tulisi opettaa hyväksytyt, modernit tavat.

Artikkelit, pakinat tai muut viittaukset ulkomaalaisista kansoista kirjoitetaan suomalaisten näkökulmasta, asetelmassa me vastaan he. Tällaiset yhteiset tarinat ja niihin samaistuminen on yhteisöllisyyden ja samanlaisen kansallisen identiteetin luomista muiden lukijoiden välillä.¹⁸⁸ Kotilieden ohjeiden ja tarinoiden myötä tavallinen maatalon emäntäkin tutustui esimerkiksi länsimaalaiseen tapakulttuuriin, jonka perusteella hän voisi opettaa tavat lapsilleen. Tämä toisaalta myös aiheutti ristiriitaisia tunteita lukijoissa, joiden mielestä suomalaiset tavat olivat aivan yhtä hyviä kuin muutkin. Kansainvälisten tapojen ihannoitiin oli ristiriidassa sen kanssa, että Kotiliedessä hyvin usein korostettiin juuri suomalaista luonteenlaatua, maaseudun ravintoa ja kansallisia urheilumuotoja, joiden ihannoitiin tahdottiin suomalaisten lasten kasvavan. Läpi 1920-luvun on havaittavissa näiden kahden, ulkomaisen ja kotimaisen, yhteisvaikutus modernin suomalaisen kansalaisen ihanteeseen.

Kasvatukseen kiinnitettiin paljon huomiota, koska kasvatus tuntui olevan oleellinen keino pitää yllä ja muokata kulttuuria ja kansakunnan identiteettiä, sekä erilaisia ihanteita. Ihanteellinen ihminen oli sivistyksen, oikean tapakulttuurin, urheilun ja hygienian yhteisvaikutuksen tulos; Terve, eurooppalaisen näköinen ja oloinen ihminen, jonka koti ja elinkeino olivat Suomen idyllisellä maaseudulla. Ulkoisen olemuksen, käytötapojen, sivistyksen ja pukeutumisen tuli olla eurooppalaisella tasolla, ja nämä seikat äitien tuli opettaa lapsilleen. 1920-luvun kasvatuksen lähtökohtina oli kasvattaa siveellinen, hyväkäytöksinen, sivistynyt kansalainen, joka ylläpiti terveyttään urheilemalla, syömällä suomalaista ruokaa ja pitämällä itsensä puhtaana. Ihanteen omaksuminen välitettiin muille puhtaudella, voimakkaalla ruumiinkunnolla,

---

¹⁸⁸ kts. esim. Anderson 2007, 38–40; Smith 1991, 14–15; Balibar 2002, 221.

muodikkaalla pukeutumisella ja kohteliaalla, hyvätuulisella olemuksella. Kasvatuksen tavoitteena oli saavuttaa yksilö, joka edustaisi ihanteellista suomalaista kansalaista, ja joka nostaisi koko Suomen kansan osaksi eurooppalaisia kulttuurikansoja.

Tutkimukseni lähtökohtana ja hypoteesina oli, että Kotiliesi oli pyrkinyt muokkaamaan vallalla olevia normeja ja ihanteita, ja samalla välittäen uusia, yhteiskunnan asettamia ihanteita. Tutkimuksellani en pyrkinyt osoittamaan kävikö näin, vaan tarkastelin millaista ihannekuvaa Kotiliesi-lehti viestitti. 1900-luvun alussa kansalaisilla tuntui olevan ristiriitainen käsitys siitä, pystyikö kasvatuksella niinkään vaikuttamaan lapsen luonteeseen, vaan määräsikö perimä sittenkin kaiken.¹⁸⁹ Vaikka lehden lukijakunta sai tietoja, he eivät välttämättä kuitenkaan omaksuneet niitä. Taustakirjallisuus tukee kuitenkin ajatusta siitä, että Kotilieden ihanteet vastaavat aikakautensa yhteiskunnan asettamia ihanteita ja nimenomaan lehti toimi näiden ihanteiden välittäjänä. Kasvatustapojen taustalla ja motiiveina on nähtävillä ihanteita, jotka ovat hyvinkin voineet vaikuttaa vallalla olevaan ihannekansalaisen kuvaan. Uuden tiedon, kuten kasvatus-, pukeutumis-, käyttäytymis- ja puhtausohjeiden kautta tullaan konkreettisesti oppineeksi uusia normeja, samalla hylätään vanhat tavat ja omaksutaan uudet.

Lähdeaineistostani löytyi myös muita mielenkiintoisia teemoja, joita voi käsitellä myöhemmissä jatkotutkimuksissa. Elämä nähtiin jatkuvana taisteluna pahaa vastaan ja koettiin että henkistä pääomaa oli kerrytettävä enemmän kuin rahallista, mikä myös viittaa kovan elämän edustavuuteen ja ihanteisiin. Esimerkiksi Helsti pohtii väitöskirjassaan sitä, onko kova elämä itsessään edustavaa? Samaa voisi käsitellä Kotilieden artikkeleiden pohjalta. Ihanteellisen ihmisen diskurssit kertovat, että tämä oli ahkera, sisukas, vaatimaton ja kohtaloonsa tyytyvä kansalainen, joka uurasti vaikeuksista huolimatta eikä haaveillut turhasta. Tämän kaiken nähtiin karaisevan luonnetta. Ihanteellinen ihminen siis ymmärsi elämän realiteetit ja teki kovaa työtä ankarissa olosuhteissa, tyytymällä elämään, eikä tavoittelemalla elämältä sen enempää. Ottamalla myös esimerkiksi esikuvat mukaan tutkimukseni diskussioon, se toisi uudenlaista näkökulmaa käsiteltäviin teemoihin. Esimerkiksi Kotilieden ”Suomalaisia emäntiä” –sarja määritteli hyvinkin paljon aikakautensa ihanteellisen naisen

---

¹⁸⁹ eri näkemyksiä 1900-luvun alun kasvatuksen vaikutuksista ovat nähneet Matti Wilksa ja Veikko Ruoppila; kts. esim. Ruoppila 1954, 185.

ominaispiirteitä.¹⁹⁰ Esikuvien laajentaminen myös ulkonäköön toisi jo oman uuden teeman. Paitsi urheilijat, myös Kotiliedessä esiintyvät kuvat toimivat ihanteellisen ulkonäön mittareina. Tällöin kuva-analyysiä tulisi syventää ja käyttää nyt käytettyä laajemmassa mittapuussa. Olen tietoisesti kuitenkin jättänyt nämä aihe-alueet pois tästä tutkimuksestani, tutkielman rajallisen sivumäärän vuoksi. Valitsin ensisijaisesti ne esille tulleet teemat, jotka tulivat kasvatuksen keinoilla tuottaneeksi ihannekansalaisen kuvaa.

---

¹⁹⁰Kotiliesi 1926, 41–42, kts. myös Moilanen 2008, 66–70.

Lähteet

Alkuperäislähteet:

Kotiliesi 1924 – 1929. Porvoo: WSOY.

Tutkimuskirjallisuus:

Aatsinki, Ulla (2012): ”Suomea ja sosialismia: amerikansuomalaisten työläislasten kasvatus ja koulutus.” Teoksessa Sakari Saaritsa ja Kirsi Hänninen (toim.): Työväki maahanmuuttajana. Jyväskylä: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

Aatsinki, Ulla, Mika Lampi ja Jarmo Peltola. (2007): *Hirmuvallan huolena vankilat ja tuonela : luokka, liike ja yhteiskunta 1918-1944*. Tampere: Taju.

Aikasalo, Päivi (2001): *Alli Wiherheimo. Uranaisen sydän*. Helsinki: Otava.

Anderson, Benedict (2007): *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.

Balibar, Etienne 2002: “The Nation Form: History and Ideology”. In: Essed, Philomena and Goldberg, David Theo (Ed.): *Race Critical Theories*. London: Blacwell Publishers.

Brumberg, Joan Jacobs (1997): *The Body Project. An Intimate History of American Girls*. New York: Random House.

Burr, Vivien (1995): *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.

Clark, Elizabeth A. (2004): *History, Theory, Text. Historians and the Linguistic Turn*. Cambridge: Harvard University Press.

Craik, Jennifer (1994): *The Face of Fashion: Cultural Studies in Fashion*. London: Routledge.

Douglas, Mary (1966): Purity and danger. London: Routledge & Kegan Paul.

Eicher, Joanne B. & Roach-Higgins, Mary-ellen (1992): "Definition and Classification of Dress - Implications for Analysis of Gender Roles." Teoksessa Ruth Barner & Joanne B (edit.): Eicher: Dress and Gender. Making and Meaning. New York/Oxford: Berg.

Eskola, Taneli (2006): "Suomea linnun silmin ja maantieteilijän." Teoksessa Salla Närhinen, Allan Tiitta (toim.): Maamme-laulusta joulukuun kuudenteen. Helsinki: Topelius-seuran julkaisuja 2.

Fairclough, Norman 1997. Miten media puhuu? Vastapaino: Tampere.

Fiske, John (1982): Introduction to communication studies. London: Routledge.

Hastings, Adrian (1997): The Construction of Nationhood. Ethnicity, religion and nationalism. Cambridge: Cambridge University Press.

Haapala, Pertti (2003): "Nuoriso numeroina." Teoksessa Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (toim.): Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia. Helsinki: SKS.

Halmesvirta, Anssi (1996): "Puhtaus on puoli ruokaa. Modernin eurooppalaisen mentaalihygienian oireilua Suomessa tämän vuosisadan alussa." Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim.): Siperiasta siirtoväkeen. Murrosaikoja ja käännekohtia Suomen historiassa. Helsinki: Kopijyvä.

Halmesvirta, Anssi (1997): "Urheilu lääkkeenä – eräs terveydenhoitoa, liikuntaa ja kansalaisia yhdistävä tekijä viime vuosisadan vaihteessa." Teoksessa Vares, Vesa (toim.): Urheilu ja historia. Kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi. Turku: Turun Historiallinen Arkisto 51.

Halmesvirta, Anssi (1998): Vaivojensa vangit. Kansa kysyi, lääkärit vastasivat – historiallinen vuoropuhelu 1889-1916. Jyväskylä: Atena.

Halmesvirta, Anssi (2001): ”Rajaseudun pidättyvä rotupoika”. Teoksessa Rikulehto, Sulevi; Halmesvirta, Anssi; Pöntinen, Kari (toim.): Poliitiikkaa lastenkirjoissa. Helsinki: SKS.

Halmesvirta, Anssi (2006): Ideology and Argument Studies in British, Finnish and Hungarian Thought Argument. Helsinki: SKS.

Harjula, Minna (1996): Vaillinaisuudella valitut: vammaisuuden tulkintoja suomalaisessa huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 130-luvun lopulle. Helsinki: SHS.

Harjula, Minna (2003): ”Uhri vai uhka? Vammaisuus ja kansanterveys Suomessa 1880 – 1939.” Teoksessa Helén, Ilpo; Jauho, Mikko (toim.): Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.

Harjula, Minna (2007): Terveiden jäljillä – suomalainen terveystalitiikka 1900-luvulla. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Hapuli, Ritva, Koivunen, Anu, Lappalainen, Päivi, Rojola, Lea (1992): ”Uutta naista etsimässä.” Teoksessa Hapuli, Ritva; Immonen, Kari; Mäkinen, Katriina (toim.): Vampyyrimainen ja Kenkkumainen sauna – suomalainen kaksikymmentäluku ja modernin mahdollisuus. Jyväskylä: Gummerus.

Heiska, Katja (2000): Punaorvon integroiminen paikallisyhteisöön. Kansalaissodan punaisten puolella turvattomaksi jääneiden lasten sijoittaminen, huolto ja kasvatus Jämsässä vuosina 1918-1939. Suomen historian pro Gradu tutkielma: Jyväskylä.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/12086>

Helsti, Hilikka (2000): Kotisynnytysten aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista. Helsinki: SKS.

Hietala, Veijo (1996): Kuvien todellisuus – Johdatusta kuvallisen kulttuurin ymmärtämiseen ja tulkintaan. Gummerus: Jyväskylä.

Huovila, Tapani (2006): ”Look” - visuaalista viestisi. Helsinki: Infor.

Häggman, Kai (1994): Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800- luvun Suomessa. Historiallisia tutkimuksia 179. Helsinki: SHS.

Häggman, Kai (1996): Johdatus perhehistoriaan. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Ikonen, Risto (2011): ”Korkeasti koulutetun ihmisen ihanne.” Teoksessa Heikkinen, Anja ja Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.): Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860- luvulta 1960-luvulle. : Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Itkonen, Hannu (1997): ”Tuskin etanaa elävämpi – urheilu sosiaalisena kontrollina.” Teoksessa Vares, Vesa (toim.): Urheilu ja historia. Kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi. Turku: Turun Historiallinen Arkisto 51.

Itälä, Jaakko (1988): ”Kouluopetuksen vaihteita. Keskiajan katedraalikoulusta nykyisiin kouluihin.” Teoksessa Rönkkö, Pekka (toim.): Lapsuuden kuvat: Lapsi Suomen kuvataiteessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Jalava, Marja; Kinnunen, Tiina; Sulkunen, Irma (2013): Kirjoitettu kansakunta Sukupuoli, uskonto ja kansallinen historia 1900-luvun alkupuolen suomalaisessa tietokirjallisuudessa. Helsinki: SKS.

Jauho, Mikko (2003): ”Työväen ravitsemuskysymys. Ravitsemus ja yhteiskuntapolitiikka Suomessa 1900-luvun alkupuoliskolla.” Teoksessa Helén, Ilpo Jauho, Mikko (toim.): Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen Arja & Juhila, Kirsi (1999): ”Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta.” Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.): Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.

Järvi, Outi (2006): Informatiivinen graafi premillä. Johdatusta sanomalehtigrafiikan

kielioppiin. Vaasa: Vaasan yliopisto.

Järvelä, Juha (2013): Waltari ja sukupuolten maailmat. Helsinki: Avain.

Kaarninen, Mervi (1995): Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa. Helsinki: SHS.

Kamila, Marjo 2012: Katsojana ja katsottuna: opettajan kontrolloitu ulkoasu. Jyväskylä: Yliopiston julkaisuja.

Kivikuru, Ullamaija (2000): ”Kansalaisten yhteisyys ja ’he’”. Teoksessa Helena Tapper (toim.): Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan. Helsinki: Yliopistopaino.

Klinge, Matti (1999): Suomen sinivalkoiset värit. Helsinki: Otava.

Koivisto, Satu (2003): Kotilieden avio- ja perheihanteet 1923-1924. Jyväskylä: Viestintätieteiden laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2003891598>. Viitattu 26.11.2011.

Koski, Leena (2011): ”Kasvatuksen ihmiskäsitykset ja ihanteet.” Teoksessa Heikkinen, Anja ja Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.): Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Kress, Gunther & van Leeuwen, Teho van (2001): Reading Images. The Grammar of Visual Design. Routledge.

Leikola, Anto (2006): ”Kansalliskukka ja kansalliseläin”. Teoksessa Salla Närhinen, Allan Tiitta (toim.): Maamme-laulusta joulukuun kuudenteen. Helsinki: Topelius-seuran julkaisuja 2.

Leino-Kaukiainen, Pirkko ja Heikkinen, Anja (2011): ”Yhteiskunta ja koulutus” Teoksessa Heikkinen, Anja ja Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.): Valistus ja

koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Hämeenlinna: Karisto.

Lujala, Elise (2007): Lastentarhalyö, kansanopetuksen osa ja kotikasvatuksen tuki: toiminnan päämäärät ja toteutuminen Pohjois-Suomessa 1800-luvun lopulta vuoteen 1938. Oulu: Oulun yliopisto.

Malmberg, Raili (1991): ”Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina”. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.): Lehdistön historia - Aikakausilehdistön historia vol. 8. Kuopio: Kustannuskiila oy.

Markkola, Pirjo (1986): Emännäksi, piiaksi vai tehtaaseen: Tampereen ympäristössä syntyneiden naisten elämänvaiheita 1830-luvulta 1930-luvulle. Tampere: Tampereen yliopisto.

Markkola, Pirjo (1994): ”Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa.” Teoksessa Immonen, Kari (toim.): Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit. Helsinki: Otava.

Markkola, Pirjo (2002): Synti ja siveys. Naiset, uskonto ja sosiaalinen työ Suomessa 1860-1920. Helsinki: SKS.

Mattila, Markku (1999): Kansamme parhaaksi. Rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 – sterilisaatiolakiin asti. Helsinki: SHS: Bibliotheca Historica 44.

Mattila, Markku (2003): ”Rotuhygieniä ja kansalaisuus”. Teoksessa Helén, Ilpo Jauho, Mikko (toim.): Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.

Moilanen, Laura-Kristiina (2008): Talonpoikaisuus, säädyllisyys ja suomalaisuus 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomenkielisen proosan kertomana. Jyväskylä studies in humanities;105. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Männistö, Tiina (2003): Haluathan tulla todelliseksi naiseksi? Naisruumiin tuottaminen Suomessa ilmestyneissä nuoren naisen oppaissa 1890 – 1972. Turku: Turun yliopisto.

Nygård, Toivo (1998): Erilaisten historia. Marginaaliryhmät Suomessa 1800- luvulla ja 1900-luvun alussa. Jyväskylä: Atena.

Ollila, Anne (1990): ”Perhe – ura vai vankila.” Teoksessa Kari Immonen (toim.): Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit. Keuruu: Otava.

Pulma, Panu & Turpeinen, Oiva (1987): Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Pulkkinen, Tuija (2011): ”J.V. Snellman poliittisena ajattelijana – siveellisyys”. Teoksessa Pulkkinen, Tuija ja Sorainen, Anu (toim.): Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia. Helsinki: SKS.

Pulkkinen, Tuija ja Sorainen, Anu (2011): ”Johdanto.” Teoksessa Pulkkinen, Tuija ja Sorainen, Anu (toim.): Siveellisyydestä seksuaalisuuteen. Poliittisen käsitteen historia. Helsinki: SKS.

Rossi, Leena.-Maija (2007): ”Kylli hyvä mainosruumiiksi? Hyväksytyn vartalon rajojen venytystä televisiomainonnassa.” Teoksessa Katariina Kyrölä ja Hannele Harjunen (toim.): Koolla on väliä! Lihavuus, ruumisnormit ja sukupuoli. Keuruu: Like.

Roach-Higgins, Mary Ellen & Eicher, Joanne B. (1995): “Dress and Identity.” Teoksessa Mary Ellen Roach-Higgins, Joanne B. Eicher & Kim K.P. Johnson (edit.) Dress and identity. New York: Fairchild Publications.

Ruoppila, Veikko (1954): Kansa lastensa kasvattajana. Porvoo: WSOY.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006): Retorinen analyysi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 28.11.2011.

Satokangas, Reija (2007): Pienviljelijä elanto vuodenaikojen rytmissä.” Teoksessa

Häggman, Kai (toim.): Suomalaisen arjen historia osa 3 – Modernin Suomen synty. Helsinki: WSOY.

Smith Anthony D. (1991): National Identity. London: Penguin books.

Stark, Laura (2006): Johdanto: ”Pitkospuita modernisaation suolle.” Teoksessa (toim.) Hilikka Helsti, Laura Stark ja Saara Tuomaala: Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860-1960. Tampere: SKS.

Sulkunen, Irma (1989): Naisen kutsumus, Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. Helsinki: Hanki ja jää.

Sulkunen, Irma (1991): Retki naishistoriaan. Helsinki: Hanki ja jää.

Sulkunen, Irma (2008): ”Suomalaisten naisten äänioikeus kansainvälisessä vertailussa.” Teoksessa Irma Sulkunen - Maria Lähteenmäki - Aura Korppi-Tommola (toim.): Naiset eduskunnassa. Suomen eduskunta 100 vuotta 4. Helsinki. Edita.

Tiitta, Allan (2006): ”Suomalaisen maiseman hahmottuminen.” Teoksessa Salla Närhinen, Allan Tiitta (toim.): Maamme-laulusta joulukuun kuudenteen. Helsinki: Topelius-seuran julkaisuja 2.

Tommila, Päiviö, Salokangas, Raimo (1998): Sanomia kaikille – Suomen lehdistön historia. Helsinki: Edita.

Tuomaala, Saara (1999): ”Poista vetelys ja basilit – vahvista itsenäistä kansakuntaa! Koululaisen kuva 1920- ja 30-luvun terveysoppaissa.” Teoksessa Tarja Tolonen (toim.): Suomalainen koulu ja kulttuuri. Tampere: Vastapaino.

Tuomaala, Saara (2003): ”Punaiset posket ja suorat polvet Kansakoulun terveydenhoidon ihanteita ja käytäntöjä 1920- ja 1930-luvulla.” Teoksessa Helén, Ilpo ja Jauho, Mikko (toim.): Kansalaisuus ja kansanterveys. Helsinki: Gaudeamus.

Tuomaala, Saara 2004: Työtätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoittaviksi. Suomalaisen

oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939. Helsinki: SKS.

Tuomaala, Saara (2011): ”Kamppailu yhtenäisesät koulusta ja oppivelvollisuudesta.” Teoksessa Heikkinen, Anja ja Leino-Kaukiainen, Pirkko (toim.): Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860- luvulta 1960-luvulle. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Turunen, Arja (2011): Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme? Naisten päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumisohteet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889-1945. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Tähtinen, Juhani (1992): Miten kasvattaa pikkulapsia. Kasvatusmoraliteetin ja -suuntausten lähtökohtien muutoksia Suomessa 1850 – 1989 suomenkielisten kasvatus- ja hoito-oppaiden sekä aikakauslehdistön ilmaisemana. Turku: Turun yliopisto.

Tähtinen, Juhani (2011): ”Moraali ja terveys kansalais- ja koulukasvatuksen polttopisteessä.” Teoksessa Heikkinen, Anja ja Leino-Kaukiainen, Pirkko Valistus ja koulunpenkki (toim.): Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860- luvulta 1960-luvulle. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Valtonen, Sanna (1998): ”Hyvä, paha, media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä”. Teoksessa Anu Kantola, Inka Morning, Esa Väliaverronen (toim.): Mediaanalyysi – Tekstistä tulkintaan. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Valtonen, Heli (2004): Minäkuvat, arvot ja mentaliteetit : tutkimus 1900-luvun alussa syntyneiden toimihenkilönaisten omaelämäkerroista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vehkalahti, Kaisa (2000): ”Jazztyttö ja naistenlehtien siveä katse.” Teoksessa Kari Immonen, Ritva Hapuoili, Maarit Leskelä ja Kaisa Vehkalahti (toim.): Modernin lumo ja pelko. Kymmenen kirjoitusta 1800-1900 - lukujen vaihteen sukupuolisuudesta.

Helsinki: SKS.

Väliverronen, Esa (1998): ”Mediatekstistä tulkintaan”. Teoksessa Anu Kantola, Inka Morning, Esa Väliverronen (toim.): Mediaanalyysi – Tekstistä tulkintaan. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Internetlähteet:

Biograviakeskus:

Reitala, Aimo (2011): Alanko Uuno. <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/8552/>, viitattu 30.7.2013